Actieblad — Februari 1992, 103de jaargang, nr. 1

TEGEN DE KWAKZALVERIJ

UITGAVE VAN DE VERENIGING TEGEN DE KWAKZALVERIJ, VERENIGING TOT EVALUATIE VAN ALTERNATIEVE BEHANDELMETHODEN EN TOT BESTRIJDING VAN DE KWAKZALVERIJ

De KNMG en haar alternatieve leden (II)

In het Actieblad van juni 1991 deden wij reeds verslag van de worstelingen van de KNMG bij het vaststellen van de wijzigingen van de gedragsregels. Naast het schrappen van achterhaalde regels waarin het uitoefenen van kritiek op collega's aan beperkingen was onderworpen (o.a. het berucht geworden artikel 44 op grond waarvan Van der Smagt werd veroordeeld na zijn kritiek op alternatieve artsen) moesten de gedragsregels worden uitgebreid met normen inzake het toepassen van alternatieve behandelmethoden door artsen. Alleen zij met een gebrekkige kennis van de geschiedenis der geneeskunde zullen zich hierover verbaasd hebben dat er op dit gevoelige punt in de KNMG gedragsregels niets geregeld was.

De verklaring daarvan is namelijk gelegen in het feit dat de KNMG vanaf zijn oprichting een ondubbelzinnige trouw aan de universitaire, orthodoxe geneeskunde heeft beleden. In de ontstaansperiode van de KNMG (medio vorige eeuw) trad er een uniformering en professionalisering van de geneeskunde op, welke mede mogelijk werd gemaakt door twee andere omstandigheden. De eerste was de wettelijke erkenning van de medische professie door de overheid via de gezondheidswetten van Thorbecke. De tweede was de opkomst van de zogenaamde natuurwetenschappelijke methode in de geneeskunde. Door de vooruitgang van scheikunde, natuurkunde, microscopie en dergelijke kreeg de geneeskunde een hechte basis en verdween de zogenaamde natuurfilosofische stroming met zijn afkeer van experimenten en dergelijke steeds meer naar de achtergrond.

Periodiek werd door de buitenwacht, zoals parlementariërs en juristen, de monopoliepositie van de orthodoxe geneeskunde nog wel ter discussie gesteld, maar de artsenorganisatie was hecht en homogeen in zijn afwijzen van niet-orthodoxe geneeswijzen.

Als kijken naar de apenrots

Pas in de jaren '70 begonnen sommige artsen aarzelend over te gaan tot het toepassen van niet-orthodoxe geneeswijzen, die in die periode het etiket "alternatief" kregen. In 1975 wijdde de KNMG haar algemene ledencongres aan wat men toen noemde de randgebieden der geneeskunde en men luisterde, met stomme verbazing, naar voordrachten over homeopathie, antroposofische geneeskunde en acupunctuur. Getuigen van dat congres vergeleken de reacties van de daar aanwezige artsen met die van kinderen die naar een apenrots kijken. Dat collega's met eenzelfde universitaire opleiding zulke ideeën verkondigden dat was iets nieuws. Het leidde niet alleen tot verbazing, maar ook tot afkeer.

Deze afkeer werd o.a. vertolkt door de Amsterdamse hoogleraar oogheelkunde Crone, die in een brief aan Medisch Contact lucht gaf aan zijn gevoelens. Hij wenste niet te spreken van randgebieden, maar veel eerder van afgronden ("van kwakzalverij, bijgeloof en hocus pocus"). Hij stelde vast dat het obscurantisme nooit eerder zo diep in het hart van de Nederlandse geneeskunde was doorgedrongen en waarschuwde voor het op één niveau confronteren van bijgeloof en wetenschap. Zijn hartekreet mocht weinig baten. Het tij begon te keren. Een sociaal-cultureel bepaalde attitude-wijziging van het Nederlandse volk ten opzichte van wetenschap in het algemeen, maar ook ten opzichte van de medische wetenschap, liet ook de beroepsgroep der artsen niet koud. Cultureel relativisme en schuldgevoelens over Westerse superioriteit leidden mede tot overmatige relativering van wetenschappelijke kennis en tot aandacht voor bijvoorbeeld oosterse denk- en geneeswijzen. Daarnaast konden steeds meer artsen en patiënten zich niet meer neerleggen bij de beperkingen van de gangbare geneeskunde en ontdekten "additieve" methoden. Opkomende werkloosheid onder artsen en politieke voorkeursbehandeling van alternatieven (huisartsenvestigingsbeleid!) hadden daarnaast zeker invloed. Er zijn meer factoren te bedenken, maar hoewel het percentage feitelijke beoefenaren van alternatieve geneeswijzen onder artsen beperkt bleef tot 2 à 3 verloren nogal wat artsen door gewenning hun "prima facie" afkeer c.q. verbazing over die toch vaak absurde systemen.

Zelden klonk harde kritiek

Clubjes van alternatieve artsen verenigden zich en vormden, periodiek gehinderd door interne ruzies en meningsverschillen, koepels die begonnen te pleiten voor meer erkenning. De artsenfederatie voor additieve geneeswijzen (AAG) voerde vanaf 1987 gesprekken met het hoofdbestuur van de KNMG en dit leidde zelfs tot een KNMG/AAG Commissie die de mogelijkheid van een vorm van registratie van alternatieve artsen ging onderzoeken. Dit heilloze plan (hoe zou men een opleiding kunnen erkennen in behandelmethoden, waarvan het nut nooit goed is aangetoond?) vond godzijdank geen doorgang. De betreffende commissie kon geen consensus bereiken, omdat met name de specialisten fel tegen elke vorm van registratie waren. De alternatieve artsen konden zich intussen toch nog altijd koesteren in de beroepsmatige collegialiteit en vriendschappelijkheid waarin artsen met elkaar omgingen en nog altijd gaan. Harde kritiek kregen zij zelden te horen.

Zij hadden er verstandig aan gedaan deze situatie van luwte (acceptatie als collega-"gildebroeder" en het ontbreken van expliciete gedragsregels over alternatieve geneeswijzen) rustig te laten voortbestaan. Men wenste echter niet slechts getolereerd te worden, maar verlangde ernaar - in een vlaag van overmoed - zijn weinige uitgesproken critici binnen de KNMG het zwijgen op te leggen. Gebruikmakend van gedragsregel 44, die gezien zijn context daarvoor allerminst bedoeld was, diende de natuurarts Linschoten, gestimuleerd door de bekende socioloog Aakster (bejubeld winnaar van de Dr. Vogelprijs 1980) een klacht in bij de KNMG-rechtspraak tegen de Biltse huisarts Van der Smagt. Deze had in oktober 1988 in een magistraal artikel in Medisch Contact scherpe kritiek geuit op artsen die alternatieve geneeswijzen toepassen. Het vervolg is, als de affaire Van der Smagt, genoegzaam bekend. Van der Smagt werd in december 1989

(Vervolg op pagina 2.)

Colofon

Vereniging tegen de Kwakzalverij

Opgericht 1 januari 1881
Correspondentie-adres: Bergse Dorpsstraat 101
3054 GC Rotterdam; tel. 010-4187149

Bestuur:

Voorzitter: C.N.M. Renckens, Hoorn
Secretaris: I.A. van de Graaff, Rotterdam
Penningmeester: dr. H.A.M. Voorbij, Zwolle
Leden: drs. P.C. Bügel, Groningen; mr. Th. Douma, Haarlem; C.P. van der Smagt, de Bilt; prof.dr.H. Timmerman, Voorschoten; D. Uitterdijk, Medemblik; W.M. Veenema, Joure
Adviserende leden : S. Lelie, Middelburg; prof.dr. F.A. Nelemans, Duivendrecht
Redacteur: J.Th. Balk, Keverberg 54, 1082 BE Amsterdam.
Het Actieblad tegen de Kwakzalverij verschijnt 5x per jaar.

Postgiro van de Vereniging: 32237 ten name van Penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Zwolle.
De contributie bedraagt thans minimaal f 40; voor studenten en leerlingverpleegkundigen f 10; begunstiger wordt men door een schenking aan de vereniging van minimaal f 100.

Nieuwe drukker

Sedert 1981 was de grafische verzorging van ons Actieblad toevertrouwd aan de internationaal opererende wetenschappelijke uitgeverij Rodopi te Amsterdam. Bestuur en redactie betuigen hun dank voor de prettige samenwerking gedurende meer dan tien jaar. Met ingang van dit nummer wordt het Actieblad tegen de Kwakzalverij vervaardigd door Drukkerij Sono b.v. te Heino in Overijssel. Bestuur en redactie zien met groot vertrouwen een even goede samenwerking met de nieuwe drukker tegemoet. Het verheugt hen met een steunkleur de visuele presentatie van het Actieblad aanmerkelijk te kunnen verbeteren.

(Vervolg van pagina 1.)
gedwongen tot rectificatie en nam afscheid van een KNMG, waarvan de leiding geen duidelijk oordeel wenste in te nemen over "artsen, die hun patiënten knollen voor citroenen verkopen". Deze stap leidde tot een ongekende stroom ingezonden brieven in Medisch Contact zonder uitzondering adhaesiebetuigingen aan Van der Smagt en vaak ook gevolgd door opzegging van het KNMG-lidmaatschap.

Onrust werd niet weggenomen

Het secretariaat van de KNMG trachtte olie op de golven te gooien door reguliere artsen op te roepen tot goed onderzoek naar de effecten van alternatieve geneeswijzen en door te wijzen op de integriteit van alternatieve artsen, die "eenzelfde wetenschappelijke opleiding achter de rug hadden en waarmee derhalve een gesprek altijd mogelijk zou moeten zijn". Deze weinig principiële reactie kon de onrust allerminst wegnemen en het hoofdbestuur moest toezeggen in de KNMG gedragsregels normen te zullen introduceren met betrekking tot het toepassen van alternatieve geneeswijzen door artsen.

In het Actieblad van juni 1991 beschreven wij hoe de zeer acceptabele voorstellen op de algemene vergadering van april 1991 van tafel gingen door goed georkestreerd protest van alternatieve zijde. Wij spraken toen onze bezorgdheid uit over een onverhoopte afzwakking van de voorgestelde regels. Gelukkig bleek in Arnhem op de algemene vergadering van 3 oktober 1991 onze bezorgdheid ongegrond. Hoewel hun tegenvoorstellen niet geagendeerd waren en de AAG geen formele positie bezit binnen de KNMG, toch bleek de algemene vergadering bereid tot bespreking van twee moties die door de AAG verspreid waren. In de begeleidende tekst stelde de AAG dat zij duizend artsen (waaronder overigens ook tandartsen en veeartsen) vertegenwoordigde, waarvan er "tenminste vijftig"(!) lid waren de KNMG.

De vergadering was stomverbaasd: van de 24.000 KNMG-leden bleken er slechts 50 aangesloten bij een club voor alternatieve geneeswijzen! Het hoofdbestuur kon zich wel voor het hoofd slaan: had zij daarom zo lang getracht om de kool en de geit te sparen? Had zij daarom als aanvulling op de in april voorgestelde gedragsregels, als tegemoetkoming aan de alternatieve artsen, een Toelichting geformuleerd die de deur voor het toepassen van alternatieve geneeswijzen door artsen weer openzette? Immers in de Toelichting luidde het dat het artsen soms toegestaan zou zijn alternatieve methoden toe te passen indien men maar van tevoren alle beschikbare, algemeen aanvaarde methoden serieus had overwogen.

Na een korte discussie, waarbij de AAG-artsen steeds m[illegible] nadruk stelden dat zij zich toetsbaar wensten op te stellen e[illegible], werden beide AAG-moties verworpen. Tot onze grote opluchting bleek de vergadering vervolgens ook geen enkele behoefte te hebben aan de voorgestelde Toelichting. Het hoofdbestuur legde zich hierbij zonder enig verzet neer. De Toelichting werd derhalve geschrapt en de voorstellen uit april werden alsnog verheven tot nieuwe gedragsregels: uitstekend!

Artsen dienen zich voortaan te houden aan hetgeen in de kring hunner beroepsgenoten gebruikelijk is. Dit wordt getoetst aan de opvattingen van de erkende wetenschappelijke verenigingen (NHG, orthopaedenvereniging, gynaecologenvereniging, oogheelkundig gezelschap etc. etc.). Uit het feit dat de Toelichting nadrukkelijk werd geschrapt kan worden geconcludeerd dat het aan KNMG-leden ook niet is toegestaan alternatieve behandelmethoden toe te passen indien eerst alle beschikbare reguliere therapie is overwogen en eventueel verworpen! De KNMG distantieert zich daarmee nu dus formeel reglementair van de medicalisering en het bieden van valse hoop waaraan de alternatieve geneeskunde zich zo vaak schuldig maakt bij patiënten d[illegible] niet meer goed behandelbaar zijn.

Met deze gedragsregels kunnen (op vijftig na) alle leden der KNMG en de aan hun zorgen toevertrouwde patiënten zeer ingenomen zijn en de talrijke artsen die na Van der Smagt hun lidmaatschap opzegden kunnen zich naar onze mening zonder gewetensbezwaren weer als lid aanmelden.

Wat zou er intussen in de hoofden van de "natuurgeneeswijzers" Linschoten en Aakster omgaan? Wij moeten ineens denken aan een anekdote die de schrijver Gerard Reve vertelde, kort na zijn onderscheiding met de P.C. Hooftprijs voor Nederlandse letterkunde. Terwijl hij enige tijd tevoren het tegen hem gevoerde proces tegen godslastering had gewonnen, begonnen naar aanleiding van de toekenning van de Staatsprijs opnieuw kamerleden van klein rechts (Abma en Van Dis) vragen aan de minister te stellen. Reve beklaagde zich hierover bij zijn vriend Carmiggelt. Deze antwoordde: "Maar, Gerard, ik dacht dat zij bij jou in loondienst waren!".

Toen wij Van der Smagt recent vroegen of Linschoten en Aakster soms bij hem in dienst waren bespeurden wij duidelijk enige aarzeling voordat - natuurlijk - de ontkenning kwam. De waarheid zal dus voorlopig nog wel niet aan het licht komen, maar hoe het ook zij: wij zijn beide heren zeer veel dank verschuldigd.

C.N.M. Renckens

Antroposofische "genees"-middelen

Jaap van Heerden heeft er in zijn essay "Kleine psychiatrie van de wetenschap" op gewezen dat het bestrijden van een theorie het makkelijkst verloopt als men de aanhangers ervan samen met hun theorie in een ongunstig daglicht kan stellen. Bij het kritiseren van alternatieve geneeswijzen doet deze mogelijkheid zich ruimschoots voor. Malafide gedrag, zwart geld-praktijken, oplichting en soms zelfs intimidatie komt in de alternatieve sector regelmatig voor en een alternatieve geneeswijze is nogal eens slechts dekmantel voor geldbeluste charlatans.

Bovenstaande kenmerken worden binnen het brede en bonte scala van de alternatieve geneeswijzen echter vrijwel niet aangetroffen in de zogenaamde antroposofische geneeskunde. Naar mijn stellige indruk zijn antroposofische artsen vrijwel steeds vriendelijke, oprechte, bonafide mensen, die met de patiënten die zich aan hun zorg toevertrouwen het beste voor hebben. Zij zijn niet zelden belezen, in de persoonlijke omgang met andersdenkende collega's charmant en zijn bereid zich kwetsbaar op te stellen. In ons land is de godsdienstvrijheid wettelijk geregeld en wij zijn zeker bereid om de antroposofen binnen hun "therapeutica" en patiëntenverenigingen alle vrijheid te gunnen.

Vreemde opvattingen

Dat er binnen die kringen echter de vreemdste opvattingen en overtuigingen heersen, is daarom niet minder waar. Twee demonstraties daarvan troffen wij aan op de opiniepagina van NRC Handelsblad d.d. 18 november 1991. De voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Antroposofische Artsen en een patiëntvertegenwoordiger van de Federatie Antroposofische Gezondheidszorg hielden daar een apologie van de antroposofische geneeswijze en bepleitten handhaving van antroposofische en homeopatische geneesmiddelen in het ziekenfondspakket.

De Ziekenfondsraad sprak zich, zoals bekend, uit tegen handhaving van dit Fremdkörper binnen de geneesmiddelenvoorziening. De antroposofische auteurs erkennen dat de werking van deze middelen op natuurwetenschappelijke wijze niet aantoonbaar is. Vol dédain spreken zij over chemische geneesmiddelen, alsof het effect van geneesmiddelen nog op een andere dan scheikundige wijze tot stand zou kunnen komen!

Hun grote hartstocht

Indien men dat aanneemt dan komt men al snel uit op het terrein van metafysica en occultisme. De antroposofen wekken sterk de schijn dat hun grote hartstocht inderdaad op dat vlak ligt. Zij mogen dan betogen dat het bereidingsregiem kenbaar is en via publiekrechtelijk erkende farmacopeeën controleerbaar is: de farmacoloog Noach wees er recent terecht op dat dit op grote praktische problemen stuit: "Volgens de moeilijk te volgen gedachtengang in antroposofische kring moeten sommige planten, die als grondstof dienen, onder bepaalde omstandigheden te worden geoogst, bijv. bij volle maan. Ziet U al een Inspecteur van de Volksgezondheid met een botaniseertrommeltje op een nachtelijke inspectietocht?"

Neen, voor het vaststellen van de werkzaamheid van geneesmiddelen bestaan uitstekende en streng gereglementeerde eisen, die ook voor de betaalbaarheid van de geneesmiddelenvoorziening van eminent belang zijn. Laat men die eisen vallen, ten faveure van de geneesmiddelkeuze van Rudolf Steiner uit de jaren twintig, dan dienen ook duivelsuitdrijving, bedevaarten, wierookbranden en handoplegging onverwijld in het ziekenfondspakket te worden opgenomen.

De antroposofen stellen dat zij minder vaak een beroep doen op medische voorzieningen en dus goedkoper zijn voor hun verzekering: dat is waarschijnlijk wel juist. Hiervoor zijn twee verklaringen te geven: het opleidings- en welstandsniveau van de meeste antroposofen is hoger dan gemiddeld en dat wordt weerspiegeld in een betere gemiddelde gezondheid. Ten tweede hebben antroposofen een groot, bijna religieus, vertrouwen in de krachten van de natuur. Dat dit vertrouwen op natuurlijke middelen er nogal eens toe leidt dat ernstige ziekten te laat herkend en adequaat behandeld worden is daarvan het gevolg. Wij hebben hiervan persoonlijk tragische voorbeelden gezien.

Hoe dit ook zij, waarom de goedkoopte van de antroposofische patiënt een argument zou zijn om de vergoeding van onwerkzame middelen in het ziekenfondspakket te handhaven, dat ontgaat ons - en hopelijk ook de staatssecretaris - intussen volledig.

C.R.

Academisering van de acupunctuur

Onze Amerikaanse zustervereniging "The National Council Against Health Fraud" heeft zijn officiële standpunt over acupunctuur gepubliceerd in een "position paper" in het Clinical Journal of Pain in juli 1991. De conclusies zullen voor onze leden geen verrassing inhouden, maar kort samengevat laten wij hier de in zeven stellingen geformuleerde conclusies volgen.

1. Acupunctuur is een behandelwijze waarvan de werkzaamheid niet bewezen is.
2. Zijn theorie en praktijk zijn gebaseerd op primitieve en fantastische ideeën over gezondheid en ziekte, die niet te rijmen zijn met hedendaagse wetenschappelijke kennis.
3. Onderzoek in de afgelopen twintig jaar kon niet aantonen dat acupunctuur tegen enige ziekte effectief is.
4. Ondervonden effecten van acupunctuur zijn waarschijnlijk een gevolg van verwachtingen, suggestie, "counter-irritation", operante conditionering en andere psychologische mechanismen.
5. Toepassing van acupunctuur behoort te worden beperkt tot die in het kader van een goed opgezet wetenschappelijk onderzoek.
6. Van ziektekostenverzekeraars mag niet wettelijk geëist worden dat zij acupunctuurbehandeling vergoeden.
7. Erkenning van niet-arts acupuncturisten moet worden afgeschaft.

Over de vijfde en zevende stelling kan men zijn twijfels nog hebben, maar verder zijn dit zeer aanvaardbare en juiste opvattingen. En hoewel deze opvattingen ook in ons land meer aanhang lijken te verwerven, toch rekt de acupunctuur op taaie wijze zijn nutteloze bestaan. In het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde van 18 januari 1992 troffen wij een advertentie aan van het Winterswijkse "Centrum voor Geïntegreerde Geneeskunde", waarin gevraagd werd om een arts-acupuncteur. In het centrum

worden chronische ziekten behandeld door middel van manuele therapie, neuraal therapie, homeo- en fytotherapie en acupunctuur. Volgens de advertentietekst vindt in dit broeinest van WVC gesubsidieerd holisme wetenschappelijk onderzoek plaats "binnen een academisch netwerk".

Een Utrechtse polikliniek

En dat academisch netwerk: zou dat wellicht de Utrechtse universiteit betreffen? Het lijkt niet onmogelijk, want blijkens een reportage in het AZU-nieuws van oktober 1991 heeft het academisch ziekenhuis aldaar sinds juli jl. een polikliniek voor acupunctuur. Was deze Chinese naaldkunst tot nog toe slechts in het nuchtere Groningen tot een universiteit doorgedrongen, nu treint tweemaal per week vanuit het Groningse de Chinese arts-acupuncturist/gynaecoloog Zhang Yu Qi naar Utrecht. Samen met de "Westerse" drs. R.C.H. Senders houdt hij polikliniek in het Centrum voor Paramedische behandeling en Revalidatie. De heer Zhang Yu Qi onderscheidt 361 acupunctuurpunten: hij vindt dat echt voldoende, hoewel er steeds meer ontdekt worden. Naast de gewone reguliere diagnose wordt ook de tongdiagnose gesteld. "Want de tong is de spiegel van de ziel. Je kunt uit de vorm, kleur en soort aanslag van alles opmaken." Hij beweert veel succes te hebben bij een vrouw met steeds terugkerende anorectale abcessen, daarnaast bij overgangsklachten, spastische dikke darm, bij nare gevolgen van bestraling etc. etc. "In feite geven wij op deze manier ontwikkelingshulp aan het Westen", grapt Zhang.

De heer Zhang is in dienst van de Stichting Hwa To Centre in Groningen. In het bestuur van de stichting heeft de Shanghai Academy of Traditional Chinese Medicine een zetel, de Rijksuniversiteit Groningen twee zetels en het Science Park Groningen een zetel. Het Shang Hai Instituut is daarnaast ook nog volledig erkend door de World Health Organisation. Dus hoe bedoelt u, kwakzalverij?

C.N.M. Renckens

Strohalmen

In november van het vorig jaar werd een rapport van 784 pagina's over de effectiviteit van de Moermantherapie aan staatssecretaris Simons aangeboden. De onderzoekers waren twee Moermanartsen en een 'communicatiedeskundige'.

Zij concludeerden: "Het onderzoek heeft aangetoond dat patiënten door toepassing van de Moermantherapie van kanker kunnen genezen."

Om tot deze conclusie te komen hadden de onderzoekers geen moeite geschuwd. Vanaf 1978 werden artsen, patiëntenvereniging, WVC en de media ingeschakeld om patiënten op te sporen die meenden, of waarvan gezegd werd dat zij in de afgelopen vijftig jaar van kanker waren genezen door het Moermandieet. Een dergelijk onderzoek wordt wel 'retrospectief' oftewel terugblikkend genoemd.

Zelf schrijven de auteurs: "Het is niet zinvol aan de hand van het onderhavige retrospectieve onderzoek te speculeren over de vraag hoe groot de genezingskans met de Moermantherapie is." Omdat ik dat nu juist wèl interessant vind, zal ik het toch proberen.

In genoemde periode zijn in Nederland meer dan een miljoen mensen aan kanker overleden. Naar schatting zijn er zo'n 250.000 via reguliere methoden genezen en 250.000 nog niet gestorven.

In een recent proefschrift concludeert Nicolette van der Zouwe, uit een steekproef genomen in 1982, dat zo'n tien procent van alle kankerpatiënten op zeker moment het Moermandieet beproeft. Laten we zeggen dat honderdduizend patiënten de therapie de laatste vijftig jaar hebben geprobeerd.

De onderzoekers kregen 384 meldingen van genezen patiënten. Na nauwkeurige inspectie bleven daarvan vijfendertig gevallen over. Eenentwintig zouden hun genezing uitsluitend aan de Moermantherapie te danken hebben.

De therapie biedt zo bezien een genezingskans van 0,02 procent.

In het rapport van de Moermanartsen komen dit soort berekeningen dus niet voor. Wel worden cijfers gebruikt om aannemelijk te maken dat genezing niet spontaan geweest kan zijn, maar aan de therapie te danken was.

Bij elke gevalsbeschrijving wordt in de discussie gemeld dat spontane regressie in slechts zes of negentien of twaalf gevallen in de literatuur beschreven is, dus dat de kans dat dit nu het geval is wel heel klein zou zijn. Afgezien van het feit dat het gebruik van kansberekening achteraf een klassieke fout in de statistiek is, kan nog opgemerkt worden dat de beschreven kansen op spontane genezing gróter zijn dan de kans op genezing via de Moermanmethode. Wanneer men in dezelfde periode had gezocht naar kankerpatiënten die door dokters waren opgegeven, maar desondanks - zonder het Moermandieet - waren genezen, is het aannemelijk dat een groter aantal gevonden was.

Een kort gedeelte van het rapport gaat in op de gezondheidsbevorderende werking van de 'Moermanstoffen' en dieetregels. De genezing wordt toegeschreven aan het optimaliseren van de werking van het immuunsysteem door de juiste voeding. Volgens deze redenering zou de Moermantherapie eigenlijk het middel bij uitstek zijn voor elke ziekte.

Te hopen valt dat lijders aan andere ongeneeslijke kwalen deze laatste strohalm niet voorgehouden gaat worden. Opname van het Moerman-eten in het ziekenfonds, of oprichting van een 'Moermanziekenhuis', zoals de onderzoekers adviseren, ligt niet voor de hand.

Peter Bügel

(Het bovenstaande verscheen op 25 januari j.l. in Het Parool -red.)

Sprookjes der Lage Landen: Arts en Alternatief anders bekeken

DOOR H. TIMMERMAN

Sprookjes voor grote mensen

In de vorige nummers van dit Actieblad hebben we enkele sprookjesvertellers en hun sprookjes gepresenteerd. De sprookjes die werden aangehaald zijn te vergelijken met echte sprookjes: iedereen die een beetje kan nadenken kan voor zichzelf vaststellen dat het werkelijk om sprookjes gaat, de verhaaltjes als die van Klazien uut Zalk hebben veel gemeen met die van Moeder de Gans.

Maar net als bij de echte sprookjes zijn er bij de sprookjes die wij op het oog hebben ook sprookjes voor grote mensen. Dat zijn dan de artsen, die een wetenschappelijke opleiding tot geneesheer (-vrouw) hebben genoten. Veel van deze sprookjes voor grote mensen zijn te vinden in het zeer commerciële periodiek Arts en Alternatief dat door Media Medica wordt uitgegeven. Volgens het colofon van dit tijdschrift, dat maandelijks wordt geproduceerd, is de belangrijkste doelstelling ervan "de bevordering van de integratie van reguliere en niet-reguliere vormen van preventie, diagnostiek en therapie".

Het blad, dat taalkundig gezien op zijn minst een wat vreemde naam heeft, bevat per nummer vijftien à twintig korte beschouwingen, publiceert geen primaire resultaten en veel, zeer veel advertenties. Veel artikelen worden uit andere periodieken overgenomen. De redactie van Arts en Alternatief schroomt daarbij niet bij zo'n overname geen toestemming te vragen. Tot mijn ergernis en woede was ik zelf zo eens auteur van een publikatie in deze propagandakrant. De toezegging een bericht ter zake in een volgend nummer op te nemen kwam de redactie nooit na.

Nauwelijks verborgen verleiders

In tegenstelling tot wat de uitgever zegt is Arts en Alternatief een recht toe recht aan advertentieblad voor alternatieve produkten. Ik zag niet één artikel over of advertentie gewijd aan serieuze geneesmethoden of therapeutica. Maar wat wil je, het tijdschrift is in zijn naamgeving toch al volstrekt duidelijk.

Wat doet de uitgever om aan zijn centen te komen? Een verhaal over een of andere behandelwijze met daarnaast een advertentie over een behandeling of een middel welke iets met de inhoud van het verhaal te maken lijken te hebben. De bekende truc dus.

De truc van een verhaal met een zo op het oog wetenschappelijke inhoud - liefst met de naam van een arts of een deskundige, zoals men mijn naam eens misbruikte - is voor de alternatieven zeer handig. In het verhaal wordt iets beweerd op een manier zoals dat ook in serieuze tijdschriften gebeurt - N.B. ik bedoel de vormgeving, niet de inhoud - en de adverteerder kan zich voor zijn krasse uitspraken meteen enigszins gedekt voelen. Alternatieve middelen zijn immers niet als geneesmiddel geregistreerd, en vallen dus onder de warenwet. Voor zulke middelen mag geen medische claim worden gemaakt. De overheid houdt weliswaar om onbegrijpelijke redenen hier meestal beide oogjes toe, maar zo'n artikel kan nooit kwaad.

De uitgever reikt de adverteerder de helpende hand. Hij heeft een aantal auteurs die wel vaste medewerkers lijken, zoals Drs. Valstar, Dr. Thörig, A. van Baarlen. Zoals uit mijn eigen ervaring blijkt, is het evenwel niet in alle gevallen zo dat de auteur toestemming gaf voor publikatie. Maar dergelijke praktijken lijken bij de uitgevers van periodieken op het alternatieve terrein vaker voor te komen. Onlangs signaleerden we een soortgelijk geval bij Biohorma's superalternatieve Gezondheidsnieuws.

Enkele voorbeelden van bedenkelijke publiciteit

De publikatie die Arts en Alternatief van mij en mijn collega Bast gepikt had, was afkomstig uit het Nefarma Research Jaarboek 1989 en had als titel "De invloed van vrije radicalen op het verouderingsproces van de cel". Dit verhaal bevat, uiteraard, geen onzin. Het gaat over pathofysiologische processen in de cel, maar in het geheel niet over therapeutica. Echte therapeutica tegen veroudering zijn er ook niet. Er zijn wel onechte. Vlak bij "ons" artikel staat een advertentie met als leidende tekst "SOD, de snelste vuilnisman ter wereld; ruimt per seconde 2 miljard vrije radicalen op". Wat een onzin! Hoeveel SOD (superoxydedismutase) zou je nodig hebben? Maar vooral: SOD is een enzym en dus een eiwit; dat bereikt nooit de doelorganen. Flauwekul dus (Arts en Alternatief augustus 1989).

Een ander voorbeeld: in het januarinummer van 1991 staat een verhaal van Drs. Johan Sprietsma met als titel "Woordblindheid en zinktekort". Er worden vier pagina's gepresenteerd vol met wat op mij nogal eens overkomt als (s)prietpraat. Dyslexie komt vaker voor bij linkshandigen? Dyslexie komt vooral voor bij mensen die aan auto-immuunziekten lijden? Soms verwijst Sprietsma bij beweringen naar publicaties (ook serieuze), maar veel informatie komt uit een door hem geschreven boek. Een lijn in het verhaal lijkt te zijn: dyslexie en linkshandigheid zijn gecorreleerd, linkshandigheid treedt meer op als er tijdens de zwangerschap die leidde tot de geboorte van de betrokkene complicaties zijn opgetreden, zinktekort leidt tot complicaties bij de zwangerschap (er worden nog een paar tussenstappen genoemd). Dat is toch wel een heel dun verhaal, ontsproten aan een brein met fantasie, dat moet gezegd zijn. Maar Sprietsma durft nog wel meer. In hetzelfde verhaal komen ook nog leerproblemen aan de orde: extra mineralen (Zn misschien?) helpen, terwijl kunstmatige kleurstoffen, geraffineerde suikers, chocolade en glutamaten tot probleemkinderen zouden leiden.

Geloof in zink

Sprietsma gelooft kennelijk in zink: enkele maanden later (maart 1991) schrijft hij in hetzelfde blad dat zinkdeficiëntie tot anorexia kan leiden. Hij doet dan een voor iemand die zich medisch statisticus noemt erg vreemde uitspraak. In vijftien anorexia patiënten was het Zn-gehalte in het serum gedaald, maar dit verschil was niet significant statistisch - en dan komt het - want volgens de auteur "zegt dit meer over het aantal proefpersonen en hun onderlinge spreiding dan over het feit of het gemeten verschil wel of niet reëel is". Zo lust ik er meer, meneer de medisch statisticus; zo'n uitspraak moet u eens proberen te publiceren in een serieus tijdschrift! Zou het zo kunnen zijn dat anorexia tot zinkverlies aanleiding is, in plaats van het omgekeerde? Goede vraag, lijkt mij.

En ja hoor, in Arts en Alternatief ook reclame voor zink: je kunt zinkcitraat kopen bij het "Adviesburo Orthomoleculaire Voeding BV", in Den Haag. Wat een mooie naam voor zo'n bedrijf. Het boek van Sprietsma kun je natuurlijk ook aanschaffen: 320 pagina's over zink voor ƒ 47,50, dat dan ook nog goed zou zijn voor de bestrijding van hoge bloeddruk, diabetes, etc.

Aanbevolen als IQ-pil

Nog één voorbeeld, een verhaal van P. van Camp en J. Hermans (geen doctorandi?) over nutritionele ondersteuning van

hersenprocessen; "aardig" in dit verhaal is dat de auteurs de leucotriënen - dat zijn mediatoren bij allergische reacties - "vrije radicalen" noemen. Handig, want nu werken hun middeltjes zo maar ook tegen leucotriënen. Het gaat om bouwstenen voor neurotransmitters. Choline wordt bijvoorbeeld genoemd; vaak is er in dezen iets beweerd, maar nooit werd er een bewijs gevonden. Of phenylalanine; een verhoogde dopamine en noradrenaline spiegel zou het heilzame effect bewerken. Maar wat jammer: phenylalanine is niet een snelheidsbepalende stap in de biosynthese van dopamine en noradrenaline. Daarom was ook l-dopa en niet l-phenylalanine effectief bij Parkinsonisme. Sorry, foutje. Maar dan hebben we natuurlijk nog glutaminezuur, diezelfde stof waar Drs. Sprietsma kennelijk zo'n hekel aan heeft. Het verhaal over de neutralisatie van ammonia door l-glutaminezuur, in de cellen, behoort tot het rijk der pseudowetenschappelijke fantasie. De auteurs bevelen ook nog RNA als geneesmiddel aan.

En de reklame? Het produkt Vital-+ wordt met een prent van het altijd zeer herkenbare gezicht van Einstein als I.Q.-pil aanbevolen. Bah!

Nog meer geklets

Er wordt wat gekletst in Arts en Alternatief, letterlijk te veel om op te noemen. Alleen nog een paar onderwerpen: SIS-poeder en het immuunsysteem (Moerman en homeopathie te zamen), allergie en de remming van histidine decarboxylase (suggestie dat deze remming effect op astma zou hebben, hetgeen niet waar is), gemmotherapie (een zeer merkwaardige variant van de homeopathie). En onverwacht is de toepassing van "rubidium als adjuvans" bij kankertherapie). (De auteurs zeggen o.m.: rubidium is een veel zwaarder element dan lithium en blijft daardoor langer in het lichaam achter. Zou lood nog beter werken? Een andere prijsopmerking: natrium, kalium, lithium en cesium hebben alle evenals rubidium een "transportfunctie"; welke moleculen getransporteerd worden over het celmembraan blijft in het midden, maar 't is vast heel belangrijk - en gewichtig, leerden we.)

En steeds maar weer die advertenties met betrekking tot het beschrevene: zo kun je je gemmotherapeutica kopen bij Bonusan en verkoopt Orthica de wonderbaarlijke remmer van histamine en leucotriënen. Af en toe is een en ander overigens wel vermakelijk.

Advertenties

Tenslotte nog een paar zomaar gekozen advertentieteksten: "Gevarna energiezaad, staat bekend om haar vitaliserende en verfrissende werking"; "Sendem ... bij seniele dementie"; kiezelgel voor inwendig gebruik" (je hoort ze tandenknarsen); "de meeste chronische ziekten ontstaan in de darm"; "Wobenzymen ... combinatie van natuurlijke enzymen"; "factor AF2, de vierde zuil in de oncotherapie" (wat zou dat zijn?); "'t Verlicht de bijwerking van de klassieke(!) middelen"; "formules, samen gedecocteerd" (wat zou dat zijn? 't Klinkt wel deftig.); "holistic health products: LIV 52 is Indiaas meest belangrijke produkt voor een gezonde lever" (de producent zou zich ter plekke een god in Frankrijk kunnen voelen).

In de advertenties wordt heel vaak de wet overtreden: geen medische claims voor niet-geregistreerde produkten. Waar blijft de waker over onze gezondheid (WVC) of onze portemonnee c.q. de kosten voor gezondheidszorg (EZ)? Zolang het maar alternatief is mag alles, is staatssecretaris Simons zelfs bereid rapporten inzake zgn. klinisch onderzoek in ontvangst te nemen (Moerman). Het zal moeilijk zijn de uitgave van bladen als Arts en Alternatief, en er zijn er meer, te verbieden. Diverse advertenties zouden zo'n lot wel moeten ondergaan; ze zijn in strijd met de wet.

Wetenschappers in het kielzog van kwakzalvers

Voor Arts en Alternatief, voor producenten van bedenkelijke middelen, geldt dat wat krom is door geld recht wordt gemaakt. Het is ten zeerste te betreuren dat wetenschap pseudo-wetenschap mogelijk maakt, vooral omdat voor niet-deskundigen de pseudowetenschap(per) niet gemakkelijk herkenbaar is. Door de pseudo-wetenschap vermomt de kwakzalver zich als deskundige arts, en dat is hoogst bedenkelijk. In onzin geloven is dom, maar niet meer dan dat. Onzin in de meest letterlijke zin verkopen is schandelijk en heeft veel gemeen met bedriegerij. Wat Renckens in het januarinummer schreef over artsen en apothekers die de hielen likken van Vogel c.s. is ook van toepassing op wetenschappers die willens en wetens in Arts en Alternatief schrijven, om zodoende kwakzalverij te bevorderen.

DECAAN V.U. NAM ONZE BEZORGDHEID ALLERMINST WEG

De omstreden privaat-docent homeopathie

In het Actieblad tegen de Kwakzalverij van december j.l. maakten wij melding van de brief aan het College van Bestuur van de Vrije Universiteit te Amsterdam waarin de Vereniging tegen de Kwakzalverij zich keerde tegen de plannen om een nieuwe privaat-docent homeopathie aan te stellen. Hieronder het antwoord van het College van Bestuur.

Het doen van voorstellen aan ons voor benoeming van een privaatdocent is een zaak van de Faculteit der Geneeskunde. Gebruikelijk is dat benoemingsvoorstellen vergezeld gaan van een oordeel van de faculteit over de wetenschappelijke kwalificaties van de kandidaat.

U kunt ervan verzekerd zijn dat wij bij ons advies aan het Bestuur van de Vereniging voor christelijk wetenschappelijk onderwijs, dat de uiteindelijke benoeming doet, terdege met dat oordeel rekening zullen houden.

Een tweede brief

Voorzitter C.N.M. Renckens richtte zich, na ontvangst van de bovenstaande brief, op 6 december tot prof. dr. N. Arts, decaan van Faculteit der Geneeskunde van de Vrije Universiteit. Hij schreef daarin, na gewezen te hebben op de reeds gevoerde briefwisseling:

Als geïnteresseerde en zeer betrokken buitenstaander bij de kwaliteit van de medische opleiding en beroepsbeoefening in ons land willen wij u vragen de door ons aangevoerde bezwaren nog eens goed te overwegen.

De homeopathie is een 19e eeuws, anachronistisch, pseudowetenschappelijk systeem dat binnen een wetenschappelijke instelling steeds voor moeilijkheden zal zorgen en in het verleden ook al zorgde. Wij herinneren u aan de correspondentie die u twee

jaar geleden voerde met ons bestuurslid, prof. dr. H. Timmerman, als farmacochemicus verbonden aan de Vrije Universiteit. Hij wees u op de onwaarheden die de huidige docent Maas publiceerde in het boek "Integrale geneeskunde". De heer Maas heeft toen moeten toegeven dat de weergave van bepaalde wetenschappelijke experimenten in strijd met de waarheid was. In Eindhoven leidde een dergelijke affaire tot het vertrek van een hoogleraar zoals u weet.

Ook wil ik wijzen op de gewijzigde opvattingen over alternatieve geneeswijzen binnen de KNMG. In de Algemene Vergadering der KNMG van oktober jl. zijn nieuwe gedragsregels voor artsen vastgesteld, die eigenlijk geen ruimte meer laten voor het toepassen van alternatieve geneeswijzen. Volgens deze gedragsregels dienen artsen te handelen zoals in de kring der beroepsgenoten gebruikelijk is, waarbij de toetsing geschiedt aan de hand van inzichten zoals die in de erkende wetenschappelijke verenigingen gelden. Zoals u bekend zijn er geen wetenschappelijke verenigingen die de homeopathie nog serieus nemen. Een docent homeopathie overtreedt mijns inziens de gedragsregels der KNMG!

Ons lijkt slechts één conclusie mogelijk: benoeming van een nieuwe docent homeopathie anno 1992 zal de goede naam van de medische faculteit der Vrije Universiteit ernstig schaden.

"Alternatieven blijven bestaan"

Begin januari ontving de heer Renckens het hieronder volgende antwoord van prof. N.F.Th. Arts,

Het bestuur van de faculteit der Geneeskunde heeft begrip voor uw bezorgdheid ten aanzien van de invulling van de vacature docent homeopathie aan onze faculteit. Te uwer geruststelling, het curriculum Geneeskunde aan de Vrije Universiteit is erop gericht om basisartsen op te leiden, die de reguliere geneeswijze beoefenen. Het homeopathie onderwijs wordt slechts gegeven in de vorm van keuzecolleges.

De huidige basisarts dient zodanig te worden opgeleid, dat hij/zij zich relativerend kan opstellen tegenover alternatieve benaderingswijzen in de gezondheidszorg. Alternatieve geneeswijzen zullen altijd blijven bestaan en voor patiënten toegankelijk zijn, hetzij in Nederland, hetzij in verre oorden. Bekendheid met bijvoorbeeld homeopathie verbreedt de algemene medische vorming van de basisarts en zal gesprekken tussen arts en patiënt over dit onderwerp vereenvoudigen. Toegankelijkheid tot homeopathie onderwijs kan beter geregeld worden aan een erkende instelling, zoals een medische faculteit, dan dat de praktiserend arts kennis opdoet uit door de patiënt ter hand gestelde artikelen uit de publieke pers.

Bij de invulling van de vacature docent homeopathie heeft het bestuur van onze faculteit goede afspraken gemaakt met de betreffende Vereniging. Wij gaan ervan uit, dat de geselecteerde functionaris de opvattingen over de homeopathie kan onderwijzen zonder dat deze in strijd zijn met de wetenschappelijke benaderingswijze in de gezondheidszorg.

Begrijpelijkerwijs nam dit antwoord van de decaan van de medische faculteit van de V.U. de bezorgdheid van het bestuur van de Vereniging tegen de Kwakzalverij allerminst weg. Op 27 januari werd een brief aan prof. Arts gezonden, waarin het bestuur voorstelde om de visie van de Vereniging nog eens mondeling toe te lichten. "Ons verzoek is dan ook of u een delegatie van ons Bestuur (i.c. ondergetekende - de heer Renckens, red. - en de heer Timmerman) zou willen ontvangen?"

Bessenjenever

Chronische aandoeningen waarvoor de gewone geneeskunde (nog) geen doeltreffende therapie heeft maken de lijders eraan tot een doelgroep van kwakzalvers. Voorbeelden daarvan zijn rheumatische aandoeningen, psychogene klachten, asthmatische aandoeningen, huidziekten, allergie etc. Door één van onze leden, een kinderarts, werden wij geattendeerd op een kwakzalfster te Haarlem die zich o.a. bezig houdt met de "behandeling" van allergische kinderen. De kinderarts kreeg van de ouders van een driejarig kind de instructies ter inzage die mevrouw S. Peeperkorn uit Haarlem, zich noemende "toegepast kinesiologe", had uitgedeeld om de voedingsallergie van het kind te bestrijden.

De kinderarts oordeelde dat hij zelden zulke grote onzin op papier had gelezen. Hij noemde de adviezen niet alleen onjuist, maar zelfs gevaarlijk. Zo moest het kind volgens een ellenlange lijst verboden stoffen voorzichtig zijn met dieselolie, gas en benzine. Vooral geen koffie of thee of appelsap, maar wel reformthee en tweemaal daags bietensap. De eerste paar weken moest het arme kind 1-1 1/2 liter bronwater drinken ter "ontgifting". Maar eventueel wel vijf eieren per dag. Geen loempia's, geen nasiballen, geen citroen- of bessenjenever voor dit driejarige kind. En zo gaat het door. Het minst schadelijke advies luidde tenslotte dat moeder vijfmaal daags op de beide armen de longmeridiaan moest opstrijken. Hoeveel mevrouw Peeperkorn intussen voor haar nuttige weken opstrijkt dat vermeldde de geschiedenis niet.

"Enorme rijkdom" valt bitter tegen

In de alternatieve wereld wordt met graagte reclame gemaakt voor een algenpreparaat met de welluidende naam Spirulina. "Hoor mijn lied, Spirulina"! Het vouwblad maakt melding van niet minder dan een "enorme rijkdom" aan vitale bouwstoffen. Elf belangrijke vitaminen en een dozijn mineralen. Dr. P.A.G.M. de Smet, onze leden welbekend (hij hield in 1989 een voordracht voor onze vereniging) nam de moeite dat Spirulina eens onder de loep te nemen. De heer De Smet is hoofd van de documentatie- en informatiedienst van de standsorganisatie van de apothekers, de KNMP. Zijn bevindingen heeft hij in het Pharmaceutisch Weekblad gepubliceerd.

"Hoor mijn lied, Spirulina!!": de vitaminen C, D en K kwamen er niet in voor en al evenzeer ontbraken elementen als chroom, fluor, jood en kali. Andere vitaminen zijn bepaald niet overvloedig aanwezig, zodat de dagelijkse behoefte bij lange na niet gedekt. Alleen werden redelijke hoeveelheden A en B12 aangetroffen. Ook van calcium, fosfor, koper, mangaan, ijzer, zink, seleen en magnesium werden maar uiterst karige hoeveelheden in Spirulina aangetroffen.

Pool in de pillen

De bekende Amsterdamse zakenman André Pool heeft, lezen wij in de Financiële Telegraaf een belangrijke overstap gedaan. Hij heeft zijn nieuwe bedrijf Sky Radio met een omzet van 12 miljoen gulden verkocht aan Megapool, die jaren geleden al zijn hifi-keten Van Pool tot Pool overnam. En wat gaat deze zakenman nu doen? "Ik stap de gezondheidswereld in", vertelde Pool aan De Telegraaf. "In de Verenigde Staten heb ik een vitaminepil ontdekt die tegen vrijwel elke kwaal helpt. Die wil ik nu landelijk op de markt brengen onder de naam Pool Prevention Pill..."

Natuurgenezer uit Ermelo veroordeeld

"Mijn werk en mijn Stichting werken vanuit wat God in Zijn Woord tot ons zegt", zo verklaarde de natuurgenezer A.J. Lodewijkx toen in 1983 zijn nieuwe onderkomen aan de Harderwijkerweg bij Ermelo werd geopend. Hij noemde zich toen orthomoleculair natuurgeneeskundige en hij leidde het NAGB, het Natuurgeneeskundig Adviesbureau. Met "zijn Stichting" bedoelde Lodewijkx de stichting niet-toxische geneeswijzen. Schilders Weekblad (Harderwijk) publiceerde een uitvoerig verslag van de opening door oud-burgemeester mr. H.C. Vos, een vriend.

In de wachtkamer, vertelde Schilders Nieuwsblad, is een brede balie met daarachter een ruimte waar de voedingssupplementen staan, wat "doet denken aan een opstartende apotheek". Secretaresse Simone onderschept alle telefoontjes van zowel de praktijk als de stichting, kon men lezen. De spreekkamer was door een binnenhuisarchitect ingericht en alleen de onderzoektafel wees op de praktijk van de natuurgeneeskundige.

"Uit het hele land weten de mensen het groene bord te vinden dat aangeeft dat men zich bevindt ter hoogte van het NGAB". Onder degenen die op Lodewijkx afkwamen was ook een slager uit Piershil, die aan suikerziekte leed. Die ging naar huis terug met een arm vol (duurbetaalde) voedingssuppleties en het advies om - hier lopen de verklaringen uiteen - te staken met het spuiten van insuline of wel dat sterk te verminderen. De gevolgen bleven niet uit. De slager moest in allerijl naar een Rotterdams ziekenhuis worden overgebracht en men slaagde er in zijn leven te redden.

Voor dit feit heeft Lodewijkx terecht gestaan voor de rechtbank te Zwolle. Hij is toen veroordeeld tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van vier maanden en een boete van 3200 gulden wegens het toebrengen van zwaar lichamelijk letsel.

Eerst eind vorig jaar werd deze zaak uit 1984(!) in hoger beroep behandeld door het Gerechtshof te Arnhem. Als getuige à charge was hiervoor opgeroepen de oud-vicevoorzitter en gedurende vele jaren bestuurslid van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, prof. B.S. Polak te Amsterdam. Op slot van zaken vond het Hof het niet noodzakelijk prof. Polak te horen. Het hoger beroep heeft Lodewijkx nog enig voordeel gebracht. Het hof volstond met hem een voorwaardelijke gevangenisstraf op te leggen van drie maanden.

Een medicijnkastje vol reclame

"Als geen ander beheersen homeopathische fabrikanten en importeurs alle denkbare "marketing"-kunstjes", constateert de heer C.A. van Amerongen uit Vught in een brief gepubliceerd in het Pharmaceutisch Weekblad. "Dat heeft hun geen windeieren gelegd; zij behoren inmiddels tot de grootste producenten van geneesmiddelen".

Wat was de aanleiding tot deze brief? Op een congres van farmaceuten maakte de inzender kennis met een "Medicijnkastboekje" van uitgeverij Homeovisie te Alkmaar. In die stad is een belangrijk producent van homeopatische middelen gevestigd, VSM. Apothekers en drogisten kunnen het boekje uit een z.g. "display" verkopen, verkrijgbaar bij die VSM. De consument betaalt er *f* 2,75 voor. Het boekje gaat over 75 veel voorkomende klachten. Alle kwalen er in genoemd zijn (zelf) te genezen en daarbij worden zonder uitzondering produkten van VSM aanbevolen. Het begrip zelfzorg wordt nogal ruim geïnterpreteerd, ruimer dan de Wet op de Geneesmiddelenvoorziening en het Besluit over geneesmiddelen die uitsluitend in apotheken verkrijgbaar zijn. Zo zijn migraine, blaasontsteking, bloedarmoede, zwangerschapsbraken, incontinentie en witte vloed opgenomen.

Is dat boekje ter keuring aangeboden bij de KOAG (Keuringsraad Openlijke Aanprijzing Geneesmiddelen)? Dat blijkt niet het geval. Volgens de Nehoma - het landelijke samenwerkingsorgaan van fabrikanten van homeopathische geneesmiddelen - is Homeovisie "een zelfstandige uitgeverij met een onafhankelijk redactiestatuut".

Dorothea Bijl van de Alkmaarse uitgeverij voert in het Pharmaceutisch Weekblad aan dat in de adviezen van de arts L.P. Huijsen in het bedoelde Medicijnkastboekje "men veel terughoudendheid aantreft als het gaat om het zelf dokteren". En verder: "Wij richten ons in de tekst vooral op het geven van adviezen over voeding en leefwijze".

Over de band met de VSM rept zij niet. Maar wie de "onafhankelijke uitgeverij" op vrijdagmiddag na 3 uur poogt op te bellen krijgt van de telefooncentrale van VSM het aanbod om door te verbinden naar andere afdelingen van het bedrijf. En bij het raadplegen van het register van de Kamer van Koophandel bleek de afhankelijkheid van "Swaabe B.V.".

Afstand arts en patiënt

Na alle hocus pocus die is uitgestraald door een paar omroeporganisaties thans een waardevol initiatief van de stichting Teleac. Die gaat te beginnen op maandag 27 april acht weken lang de serie "De specialist" uitzenden. Het is de bedoeling om op deze informatieve wijze de afstand arts en patiënt te verkleinen. Acht weken achter elkaar gaat Teleac op bezoek bij een medisch specialist: een dermatoloog, een plastisch chirurg, een KNO-arts, een orthopeed, een reumatoloog, een oncoloog, een gastero-enteroloog en een cardioloog. Veel aandacht wordt besteed aan het hoe en waarom van een bepaalde handeling. In zes radioprogramma's wordt verder ingegaan op veel voorkomende klachten en de behandeling daarvan. De luisteraar krijgt informatie over patiëntenrechten, ziektekosten en dergelijke. De zes radioprogramma's zijn van 6 mei wekelijks van 15.00 tot 15.30 uur te beluisteren op radio 5.

Teleac geeft, zoals te doen gebruikelijk, een op de uitzendingen gericht boek uit, "De Specialistengids" (*f* 39,90 in de boekhandel en via postgiro 54.42.32 ten name van Teleac, Utrecht).

Eveneens op maandag 27 april komt Teleac met de nieuwe doe-het-zelf-cursus "Omgaan met stress". In deze cursus wordt inzicht gegeven in wat stress is en wat de gevolgen zijn van te veel stress. Het er bij behorende studiepakket bevat ook een werkboek. In de uitzending praten gasten met presentatrice Ati Dijckmeester, waarop commentaar wordt gegeven door klinisch psycholoog Paul Schreurs. Het studieboek van de stichting Teleac "Omgaan met stress" kost *f* 44,75.

Actieblad — April 1992, 103de jaargang, nr. 2

TEGEN DE KWAKZALVERIJ

UITGAVE VAN DE VERENIGING TEGEN DE KWAKZALVERIJ, VERENIGING TOT EVALUATIE VAN ALTERNATIEVE BEHANDELMETHODEN EN TOT BESTRIJDING VAN DE KWAKZALVERIJ

"Dan krijg ik het terug van de verzekering, dokter"

Het bestuur van de Vereniging tegen de Kwakzalverij zond op 3 februari onderstaande brief aan de Vaste Commissie voor de Volksgezondheid ter voorbereiding van de op 13 februari te houden hoorzitting van de commissie.

Alternatieve geneeswijzen zijn geneeswijzen waarvan de waarde niet op adequate wijze is aangetoond. Een tweede kenmerk is dat zij berusten op theorieën, die niet te rijmen zijn met de hedendaagse inzichten in de aard van ziekten en de behandeling ervan. Deze beide kenmerken gelden ook voor alternatieve geneesmiddelen. Als deze middelen zouden worden onderworpen aan de toetsing die reguliere middelen, terecht, ondergaan dan zouden zij volledig kansloos zijn. Naar de mening van de Vereniging tegen de Kwakzalverij zou deze constatering al voldoende moeten zijn om de verstrekking van alternatieve middelen uit gemeenschapsgelden onmiddellijk te doen beëindigen. Wij dringen er bij de Commissie op aan de beoordeling van de waarde van geneesmiddelen volledig over te laten aan het voortreffelijke College ter beoordeling van geneesmiddelen. Immers, een meerderheid van stemmen in de Staten-Generaal maakt van Haarlemmer Olie nog geen penicilline.

Er zijn nog andere argumenten tegen de positieve discriminatie van alternatieve geneesmiddelen aan te voeren. Volgens schattingen van het IMS te Leiden bedraagt de omzet in publieksguldens van deze middelen ongeveer 400 miljoen per jaar. Vermoedelijk één kwart daarvan gaat op doktersrecept (Dan krijg ik het terug van de verzekering, dokter"): schrappen van deze verstrekking bezuinigt dus 100 miljoen gulden per jaar!

Als argument voor voortzetting van de vergoeding van alternatieve geneesmiddelen wordt ook wel genoemd dat daardoor andere, duurdere middelen worden uitgespaard. Met betrekking tot de goedkoopte van de antroposofische patiënt zijn wij van mening dat deze goedkoopte zeker niet het resultaat is van de aanwending van antroposofische kruiden. Ook voor de homeopathie geldt dit niet: het is onzin dat de Nederlandse arts behoefte zou hebben aan tienduizenden nutteloze middelen om zijn patiënten tevreden te kunnen stellen. Daarnaast heeft onderzoek aangetoond dat huisartsen die veel alternatieve middelen voorschrijven ook aanzienlijk meer reguliere medicijnen voorschrijven dan gemiddeld. Van een substitutie-effect is dus geen sprake.

De verstrekking van alternatieve geneesmiddelen uit het basispakket dient zo spoedig mogelijk te worden beëindigd. Het is verspilling van geld en werkt demotiverend op artsen die op rationele en daardoor kosten-effectieve wijze farmacotherapie bedrijven. Als de politiek onverhoopt anders beslist, dan is de volgende consequentie onontkoombaar: de bevordering van Berendien uut Wisp tot staatssecretaris van Volksgezondheid.

Over de verstrekking van alternatieve geneesmiddelen

I don't make jokes - I just watch the government and report the facts.

W. Rogers.

Op 1 mei 1989 trad de Wijziging inzake het Besluit Farmaceutische hulp ziekenfondsverzekerden in werking. Het besluit behelsde een bezuinigingsmaatregel van Dees, op grond waarvan eenvoudige geneesmiddelen, die bij de drogist vrij verkrijgbaar waren, niet meer voor rekening van het ziekenfonds werden verstrekt. De Wijziging maakte een zeer kwalijke uitzondering voor de homeopathische en antroposofische middelen, welke volledig vergoed bleven. Tegelijkertijd handhaafde de wetgeving de vrijstelling van deze producten van de gebruikelijke toetsings- en registratieprocedures (welke in de praktijk op een verbod zouden neerkomen). Tegen deze heilloze en spilzieke maatregel werd door onze vereniging krachtig geprotesteerd, o.a. door middel van een artikel op de opiniepagina van NRC Handelsblad d.d. 22 mei 1989 (ook afgedrukt in ons Actieblad van juni 1989 onder de titel "Meerderheid van stemmen in de Staten-Generaal maakt van Haarlemmerolie nog geen penicilline").

Korte tijd na invoering van het gewraakte Besluit viel het kabinet-Lubbers II en trad de huidige CDA/PvdA coalitie aan. Staatssecretaris Dees werd opgevolgd door de dynamische coming man Simons, tevoren PvdA-wethouder te Rotterdam. In een waarschijnlijk gefingeerde "brief aan mijn zoon" schreef zijn vader (die huisarts was) destijds in Medisch Contact: "Wat ben ik blij, dat ik je sociologie heb laten studeren. Als je medicijnen had gestudeerd, had je nooit staatssecretaris van Volksgezondheid kunnen worden!"

Brievenactie voor Vasolastine

Eén van de eerste moedige daden van Simons was dat hij de ziekenfondsvergoeding van het kwakzalversmiddel Vasolastine

(vervolg op pag. 2)

Inhoud

Colofon

Vereniging tegen de Kwakzalverij

Opgericht 1 januari 1881
Correspondentie-adres: Bergse Dorpsstraat 101
3054 GC Rotterdam; tel. 010-4187149

Bestuur:

Voorzitter: C.N.M. Renckens, Hoorn
Secretaris: I.A. van de Graaff, Rotterdam
Penningmeester: dr. H.A.M. Voorbij, Zwolle
Leden: drs. P.C. Bügel, Groningen; mr. Th. Douma, Haarlem; C.P. van der Smagt, de Bilt; prof.dr.H. Timmerman, Voorschoten; D. Uitterdijk, Medemblik; W.M. Veenema, Joure
Adviserende leden : S. Lelie, Middelburg; prof.dr. F.A. Nelemans, Duivendrecht
Redacteur: J.Th. Balk, Keverberg 54, 1082 BE Amsterdam.
Het Actieblad tegen de Kwakzalverij verschijnt 5x per jaar.

Postgiro van de Vereniging: 32237 ten name van Penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Zwolle.
De contributie bedraagt thans minimaal f 40; voor studenten en leerlingverpleegkundigen f 10; begunstiger wordt men door een schenking aan de vereniging van minimaal f 100.

(Vervolg van pag. 1.)

wilde beëindigen. Hij wist echter niet hoe snel hij deze euveldaad weer ongedaan moest maken, toen Kamerleden en staatssecretaris bestookt werden met brieven van tevreden gebruikers van het spinazie-produkt. De vereniging voor Enzymtherapie die de brievenactie entameerde wist van wanten: men wees zijn leden er op dat eenvoudige brieven op politici vaak meer indruk maken dan gelikte exemplaren en drong er bij de briefschrijvers op aan niet te veel te streven naar taalkundig foutloze brieven. Als ze maar duidelijk emotioneel van toon waren.

In december 1989 bracht de Geneesmiddelencommissie een advies uit aan de staatssecretaris over de eventuele vrijstelling van registratie van de alternatieve geneesmiddelen. De oud-staatssecretaris Dees, die deze adviesaanvrage nog had uitgeschreven, had zijn verzoek o.a. gemotiveerd met de mededeling dat "de werkzaamheid van deze groep farmaceutische produkten niet langs natuurwetenschappelijke weg aantoonbaar is, doch dat de toepassing ervan maatschappelijk aanvaard is". De Commissie oordeelde dat als een dergelijk criterium ingang zou vinden als grond voor vrijstelling van registratie dat dan de Wet op de Geneesmiddelenvoorziening op belangrijke punten ontkracht zou worden. De Commissie adviseerde te komen tot een marginale toetsing van zaken als steriliteit, zuurgraad en andere gangbare farmaceutische criteria. Voorts meende de Commissie dat op alle etiketten van deze produkten moet komen te staan dat ze niet getoetst zijn volgens "de onderscheidene wettelijke voorschriften".

Klein stormpje protesten...

In oktober 1990 laat Simons weten dat de verstrekking van alternatieve middelen door de ziekenfondsen zal worden beëindigd. Er hoeft slechts een klein stormpje van protest op te steken of de staatssecretaris, hoewel gepresseerd door de noodzaak van bezuinigingen, trekt ook deze drol weer in en besluit tot een beproefd middel van politici: een adviesaanvrage, deze maal gericht tot de Ziekenfondsraad. NRC Handelsblad schreef in zijn hoofdredactionele commentaar (Lux et Libertas) een stuk onder het door Bügel inmiddels weerlegde motto "Werkt niet, helpt wel". Daarin werd gewezen op het heilzame placebo-effect van de homeopathische middelen en op de bijwerkingen van reguliere middelen. Ook sprak de redactie de vrees uit dat bij een afschaffing van deze nutteloze zoethoudertjes artsen massaal zouden overgaan op het voorschrijven van werkzame middelen met de dan te vrezen bijwerkingen als gevolg. Van dit soort beledigingen aan het adres van de Nederlandse medici kijkt immers tegenwoordig niemand meer op. Men adviseerde de staatssecretaris derhalve eerst maar eens goed te laten onderzoeken wat het effect van een dergelijke maatregel zou zijn op het gebruik van reguliere geneesmiddelen en wat dat dan zou betekenen voor de kosten en de kwaliteit van de gezondheidszorg in ons land. Een commentaar kortom, dat meer "libertas" dan "lux" bevatte.

Eén cent voor de grondstoffen

Bij de begrotingsbesprekingen in december 1991 deelt Simons vervolgens mee, dat hij vasthoudt aan zijn voornemen om de homeopathische en antroposofische middelen niet in het basispakket op te nemen. Intussen is dan al onder groot protest van de farmaceutische industrie, daarin herhaaldelijk bijgevallen door patiëntenverenigingen, het Geneesmiddelen Vergoedings Systeem (GVS) ingevoerd. Tengevolge van die maatregel moet door ziekenfondsverzekerden voor sommige geneesmiddelen worden bijbetaald, omdat er naar het oordeel van het ministerie goedkopere, gelijkwaardige middelen beschikbaar zouden zijn. Bij deze maatregel werd opnieuw een onbegrijpelijke uitzondering gemaakt voor de alternatieve middelen.

> *Behoefte aan nadere oriëntering temidden van eindeloze besluiteloosheid en koudwatervrees van Simons*

De VNZ had er intussen bij monde van zijn medisch-farmaceutisch adviseur Bos op aangedrongen de homeopathie, als ze dan echt niet geschrapt kon worden, op te nemen in het GVS en dan voor al deze middelen de objectiveerbare bestanddelen te vergoeden. Dit zou neerkomen op vier gulden per aflevering: 1,50 gulden voor flesje, alcohol en etiket, daarnaast één cent voor de grondstof en de rest van het bedrag voor de produktiekosten. Bos kwalificeerde zich met dit uitstekende voorstel glansrijk voor een optreden op ons najaarssymposium.

Vlak voordat het advies van de ziekenfondsraad zou uitkomen verscheen op de opiniepagina van opnieuw HRC Handelsblad een artikel van redacteur Bram Pols. In dit goed gedocumenteerde stuk verklaart Pols zich tegen verstrekking van wat hij noemt "kruidenmedicijnen" in het fondspakket. De kwaliteitskrant is kennelijk verscheurd over dit gevoelige onderwerp.

Juichtoon drogistenblad "Zelfzorg"

Op 25 oktober 1991 verschijnt tenslotte het politiek zwaarwichtige Advies van de Ziekenfondsraad. In grote meerderheid meent de raad dat het fonds geen middelen moet vergoeden waarvan de werkzaamheid niet wetenschappelijk is aangetoond. Een minderheid (bestaand uit enkele kroonleden, de vakcentrales FNV en MHP en een paar vertegenwoordigers van de VNZ) oordeelde, dat deze middelen vergoed zouden mogen blijven omdat zij "kennelijk gedurende een lange reeks van jaren in een behoefte hadden voorzien". Bovendien kostten deze middelen de fondsen slechts zo'n vijftig miljoen gulden per jaar op een totaal

aan uitgaven voor geneesmiddelen van tweeënhalf miljard per jaar. De totale omzet van homeopathische middelen werd in 1990 door de continue omzet/afzetanalyse van het IMS te Leiden geschat op 220-240 miljoen consumentengulden of in af-fabriek prijzen ongeveer 110-120 miljoen guldens. Het drogistenblad "Zelfzorg" juichte naar aanleiding van deze cijfers: "hoge groeicijfers voor homeopathie en fytotherapie".

Bijval kreeg de staatssecretaris ook van de commissie-Dunning die, in zijn rapport "Grenzen aan de zorg", eveneens adviseerde tot uitsluiting van de homeopathische en antroposofische middelen in het nog samen te stellen basispakket. Wie echter had verwacht dat Simons nu met zoveel steun in de rug zijn plan metterdaad zou uitvoeren, kwam bedrogen uit. Begin januari 1992 schreef de staatssecretaris in een brief aan de Kamer dat de middelen voorlopig vergoed zullen blijven via de AWBZ. Wel is het waarschijnlijk dat deze middelen te zijner tijd door de betrokkenen zelf betaald zullen moeten worden, aldus de brief. Hij spreekt in zijn brief van voortdurende dilemma's, waarbij evenwichtige besluiten nodig zijn.

Temidden van deze eindeloze besluiteloosheid en koudwatervrees van Simons (die daarmee de traditie van zijn voorgangers overigens gewoon voortzet), bleek de Kamer toch behoefte te hebben aan een nadere oriëntering over deze materie. Immers nog in 1983 had de Kamer unaniem een motie aangenomen, waarin opneming van de alternatieve middelen in het ziekenfondspakket werd geëist. Deze motie heeft de kwakzalverij in ons land en de omzet van de NEHOMA in belangrijke mate gestimuleerd en de Kamer lijkt zich thans toch af te vragen of deze situatie, in een tijd waarin van de patiënt zo vaak financiële offers worden gevraagd, nog wel kan worden gehandhaafd.

Naar de hoorzitting

Zo geviel het dat Uw bestuur op 24 januari 1992 een uitnodiging ontving voor een hoorzitting van de vaste commissie voor de volksgezondheid, die zou gaan over de verstrekking van alternatieve middelen. De hoorzitting vond plaats in het nieuwe kamergebouw en in dit warm kloppend hart van onze democratie waren op 13 februari, de dag van de zitting, behalve de Vereniging tegen de Kwakzalverij uitgenodigd de Artsenfederatie Alternatieve Geneeswijzen/Federatie Anthroposofische Gezondheidszorg (APG/FAZ), het Landelijk Overleg van Patiëntenorganisaties voor alternatieve geneeswijzen (LOPAG), de vereniging van fabrikanten van homeopathische produkten (NEHOMA) en tenslotte de Landelijke Huisartsen Vereniging.

De kamercommissie had de uitgenodigde organisaties gevraagd om van tevoren het gehuldigde standpunt in een bondig schrijven alvast aan de commissie te doen toekomen. Op de voorpagina van dit blad treft u de door uw bestuur verzonden brief aan.

Kamerlid als "advocaat van de duivel"

De delegatie van de AAG/FAZ bestond maar liefst uit acht personen en werd gedomineerd door de homeopathisch arts en bestuurslid van de VHAN *Lex Rutten* (inderdaad dezelfde die in Tilburg exhibitionisten op homeopathische wijze behandelt voor hun eigenaardigheid; met Caran d'Ache D30?) en de antroposoof *Witsenburg*. Rutten antwoordde op een vraag van mevr. *Erica Terpstra* ("Ik speel nu de advocaat van de duivel, hoor. Ik sta zeer sympathiek tegenover de homeopathie") dat, ondanks de relatieve goedkoopte van deze middelen, waardoor de mensen ze toch wel zelf konden betalen, verstrekking door het ziekenfonds van deze middelen wenselijk was. Dit omdat anders met name de mensen met de smalle beurs in de knel zouden geraken. De homeopaat verwees daarnaast herhaaldelijk naar het Maastrichtse onderzoek naar de werkzaamheid van de homeopathie, waaruit volgens hem overduidelijk bleek dat goed onderzoek nu had aangetoond, dat de werkzaamheid van deze middelen nu toch wel was aangetoond.

Verstrekking alternatieve middelen geniet waarschijnlijk niet meer de steun van tien jaar geleden

Het aantal homeopathisch artsen was volgens Rutten in de afgelopen tien jaar toegenomen van vijftig naar vijfhonderd. De antroposofen trachtten hun zaak te bepleiten door te wijzen op de goedkoopte van de antroposofische geneeskunde. Een onderzoek in vier Haarlemse antroposofische praktijken had aangetoond, dat antroposofen 15 procent minder vaak verwezen worden naar specialisten en dat de geneesmiddelenkosten in deze praktijken zo'n 25 procent lager waren dan het landelijk gemiddelde. Er zijn in ons land thans tachtig antroposofische artsen werkzaam. Tien jaar geleden bedroeg dit aantal nog zestig.

Wildgroei in alternatieve opleidingen

Het LOPAG pleitte bij monde van een vrouwelijke vertegenwoordigster voor een registratiesysteem van erkende, bonafide en goed opgeleide alternatieve artsen. Als artsen zich na een weekend zelfstudie gaan uitgeven voor homeopaat of acupuncturist dan wenste het LOPAG dit te beschouwen als kwakzalverij. Zij werd hierin later bijgevallen door PPR-kamerlid *Ria Beckers*.

Wij konden het kamerlid er toen echter gelukkig op wijzen, dat nimmer is aangetoond dat een langdurige opleiding tot betere therapeutische resultaten leidt. Het LOPAG deelde ook nog mede dat steeds meer patiënten niet slechts gebruik maken van alternatieve geneeswijzen als zij niet op een gewone manier te behandelen zijn, maar dat steeds meer Nederlanders principieel kiezen voor de alternatieve geneeskunde. Onzin, natuurlijk.

Tenslotte wees het LOPAG op de wildgroei aan opleidingen in de alternatieve geneeswijzen: er zijn er thans ruim tweehonderd en dat is volgens de spreekster "niet meer te ordenen".

De NEHOMA werd vertegenwoordigd door zijn voorzitter *Fonteijn*, door de heer *Von Hebel* en door de onvermijdelijke wetenschappelijke kroongetuige, de Utrechtse celbioloog *dr. R. van Wijk*, ook bekend als winnaar van de dr. Vogelprijs. Fonteijn wees zijn wat sceptische gehoor er op dat deze wetenschapper nu bijna het werkingsmechanisme van de homeopathie aan het licht had gebracht door zijn proefnemingen met de toediening van homeopathische concentraties aan cultures van geïsoleerde cellen. Ook drong de NEHOMA aan op een vorm van registratie voor echt goede homeopathische produkten, zoals deze ook in sommige buitenlanden al zou bestaan. Indien Nederland achterblijft in dit opzicht dan zou het buitenland een aanzienlijke voorsprong krijgen in de concurrentiepositie. Zoals ook de eerste twee groeperingen ondervonden: de kritische vragen waren vooral afkomstig van de regeringspartijen en van D'66. De VVD en vooral Groen Links tonen grote sympathie voor de alternatieve geneeswijzers.

Lof van CDA-zijde

Het standpunt van de Vereniging tegen de Kwakzalverij (vertegenwoordigd door *Renckens, Van de Graaff* en *Timmerman*) oogstte lof van CDA-zijde voor zijn grote mate van duidelijkheid. Mevrouw Terpstra was kritisch en kwam met een soort variant op de bekende dooddoener "er is meer tussen hemel en aarde etc...", maar toonde grote interesse in ons standpunt en verzocht om toezending van informatiemateriaal over onze vereniging en onze activiteiten.

Vereniging tegen de Kwakzalverij gaf haar standpunt op hoorzitting van de Vaste Kamercommissie

De vragen van *Ria Beckers* werden op zeer verontwaardigde, jazelfs agressieve toon gesteld en toonden duidelijk de vooringenomenheid van haar stroming ten gunste van de (groene) alternatieve geneeswijzen. Zij meende o.a. dat onze scherpe wijze van formuleren en de gelijkstelling van homeopathie met wierookbranden en handoplegging de samenwerking tussen alternatief en regulier nu bepaald niet zou bevorderen. Dat wij bepaald geen voorstander zijn van samenwerking met wat wij beschouwen als kwakzalvers was voor haar een verbijsterend standpunt. **Goede en zakelijke vragen werden gesteld door *De Pree* (PvdA) en door de enige arts, die onze volksvertegenwoordiger rijk is, *mevr. Laning-Boersema* (CDA). De laatste spreekster sprak haar waardering uit voor ons Actieblad, waarvan zij altijd met genoegen kennis neemt, ondanks de wel eens was scherpe wijze van formuleren, die een kamerlid zich niet altijd kan permitteren.**

Huisartsen blijven bij standpunt

De Landelijke Huisartsen Vereniging werd vertegenwoordigd door haar vice-voorzitter *Bogtstra*, die op nonchalante bijna geamuseerde toon de hem gestelde vragen beantwoordde. Hij herinnerde de commissie eraan, dat de LHV bij de Vasolastine-discussie ook al eens een negatief advies had uitgebracht, maar dat de kamer later toch anders had beslist. Hij verzocht herhaling van een dergelijke gang van zaken met betrekking tot de alternatieve middelen nu te voorkomen. De LHV bleef bij haar standpunt dat er van vergoeding van middelen, waarvan de werkzaamheid niet is aangetoond, geen sprake kan zijn. Naar hij meedeelde was dit standpunt binnen de LHV niet omstreden, althans van onrust of opzeggingen was hem niets gebleken. Ook verzekerde hij de aanwezige kamerleden, dat hij, als hij behoefte had aan toepassing van placebo's, dan de homeopathie daar echt niet voor nodig had.

Na afloop heeft uw bestuur nog wat informeel nagepraat met met name de vertegenwoordigers van de regeringspartijen en het is ons duidelijk geworden dat het toch wel zeer waarschijnlijk geacht kan worden dat de verstrekking van de alternatieve middelen niet meer de steun geniet van tien jaar geleden en dat deze vorm van bevordering der kwakzalverij vermoedelijk zijn langste tijd heeft gehad. Het heeft natuurlijk al veel te lang geduurd.

C.N.M. Renckens.

Lang leve het Simplistisch Verbond!

DOOR C.N.M. RENCKENS

Al vijfentwintig jaar steken zij met kop en schouders uit boven alle mededingers in de vaderlandse wereld van de humor. Het zat er dan ook al jong in. Reeds op school, het Haagse Dalton Lyceum, waren de beide knapen, Kees van Kooten en Wim de Bie, bekend om hun oeverloos gepraat en geklets (Haagsche Courant).

In 1966 traden zij onder de naam De Clichémannetjes op in het VARA-radioprogramma Uitlaat. In dat programma werd o.a. uitgezonden "Radio Giraffe, het programma dat de nek uitsteekt", met in de rol van gastheer Wim de Bie als Hank den Drijver: "Hallo mense, es effe kèke, ik heb 'n houte kop, een beetje door het lint gegaan, vannach. Maar goed... ons telefoonspelletje. Jullie kenne belle, mense, voor...". Jingle: "De scheet van de Week!" "Ja, de hardste scheet van de week tot nu toe was van.... -es effe kèke, wat een pestzooi hier, alles kwèt vandaag, etc.".

In het begin van de jaren zeventig spelen zij de hoofdrol in VARA's Hadimassa, ook dan nog als de Klisjeemannetjes.

In 1974, de hoogtijdagen van het kabinet-Den Uyl, richtten zij het Simplistisch Verbond op, een "gids op de dagelijkse reis door de welvaartsjungle anno nu". Het simplisme keert zich tegen de "valsismen", de dwaze illusies van de tijd. "Wij zijn geen trendsetters, maar trendbestrijders". Op de eerste Simpelpee zingt het duo zijn volgelingen toe: "Zoek jezelf, broeder, vind jezelf, wees en blijf alleen jezelf".

Intellectueel geweten

Talrijk zijn de typetjes waarvan zij de schepper worden en waardoor zij zich onbetwist ontwikkelen tot het intellectuele geweten van de natie. De vrije jongens Jacobse en Van Es, twee Haagse randcriminelen, werden razend populair, zo populair zelfs, dat de scheppers gedwongen waren een hardhandig einde aan deze creatie te maken. De twee mannen komen om het leven als zij op het Haagse Binnenhof bij een couppoging van de door hun opgerichte Tegenpartij op last van het bevoegde gezag worden neergeschoten.

Met hun onvergetelijke creaties (Walter de Rochebrune, de gebroeders Tebbe, Cor van der Laak, de vieze oude man, en meer recent prof. dr. Akkermans, dr. Clavan, Aad van der Naad en, nog voor de verschijning van de zusjes Jet en Koos Veenendaal, natuurlijk Berendien uut Wisp) drukken zij een krachtig stempel op de tijdgeest van onze maatschappij, waarbij zij onmiskenbaar ook een typisch Nederlands moralisme uitdragen. Oost-Europa deskundigen kunnen zich na dr. Clavan moeilijk onbekommerd in de openbaarheid begeven; de softe welzijnswerkers en nieuwe vrijgestelden uit de jaren zestig worden door Koot en Bie min of meer te grave gedragen.

Geestig en terzake

En hoewel humor zich slecht verdraagt met moralisme: wat zijn en blijven ze ongehoord geestig en terzake. Bie is daarbij vooral de dominee, de moralist, het geheven vingertje. Koot is de handelaar, de sjacheraar, het grote en vooral zeer kleine sjoemelen.

Met alternatieve geneeswijzen had het duo zich al eens incidenteel bezig gehouden. Zo herinneren wij ons een uitzending lang geleden waarin het geloof aan de geneeskracht der stenen op doeltreffende wijze op de korrel werd genomen. Jacobse en Van Es hebben een aflevering gefigureerd als uitvinders van de "zoetstofwisselingstherapie", waarin de patiënten van top tot teen met jam werden ingesmeerd. Pas serieus werd het natuurlijk toen in dit najaar de figuur Berendien uut Wisp werd geïntroduceerd. Overduidelijk geïnspireerd door een dame uit Overijssel, die zich door de perfide NCRV in een wekelijkse tv-programma mocht laten opplussen tot natuurgenezeres, onder de knusse naam Klazien uut Zalk ("Thee met schapenmest wordt op Texel veel gegeven aan kinderen met mazelen. Dat helpt prima".).

Berendien uut Wisp

Deze Berendien, vanaf het nieuwe seizoen in september 1991 een vast onderdeel van het op zondagavond uitgezonden "Keek op de Week", ontwikkelde zich met haar goede raadgevingen en rotsvast vertrouwen op de genezende krachten van de natuur tot de grote favoriet van Koot, terwijl de Bie zich steeds meer leek te ergeren aan het loze geleuter van deze bedriegster. (Voor hen, die haar niet gekend hebben, volgt hier een karakteristieke scène: "Verrek, oorkruut". Berendien uut Wisp buigt zich voorover om een verfomfaaide grasspriet te plukken. Triomfantelijk blikt ze in de camera en houdt een betoog dat gebaseerd is op oncontroleerbare volkswijsheden. Het advies: bij oorpijn drie keer daags wat oorkruut in de oren en na 24 uur is de pijn gezakt.).

Het was voor de goede verstaander natuurlijk heel duidelijk, dat Van Kooten en De Bie met dit programma-onderdeel niet slechts het NCRV-vrouwtje kritiseerden, maar en passant vooral het moderne bijgeloof, zoals dat blijkt uit de populariteit van alternatieve geneeswijzen in deze tijd.

Dat dit niet slechts een interpretatie is van een vooringenomen bestrijder van kwakzalverij, maar wel degelijk een voor de hand liggende interpretatie van de intenties van de artiesten moge blijken uit diverse reacties van alternatieve zijde. Zo reageerden onze opponenten altijd als door een adder gebeten, wanneer men hen in een discussie verweet, dat een bepaald betoog een hoog Berendien uut Wisp-gehalte bevatte!

Fabrikant treurt

In de Volkskrant van 1 december 1991 klaagde een bedrijfsleidster van een natuurgeneeskundig centrum zich over de slag die Koot en Bie toebrengen aan de natuurgeneeswijze. Er komen steeds minder mensen om die weldadige vastenkuren te ondergaan. Zelfs in het deftige Financieel Dagblad werd geklaagd over Berendien. Op 28 januari 1992 verscheen daar een interview met directievoorzitter Bech van de Alkmaarse homeopathische fabrikant VSM. Onder de kop "Berendien en Simons isoleren homeopathische industrie" deelt de voorzitter mede, dat hij weliswaar kan lachen om de typeringen van Koot en Bie, maar dat het effect natuurlijk wel is dat de "echte homeopathie" op één hoop wordt gegooid met de kwakzalverij. Verder treurt de fabrikant over het advies van de Ziekenfondsraad, waarin werd gesteld dat de homeopathie per 1 januari 1993 niet meer door de ziekenfondsen vergoed zou moeten worden. VSM maakt zich op voor zwaar weer, zoals dat heet.

Sinds de introductie van Berendien in Keek op de Week volgde uw bestuur, geheel samengesteld uit gepatenteerde bewonderaars van het duo (uw voorzitter blijft er al jaren onherroepelijk voor thuis), natuurlijk met meer dan gewone aandacht de verrichtingen van de heren. Op de bestuursvergadering van november 1992 werd besloten aan de heer De Bie het erelidmaatschap van onze vereniging aan te bieden. De kans, dat deze zich daartoe zou laten verleiden, achtten wij overigens vrij gering, maar je kan niet weten. Op zijn minst konden wij zo onze waardering voor hun creatie tot uitdrukking brengen.

Verbazing en vreugde

Wie schetste dan ook onze verbazing en grote vreugde toen op 28 november ten huize van uw voorzitter de telefoon rinkelde en ons het verzoek werd gedaan om op 30 november naar Naarden te komen voor een optreden in "Keek op de Week"? Nerveuzer dan voor welke spreekbeurt of moeilijke operatie dan ook reisde ik op die gedenkwaardige zaterdagochtend naar Naarden, waar mij in huize De Bie een allerhartelijkste ontvangst ten deel viel. De bedoeling van mijn optreden werd mij snel duidelijk gemaakt: het was de bedoeling dat er door ons een klacht zou zijn ingediend tegen Berendien. Daarover zouden er op locatie, bij de boerderij van Berendien, enkele vragen aan ons gesteld worden. Het werd daar ook duidelijk dat ons deze eervolle en practisch unieke uitnodiging ten deel was gevallen op grond van onze klacht tegen AVRO en NCRV, waarmee het Simplistisch Verbond van harte instemde.

In de gesprekken met de beide allervriendelijkste artiesten werd ons gelukkig ook al snel duidelijk dat ook Van Kooten geen aanhanger van de natuurgeneeswijze is. Hij betuigde tegenover uw voorzitter zijn grote tevredenheid over het effect van de jaarlijkse griepprik, waardoor hij verlost was van de tenminste twee heftige verkoudheden, die hem daarvoor elke winter teisterden! Zijn respect voor de reguliere geneeskunde kwam ook naar voren toen hij zich op de set bij het aanbieden van een Pottertje liet ontvallen daaraan verslaafd te zijn. Geschrokken van zijn eigen openhartigheid in dit opzicht informeerde hij vervolgens of het gebruik van dit middel in onze ogen wel genade kon vinden. Wij konden hem snel weer op zijn gemak stellen.

Voor het verloop van het vraaggesprek, dat op zondag 1 december de lucht in ging, verwijzen wij naar de weergave ervan op pag. 6 van dit Actieblad.

Druiven waren zuur

Voor de alterneuten en hun fellow-travellers waren de druiven daarna natuurlijk reuze zuur. In de ingezonden brieven rubriek van de VPRO-gids verschenen enkele verontwaardigde reacties van VPRO-leden die zeiden dat aanhangers van de homeopathie inderdaad maar hun lidmaatschap zouden moeten opzeggen. In de rubriek "Het Grind" kon de omroep korte tijd later melden dat er 23 opzeggingen waren binnengekomen van "kwakzalvers en hen, die zich laten kwakzalven". In dezelfde week kreeg de VPRO er 8000 nieuwe leden bij!

Het jongerenblad "Primeur" wijdde op 2 januari 1992 een artikel aan de homeopathie. De homeopaat Lex Rutten, bestuurslid van de homeopathische artsenvereniging, stelde daarin: "Satire van Keek op de Week vind ik leuk. Maar dat De Bie iemand van de Vereniging tegen de Kwakzalverij voor de camera haalt om ons oplichters te noemen, dat vind ik een kwalijke zaak".

Ook het februari-nummer van het kwakzalversblad "CARE" (... wil een bijdrage leveren aan de integratie van reguliere en niet-reguliere opvattingen ... etc.) opende zijn hoofdredactionele kolom met een bespreking van Berendien en haar onverwachte

gast. Redacteur René de Vos kraakte harde noten: "Meneer Renckens. Boze tongen hebben wel beweerd dat de kruisridder van de anti-homeopaten betaald wordt door de farmaceutische industrie. Onzin natuurlijk: in die industrie zijn ze niet op hun achterhoofd gevallen. Je kan beter een paar mille besteden aan een produktnaam in Medisch Centrum West, dan de verontwaardiging van meneer Renckens te financieren. Toch hebben de heren Koot en Bie mij op het verkeerde been gekregen; wat moet zo'n gortdroge fulminatie van Renckens nu in Keek op de Week? Loopt mijn gevoel voor humor weer eens achter?". De bijlage van het betreffende nummer van CARE wordt door De Vos opgedragen aan de heren Bie en Renckens.

Alternatieve bedriegers

Na de winterstop is Berendien zoals bekend uit de Keek verdwenen en heeft zij plaats moeten maken voor de alternatieve bedriegers Huub Klop en dr. Kolsteen, die de ene week een gezondheidscentrum runnen en de volgende week zwichten voor Sai-Baba. Nieuw was na de winterpauze ook het wetenschappelijk instituut van het Simplistisch Verbond, het Piet Vroon Instituut. Toen wij de heer Vroon, met wie wij al enige tijd een vinnige correspondentie voerden, ontmoetten in de VPRO-studio voor een discussie met de natuurarts Kunst onder leiding van o.a. dezelfde Vroon, was deze eerste uitzending net geweest.

VPRO-medewerkers informeerden bij Vroon toen naar de mogelijke beweegredenen van de heren Koot en de Bie bij deze naamgeving. Vroon deed toen of hij geen idee had. Een week later deelde hij het Utrechts Universiteitsblad mee, dat hij toch wel een vermoeden had. Hij kende de heren helemaal niet, maar had hen naar aanleiding van een uitzending met Berendien uut Wisp, waarin "een dokter Renckens raillerend mocht zitten doen over alternatieve geneeswijzen" een kwaaie brief geschreven. "Die meneer Renckens is je reinste fundamentalist van de erkende wetenschap".

Hij had Koot en Bie geschreven dat hij niet begreep dat twee progressieve intellectuelen zo'n man zonder enige tegenspraak zijn gang lieten gaan. Overigens zou Vroon graag ook eens uitgenodigd worden door die twee. Toneel spelen is Vroon's grote hobby. Zijn zin heeft Vroon niet gekregen: in het naar hem genoemde instituut betoogt dr. Fons de Bock dat de legitimatieplicht het best kan worden uitgevoerd via het gericht oormerken van allochtonen (zoals dat tegenwoordig bij kalveren geschiedt), terwijl de andere medewerker drs. Hans van Oostrom fronsend en heftig met het espresso-apparaat vecht. Na enkele afleveringen verdween de naam Vroon van het instituut. Vroon had zijn antwoord toch nog gekregen, duidelijker dan een brief het hem had kunnen uitleggen. Of hij het begrepen heeft, dat valt te betwijfelen. Wat baten kaars en bril als de uil niet zien en wil!

C.N.M. Renckens.

Bij het schrijven van dit artikel werd dankbaar gebruik gemaakt van een aflevering van de Groene Amsterdammer, die op 12 februari 1992 grotendeels aan Van Kooten en De Bie was gewijd.

Keek op de Week, 1 december 1991

Koot: *En dan gaan we nu voor onze lichamelijke gezondheid over naar Berendien uut ..... uut ...... Wisp!*
Bie: *Nee, sorry. Geen Berendien vandaag!*
Koot: *Waarom niet? Is ze ziek? Oh, nee, dat kan natuurlijk niet. Nee, sorry.*
Bie: *O, je hebt het niet gelezen? Nee, tegen Berendien is een klacht ingediend en dat is niet zo best voor jouw Berendien!*
Koot: *Een klacht?*
Bie: *Ja. Een klacht, die is gedeponeerd bij het Commissariaat voor de Media en die is ingediend door de Vereniging tegen de Kwakzalverij. Mijnheer Renckens, waarom heeft Berendien een klacht aan haar rokken gekregen?*
Renckens: *Ja, mijnheer de Bie, wij worden op het ogenblik in de media geteisterd door een golf van ordinaire reclame-uitingen voor alternatieve geneeswijzen, homeopathie, etc.. En Berendien is wat dat betreft nog niet eens de meest schadelijke. Wij hebben recent series uitzendingen gezien bij NCRV en AVRO, waarin onder het mom van wetenschappelijke voorlichting de grootst mogelijke onzin wordt rondgestrooid.*
Bie: *Ja, de natuurgeneeswijzen bloeien als nooit tevoren in Nederland. De homeopathie is heel erg populair. Wat vindt uw vereniging daarvan?*
Renckens: *Dat is een heel merkwaardig fenomeen. Met name die homeopathie met zijn eindeloos schuddende en verdunnende manier, waarop zij hun middelen bereiden. Elke HAVO-scholier die iets weet van de samenstelling van oplossingen, die kan bedenken dat er op een gegeven ogenblik in het eindeloos verdunde aconietje of keukenzoutkorreltje geen enkel molecuul meer in het medicijn zit. En de homeopaat maar beweren, dat de werkzaamheid van het middel steeds maar toeneemt!*
Bie: *Onzin?*
Renckens: *Bolle waanzin!*
Bie: *Veel reguliere medici gaan mee met de stroom: geven het erbij. Homeopathie, acupunctuur. Wat vindt u daarvan?*
Renckens: *Ja, dat betreuren wij. Gelukkig valt het in de praktijk nogal mee. Er zijn in ons land ongeveer 1000 artsen, die actief alternatieve geneeswijzen toepassen. Dat is ongeveer 3 procent van de totale beroepsgroep van medici in ons land. En dat komt omdat de artsenopleiding een universitaire, wetenschappelijke opleiding, die zijn vruchten wat dat betreft wel afwerpt. En die 3 procent, dat komt ongeveer overeen met het percentage zwakke broeders, warhoofden en oplichters dat je in elke beroepsgroep aantreft.*
Koot: *Ja, hallo, mag ik nou even? Die middelen van Berendien zijn toch veel onschuldiger dan die peperdure farmaceutica? Baat het niet, dan schaadt het niet, ja! Hè?*
Bie: *Baat het niet, schaadt het niet. Een bekende kreet.*
Renckens: *Ja, dat hoor je vaak. Toch is dat niet helemaal juist. Er is vrijwel altijd financiële schade. De mensen betalen ervoor, terwijl de voornaamste verlichting die zij ervaren vooral die is van hun portemonnee en veel minder die van hun klachten. Daarnaast krijgen patiënten in de alternatieve geneeskunde vaak absurde ideeën bijgebracht over het ontstaan van ziekten en de behandeling ervan. Terwijl, tenslotte, in de alternatieve geneeskunde een belangrijk percentage van de mensen helemaal niets mankeert en zich dus beter überhaupt niet zou moeten laten behandelen.*
Bie: *Ja, tot slot dit. Willen alle VPRO-leden, die in een of andere vorm van kwakzalverij geloven hun lidmaatschap opzeggen?*

De omstreden docent homeopathie (II)

In eerdere afleveringen van het Actieblad werd u op de hoogte gehouden van de inspanningen van uw bestuur om het privaatdocentschap homeopathie aan de Vrije Universiteit te doen beëindigen. Op een verzoek van onze zijde om een onderhoud over deze materie is door het bestuur van de faculteit der Geneeskunde positief gereageerd. Namens onze vereniging hadden Timmerman en Renckens op 12 maart een ontmoeting met het vrijwel voltallig aanwezige faculteitsbestuur. Zo wisselden wij van gedachten met prof. dr. N.F.Th. Arts en prof. dr. T. Sminia, respectievelijk decaan en vice-decaan van de faculteit. Daarnaast waren o.a. aanwezig mw. dr. E. Boven, abactis en dr. J. Heijlman, adviseur onderwijszaken.

De onderwijscoördinator wees er nog eens nadrukkelijk op dat de lessen homeopathie slechts keuze-colleges zijn en dus niet verplicht. Met betrekking tot de studenten die deze colleges volgden, konden er twee groepen worden onderscheiden volgens onze gesprekspartners: een deel doet het uit nieuwsgierigheid naar de homeopathie, een ander deel wordt gevormd door overtuigde aanhangers van deze behandelmethode. Deze laatste groep vond men wel riskant!

Nadat wij nog eens onze bezwaren tegen het homeopathie-onderwijs hadden uiteengezet (met Timmerman in een dubbelrol: hij is, naast bestuurslid van onze vereniging, tevens als hoogleraar farmacochemie verbonden aan dezelfde Vrije Universiteit), verdedigde het faculteitsbestuur zijn standpunt. Zo wees men op de zeer grote belangstelling voor alternatieve geneeswijzen bij de studenten en op de grote maatschappelijke betekenis van het fenomeen. Men streeft ernaar zijn studenten als volwassen, zelfstandig denkende mensen te beschouwen, die zelf wel kunnen oordelen.

Ook betwijfelde men of de VU meer homeopaten aflevert dan andere medische faculteiten. Het faculteitsbestuur wees op het feit dat er ook in de gewone geneeskunde controversen bestaan en dat in één en dezelfde klinische situatie niet altijd door verschillende artsen steeds dezelfde therapie wordt ingesteld. Dat er aan de VU homeopathie wordt gedoceerd heeft volgens het faculteitsbestuur historische, min of meer, toevallige oorzaken. Zoals bekend, aldus het bestuur, kunnen studenten in Groningen les krijgen in acupunctuur. Van onze zijde werd nadrukkelijk bezwaar gemaakt tegen de door het faculteitsbestuur voorgestane pluriformiteit van het onderwijs, als deze pluriformiteit zo ver gaat dat er aan deze wetenschappelijke instelling een onzinnig anachronisme als de homeopathie wordt onderwezen.

Timmerman had er in een recent interview met het VU-blad Ad Valvas nog eens op gewezen dat er bij geologie geen wichelroedelopers les geven, dat er bij sterrenkunde geen astrologie wordt gedoceerd en dat er om diezelfde redenen aan de medische faculteit geen alternatieve geneeswijzen moeten worden onderwezen.

Aan het eind van het gesprek kwamen er toch nog enige lichtpuntjes te voorschijn, die uitzicht kunnen bieden op het verdwijnen van dit anachronisme. Het bestuur deelde nl. mede dat er bij de selectie van de kandidaat zeer serieus zou worden gekeken naar de persoonlijke en wetenschappelijke kwaliteiten van de te benoemen docent. Volgens het bestuur worden aan dergelijke privaat-docenten weliswaar lagere eisen gesteld dan aan te benoemen gewone hoogleraren, maar er worden wel degelijk eisen gesteld.

Men deelde mee dat in het verleden de aanstelling te veel werd overgelaten aan de financierende instantie, zoals in dit geval de Kon. Ver. ter bevordering der Homeopathie. Men had deze Vereniging er zelfs nadrukkelijk op gewezen dat deze nieuwe beleidslijn de mogelijkheid met zich meebracht dat bij ontbreken van voldoend gekwalificeerden een voordracht voor een opvolger van Maas zou kunnen uitblijven! Dit gaf ons toch wel goede hoop, temeer daar het bestuur het met ons eens was dat er sprake moest zijn van wetenschappelijke publikaties in normale medische tijdschriften en dat artikelen in door de alternatieven zelf opgerichte blaadjes (zoals "Arts en Alternatief" of "Integrale geneeskunde") wegens het bedroevende niveau de universiteit onwaardig zijn.

Op de vraag van onze kant, hoe groot men überhaupt de kans schatte, dat een dergelijke kandidaat gevonden zou kunnen worden, wenste het bestuur liever geen antwoord te geven. Wordt vervolgd.

C.N.M. Renckens.

Chelatie-therapie - pas op uw nieren!

Kijk, daar zit u dan met uw etalagebenen of uw, wat de Duitsers noemen, Raucherbein in de gemakkelijke fauteuil, gedurende drie uur terwijl je ondertussen een infuus krijgt toegediend om uw aderen schoon te spoelen. Zo wordt de chelatie-therapie voorgesteld in de rubriek "De Thuisdokter", geschreven door ene Simon Couvee voor het gratis verspreide blad Zondag.

Die chelatie-therapie wordt toegepast in de praktijk voor Preventieve Geneeskunde te Haarlem. "Bedoeld voor patiënten met klachten en syndromen, waarbij onvoldoende bloedtoevoer en abnormale kalkafzetting een rol spelen". Wij citeren Simon Couvee. En hij noemt als voorbeelden patiënten met chronische moeheid, gebrek aan vitaliteit (zonder aantoonbare oorzaak), angina pectoris, krampen en pijn in de benen tijdens het lopen - de z.g. etalagebenen - beginnende geheugenzwakte, aderverkalking en verhoogde bloeddruk.

De grote pleitbezorger voor deze chelatie-therapie is dr. J.G. Defares, die in zijn boek "120 jaar jong" het infuus met het zuur EDTA (of TAED) oftewel ethyleendiaminetetra-azijnzuur) vergelijkt met het verwijderen van kalkaanslag in het koffiezetapparaat met behulp van azijnzuur. Volgens het artikel in Zondag zijn twintig van die infuusbehandelingen nodig, à *f* 200,- per infuus. Onder het hoofdje "positief" leest men dat de therapie volkomen pijnloos is en nauwelijks of geen bijwerkingen kent en een buitengewoon effectieve en veilige behandelingswijze is bij patiënten met angina pectoris, dreigende beroerte, complicaties bij suikerziekte, etc..

Wat zegt u daar, Simon Couvee? "Een veilige behandelingswijze?" Slaat u dan eens even een recent nummer van het Tijdschrift voor Geneeskunde op, nr. 4, 1992: bladzijde 191. J.T. Collet (Utrecht) doet daar een boekje open over de omstreden chelatie-therapie. Er zijn wel degelijk gevaren aan verbonden. Met name "de irreversibele nierinsufficiëntie is berucht". Een 38-jarige man, lijdend aan suikerziekte met o.a. hoge bloeddruk als complicatie voelde zich misselijk, draaierig en slap. Tevens had hij geen eetlust meer en had last van bloedneuzen. Hij vertelde ongeveer vijftien maal chelatie-therapie te hebben ondergaan.

Bij het laboratoriumonderzoek bleek dat zijn nieren slecht functioneerden en verslechterd waren na een eerder gehouden onderzoek. Na conservatieve maatregelen en het staken van de

chelatie-therapie werd de situatie spoedig weer normaal. Twee jaar na het incident werden nierfunctiewaarden vastgesteld die in de buurt lagen van de uitgangssituatie. De nierinsufficiëntie was in dit geval herstelbaar gebleken. "Gelukkig heeft deze patiënt geen meetbare ernstige gevolgen overgehouden van de EDTA-chelatie-therapie", aldus de heer Collet. Het woordje veilig hoort er echt niet bij thuis, Simon...

Elk jaar "Interhospital"

Met een parkeerruimte voor 50.000 auto's bij de twee dozijn Messe-hallen kan Hannover van 1 tot 4 juni a.s. de bezoekers ontvangen aan de grootste vakbeurs op het gebied van ziekenhuizen, de Interhospital.

De vorige vakbeurs was in 1991 in Düsseldorf maar in verband met de reusachtige investeringen die men in de "Länder" van de voormalige DDR verwacht en in de Oosteuropese landen wordt de vakbeurs nu elk jaar georganiseerd. Er waren in februari al 1300 inzendingen genoteerd, goed voor de verhuur van 63.000 vierkante meter.

In de voormalige DDR moet in tien jaar tijds voor 35 miljard DM worden geïnvesteerd in de verbetering van het ziekenhuisapparaat. Men verwacht in Hannover zo'n 100.000 bezoekers. Aan het Hospitaalcongres dat tijdens de vakbeurs wordt gehouden en waarop 70 voordrachten alle aspecten van het ziekenhuiswezen zullen belichten nemen naar verwachting 7000 internationale bezoekers deel.

Niet kraken maar knallen

Gratis in de brievenbus - je wrijft je ogen uit. Want wat las een Hilversumse lezer in "Zicht op 't Gooi", oplage 42.865 exemplaren?

"Alternatieve geneeskunde neemt in populariteit toe: acupunctuur en chiropractie zijn goede voorbeelden daarvan". Het artikel blijkt gratis reclame te zijn voor twee heren, die een praktijk hebben in het groene Baarn. In acupunctuur doet A.A. Vijsma D.Sc.Ac. wat zou betekenen dat hij gepromoveerd is tot docter of science in de acupunctuur aan de Universiteit te Hongkong. De chiropractie komt voor rekening van K. Solvsteen, Deen van geboorte. Hij is aangesloten bij de Nederlandse Chiropractoren Associatie "en heeft dus ook een medische titel". Door de wol geverfd, deze heren, verzekert de redacteur van Zicht op 't Gooi.

Dat Vijsma in ying en yang gelooft zullen onze lezers wel begrijpen en over het evenwicht tussen de meridianen is ook al menig woordje alternatief gesproken. Solvsteen zegt dat hij geen kraker is. Met de hand drukt hij op de wervelkolom waarbij hij vloeistof op zij duwt. Dat kan kleine "knalletjes" veroorzaken, door sommigen verward met kraken. Advies van Solvsteen: het is heel goed om eens in het jaar je wervelkolom te laten controleren. Kun je knalletjes horen!

De service van Zicht op 't Gooi is niet te overtreffen: adressen en telefoonnummers van de heren Vijsma en Solvsteen staan vet aan het slot van het artikel. Bij hen aan kloppen betekent dat een tijdlang "de boot afhouden" door de reguliere geneeskunde kan worden voorkomen. Einde verkooppraatje.

Stortvloed van charlatanerie

Het portret van Klazien uit Zalk, welbekend van de teevee, prijkte in de rubriek van ingezonden stukken, die men op pagina 2 van het Algemeen Dagblad kan vinden. Dat portret hoorde bij een brief van lezer *Dick Harris* uit Den Haag met het opschrift Paranormaal. Deze brief willen we onze lezers niet onthouden.

Een Rotterdamse huisarts blijkt al zes jaar patiënten door te verwijzen naar een paranormale "energie-therapeute", in goed-Nederlands een kwakzalver (Alg. Dagblad, 8 februari). "Als de dokter zegt dat het goed is zijn de meeste patiënten volgzaam". Wordt zoiets eigenlijk door de artsenorganisatie KNMG getolereerd? Bestaat er in ons land niet een wet tegen het onbevoegd uitoefenen van de geneeskunst? Blijkbaar is het niet mogelijk om de stortvloed van charlatanerie en occulte poespas op dit gebied in te dammen. Laten we die wet dan maar snel afschaffen en in één moeite door Klazien uit Zalk tot minister van volksgezondheid benoemen.

Enige dagen later antwoordde in dezelfde brievenrubriek de betrokken huisarts, H.G. Bodde. Hij gaf de volgende toelichting: Mevrouw Van Pelt (de paranormale "energie-therapeute", red. AtdK) maakt op vrijdag gebruik van een praktijkruimte in mijn pand en behandelt daar enige patiënten van mij, die daar zelf om verzocht hebben. Ik verwijs geen patiënten, maar geef de mogelijkheid in overweging. Het gaat ook niet om een "hele stoet", maar om 10-20 van mijn 4000 patiënten. De reden van deze opzet is dat ik op deze wijze weet wie mijn patiënten behandelt en enig medisch toezicht kan houden. Als belijdend christen wil ik juist voorkomen dat mijn patiënten in handen raken van een occultist en als wetenschappelijk werkend arts wil ik voorkomen dat ze in handen raken van een charlatan. Deze opzet waarborgt dit.

Voor de goede orde: Ik lever géén paranormale service en ambieer dat ook niet. Ik beschouw mezelf als regulier huisarts met oog voor de waardevolle mogelijkheden van bepaalde niet-erkende geneeswijzen, vooral de homeopathie, maar ook met genoeg kritische zin om de grenzen ervan te erkennen. Het gepraat over charlatanerie en kwakzalverij van de briefschrijver uit Den Haag laat ik voor wat het is. Aan beide items heb ik een hekel, besluit huisarts Bodde zijn brief aan het Algemeen Dagblad.

De lotion van dokter Zhao Zhangguang

Dokter Zhao Zhangguang weet er weg mee. Deze Chinees is de uitvinder van Lotion 101A, bereid uit - hoe kan het anders! - ginseng, voorts uit Chinese engelwortel en talrijke zeldzame kruiden uit de Chinese geneeskunst die 4000 jaar oud is. Lotion 101A is een haargroeimiddel en Paul Hovius van het Algemeen Dagblad heeft de moeite genomen om er meer van te weten te komen. Van Post Market b.v., Baronielaan 146 te Breda kreeg hij een vouwblad toegezonden met bijzonderheden en uiteraard "bewijzen", zoals een kale schedel en een blijkbaar licht begroeide schedel waaruit zou moeten blijken "dat na vijftien dagen behandeling met Lotion 101A het haar weer begint te groeien".

Hij kon een proefflesje krijgen, maar dan wel met een tweede fles er bij tegen een speciale kennismakingsprijs, n.l. *f* 258,-. Hovius wilde er nog wel wat meer over weten, o.a. over de z.g. wetenschappelijke bewijzen. Telefonisch ging dat niet, hij moest vragen schriftelijk indienen. Het antwoord was een fax uit België met de mededeling dat de afzender zou proberen met dokter Zhao Zhangguang naar Nederland te komen. Maar de vragen bleven onbeantwoord. Prof. Knipschild werd om advies gevraagd - onder diens leiding is enige jaren geleden een onderzoek naar een ander Chinees haargroeimiddel ingesteld. "Ik zou er mij maar niet al te veel van voorstellen", zei de hooggeleerde voorzichtig.

Hovius zelf komt tot de drastische conclusie: "Recht voor zijn raap zou ik zeggen dat het zaakje stinkt!" Titel van zijn artikel: Een proefflesje flauwekul.

Actieblad Juni 1992, 103de jaargang, nr. 3

TEGEN DE KWAKZALVERIJ

UITGAVE VAN DE VERENIGING TEGEN DE KWAKZALVERIJ, VERENIGING TOT EVALUATIE VAN ALTERNATIEVE BEHANDELMETHODEN EN TOT BESTRIJDING VAN DE KWAKZALVERIJ

Slagers, die hun eigen vlees keuren

Medische tijdschriften spelen bij de ontwikkeling van de geneeskunde een voorname rol. Toonaangevende tijdschriften hebben tegenwoordig een enorm aanbod aan kopij en zullen door selectie trachten de kwaliteit van de geaccepteerde bijdragen zo hoog mogelijk te laten zijn. Omdat het in de tegenwoordige geneeskunde voor niemand meer goed mogelijk is om het gehele vakgebied te overzien, zijn de redacties tegenwoordig genoodzaakt zich te laten bijstaan door adviseurs. Dit systeem is voor het functioneren van het wetenschappelijk Forum van dermate groot belang, dat aan dit fenomeen zelf, dat ook wel 'peer review' wordt genoemd, de laatste tijd toenemende aandacht wordt besteed. Knelpunten bij het systeem zijn o.a. weerstand tegen het publiceren van negatieve uitkomsten, van vergelijkend onderzoek zonder randomisatie of van opvattingen die heilige huisjes neerhalen.

In Chicago werd in mei 1989 het eerste Internationale Congres over Peer Review gehouden. Over dit congres verscheen in het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* een verslag van de hand van de wetenschapsjournalist E.J. Boer. Daarin beschreef hij ook het beoordelingssysteem van dit NTvG: elk nieuw aangeboden artikel wordt door ten minste drie leden van de hoofdredactie gelezen. Daarbij wordt vooral gelet op inhoud, begrijpelijkheid en vorm. Daarop kan in de redactievergadering de primaire beslissing vallen tot publicatie of tot afwijzing. In beide gevallen betreft dit slechts ongeveer 5 procent van de aangeboden stukken. De rest wordt daarna eerst aan één of meer adviseurs voorgelegd. Deze adviseurs worden gerecruteerd uit de kring van nog actieve oud-redacteuren en worden verder aangevuld met nog ongeveer 125 deskundigen in den lande. Op deze wijze is de kwaliteitsbewaking van de in feite gepubliceerde artikelen gewaarborgd.

Alternatieve publicaties

Artikelen, die niet kunnen voldoen aan de gestelde eisen, zullen dus de kring der lezers maar moeilijk kunnen bereiken. Voor het gevoel van eigenwaarde (la joie de se voir imprimé), maar ook om indruk te kunnen maken op leken, heeft vanouds het tweede garnituur getracht voor dit probleem een oplossing te vinden. Omdat met name de alternatieve sector natuurlijk met dit probleem worstelt, heeft men daar gekozen voor het oprichten van eigen 'wetenschappelijke' tijdschriften, daarbij veelal gesteund door producenten van alternatieve produkten, die dan aan publicaties in dit soort blaadjes weer status kunnen ontlenen tegenover minder ingewijden.

Zo kennen we in ons land periodieken met welluidende namen als *Integraal* (bestaat dat eigenlijk nog?), *Arts en Alternatief* (met door Timmerman beschreven gangstermethoden, zie Actieblad van febr. 1992.), *Care* en *het Nederlands Tijdschrift voor Integrale Geneeskunde* (NITG). In de jongste aflevering van dit laatste periodiek konden wij lezen, dat continuering ervan in het jaar 1992, de achtste jaargang, onzeker was omdat uitgever De Tijdstroom geen mogelijkheden zag de financiële positie en de uitstraling van het blad te verbeteren. En dat terwijl deze uitgeverij al de tweede was, die had getracht de exploitatie sluitend te krijgen. Ondanks een overvloed aan advertenties (vrijwel zonder uitzondering voor kwakzalversprodukten van het zuiverste water) bleef kennelijk het aantal abonnees zo gering, dat het niet uitkon. De kwaliteit van het gebodene wordt bewaakt door een geheel eigen soort 'peers', hetgeen dan ook wel blijkt uit het niveau van de geaccepteerde bijdragen.

Wie is wie?

Hoofdredacteur van het blad is **Dr. C.W. Kramers**, arts en werkzaam bij de vakgroep Algemene Gezondheidszorg en Epidemiologie van de Utrechtse universiteit. Dat klinkt nog wel geruststellend, maar dat de man andere kwaliteiten heeft moge blijken uit zijn verbonden zijn aan de 'Research unit for Complementary Medicine' van de Utrechtse universiteit. Daarnaast is hij lid van de Commissie Wetenschappelijk Onderzoek van de Vereniging van Homeopathische Artsen in Nederland. Redactiesecretaris van het blad is de onvermijdelijke factotum der alternatieve geneeskunde in ons land, de Vogel-prijs laureaat **Dr. C.W. Aakster**, een man die de medische sociologie in Nederland een slechte naam heeft bezorgd.

Andere redacteuren zijn **Dr. W.A.M. Linnemans**, bioloog en ex-directeur van het al snel geflopte alternatieve therapeuticum de Nieuwe Vaart te Hilversum. Dan is redacteur de celbioloog **Dr. F.A.C. Wiegant**, verbonden aan het voormalige Transferpunt Alternatieve Geneeswijzen uit Utrecht, een jarenlang door WVC gesubsidieerde mislukking, waar men in "universitaire setting" trachtte wetenschappelijk onderzoek te doen en te stimuleren. Na een interne evaluatie van WVC in 1989 werd besloten de subsidie te staken.

Aan het Transferpunt (hoe bedenkt een mens zo'n naam?) werd leiding gegeven door een andere redacteur van het NITG, de onvolprezen **Dr. R. van Wijk**, ook al geen arts maar celbioloog. Tenslotte, als klap op de vuurpijl, figureert in dit gemankeerde gezelschap ook de Utrechtse psycholoog en columnist **Piet Vroon** als redacteur! Deze homo universalis (maar dan in de betekenis

(vervolg op pag. 2)

Even noteren

Op zaterdag 3 oktober a.s. houdt de Vereniging tegen de Kwakzalverij in Utrecht haar jaarvergadering. Tijdstip en naam van de spreker kan men lezen in het septembernummer van ons Actieblad.

Inhoud

Colofon

Vereniging tegen de Kwakzalverij

Opgericht 1 januari 1881
Correspondentie-adres: Bergse Dorpsstraat 101
3054 GC Rotterdam; tel. 010-4187149

Bestuur:

Voorzitter: C.N.M. Renckens, Hoorn
Secretaris: I.A. van de Graaff, Rotterdam
Penningmeester: dr. H.A.M. Voorbij, Zwolle
Leden: drs. P.C. Bügel, Groningen; mr. Th. Douma, Haarlem; C.P. van der Smagt, de Bilt; prof.dr.H. Timmerman, Voorschoten; D. Uitterdijk, Medemblik; W.M. Veenema, Joure
Adviserende leden : S. Lelie, Middelburg; prof.dr. F.A. Nelemans, Duivendrecht
Redacteur: J.Th. Balk, Keverberg 54, 1082 BE Amsterdam.
Het Actieblad tegen de Kwakzalverij verschijnt 5x per jaar.

Postgiro van de Vereniging: 32237 ten name van Penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Zwolle.
De contributie bedraagt thans minimaal f 40; voor studenten en leerlingverpleegkundigen f 10; begunstiger wordt men door een schenking aan de vereniging van minimaal f 100.

(Vervolg van pag. 1.)

van Reve's uitspraak "Ik heb nergens verstand van, maar overal een mening over"), die sommige kwakzalversmethoden (o.a. de vitaminereligie, de orthomanuele geneeskunde en de Vasolastine-kwakzalverij) bejubelt en andere (de homeopathie, de antroposofische geneeswijze e.d.) soms krachtig afkraakt, voelt zich kennelijk in dit pseudo-wetenschappelijke gezelschap prima op zijn gemak. Dat mag ieder te denken geven, die de neiging mocht hebben deze Vroon al te serieus te nemen, als hij zich over medische zaken uitspreekt.

Bont gezelschap

Welnu, het is dit bonte gezelschap, waar nauwelijks een arts in voor komt, dat toeziet op de kwaliteit van het NITG. De gevolgen laten zich raden.

Eén voorbeeld kan meer duidelijk maken, dan het langste betoog. Wij citeren uit het nummer van december 1991 de samenvatting van een artikel *Hylisch pluralisme en niet-reguliere bio-medische research.* Het is van de hand van drs. Erik W. Kasteleijn, geoloog/parapsycholoog en mede-oprichter van de Stichting Ochema. Hij is als wetenschappelijk medewerker werkzaam op het door WVC betaalde Informatie- en Documentatiecentrum voor Alternatieve Geneeswijzen te Amersfoort. De samenvatting van zijn artikel luidt als volgt:

'In dit artikel wordt aandacht besteed aan het onderwerp van het hylisch pluralisme, de opvatting van het bestaan van verschillende soorten stoffelijkheid. Iedereen heeft in dit verband wel eens gehoord van het "astrale of fijnstoffelijke" lichaam van de mens. Een overzicht wordt gegeven van de Indische visie op dit onderwerp, waarna het moderne chakra- en acupunctuuronderzoek van H. Motoyama aan de orde komt. Tenslotte zal worden gekeken naar mogelijke verbanden tussen moderne niet-reguliere bio-medische research en het concept van het hylisch pluralisme.

Het is dan ook met gepaste vreugde, dat wij onze lezers thans kunnen mededelen, dat het NITG ook in 1992 zal blijven verschijnen! Uitgever Telemedia te Stoutenberg zal de exploitatie ter hand nemen. De slagers blijven hun eigen vlees keuren, want de kernredactie blijft ongewijzigd. Wel gaan naam en frequentie veranderen. Het woord 'Nederlands' zal uit de naam veranderen omdat men zich ook op België-land gaat richten. De verschijningsfrequentie gaat terug van tienmaal per jaar naar zesmaal. Tenslotte, het kan haast niet op, de presentatie zal nog aantrekkelijker worden. En dat terwijl het aan komische stukken toch al nooit ontbrak!

C.N.M. Renckens

Onbevoegde homeopaat hard aangepakt

BIJ UITSPRAAK IN HECHTENIS

De onbevoegde Haagse homeopaat J. de K(ok) is bij uitspraak van het tegen hem gewezen vonnis door de rechtbank in zijn woonplaats in hechtenis genomen. "Een gewichtige reden van maatschappelijke veiligheid", zo oordeelde de rechtbank. De K., een "dwingende persoonlijkheid" die zijn omgeving sterk beïnvloedt had namelijk verklaard de geneeskunst volgens zijn eigen principes te willen blijven beoefenen.

De rechtbank veroordeelde de man tot twee jaar gevangenisstraf wegens het medeplegen van zware mishandeling. De officier van justitie had twee en een half jaar geeist. Het ging om de behandeling van een vrouw uit Dreumel in het Land van Maas en Waal, die een vast geloof in alternatieve behandelingen aan de dag legde. Zij wendde zich in april 1990 tot De K. met ernstige klachten over hoofd- en oorpijn. Homeopatische middelen brachten geen enkele uitkomst.

De echtgenoot van de vrouw riep de hulp in van een reguliere arts, die o.a. een dubbele longontsteking vaststelde en antibiotica wilde toedienen. De vrouw had echter alle vertrouwen in de krachten van de homeopathie en weigerde dit. Zij wilde de behandeling voortgezet zien door De K. en de medebehandelaar, de homeopathische arts J. uit Utrecht. De laatste zou sterk onder invloed van de onbevoegde De K. hebben gestaan.

Tenslotte belandde de vrouw in zeer ernstige toestand in een ziekenhuis, aanvankelijk op intensive care. Haar gehoor is als gevolg van oorontstekingen blijvend aangetast. Zij heeft van de ziekte een litteken op een long overgehouden.

De Haagse rechtbank stelde in haar vonnis vast dat De K. is doorgegaan "met een behandeling in medicatie op homeopathische grondslag tot ver voorbij het punt waarop dat verantwoord en aanvaardbaar was".

En de Utrechtse arts? Hem is onlangs door het Gerechtshof te Amsterdam een schorsing van een maand opgelegd. Het medisch tuchtcollege had hem gestraft met een schorsing van drie maanden. Hiertegen was J. in beroep gegaan. Tegenover het Gerechtshof verdedigde de arts zich door te zeggen dat hij de vrouw uit Dreumel niet aanspreekbaar achtte. De vrouw zelf zegt zich niets meer van de gang van zaken te kunnen herinneren. Wel sloot zij zich aan bij de klacht die haar man indiende tegen de homeopathische arts en tegen de Hagenaar De K.

De rechtbank in Den Haag sprak De K. vrij van een ander geval van mishandeling. Dit betrof zijn optreden bij een baby die eind 1987 leed aan een keelaandoening. Het kind raakte ondervoed en werd in ademnood verkerend tenslotte in een ziekenhuis opgenomen. Het kind heeft volgens de rechtbank geen letsel opgelopen waarvan de schuld bij De K. ligt.

Deze De K(ok) is indertijd in alle ernst door de Commissie-Muntendam ondervraagd over de "Iatrosophie". De heer Van 't Riet verbaasde zich er destijds over, dat deze De Kok na een eigen praktijkervaring van slechts drie tot vier jaar een maar liefst zeven-jarige opleiding in de iatrosophie leidde!

Tijstermans teistert Oost-Groningen

Inwoners van Appingedam en omgeving troffen enige tijd geleden in hun brievenbus een ongevraagd schrijven aan van ene Frans Tijstermans, arts voor natuurgeneeswijze te Appingedam (tel. 05960-27806), waarin hij de veronderstelling uitspreekt, dat uit het feit "dat u mij al enige tijd niet heeft geraadpleegd de conclusie getrokken zou kunnen worden dat u in een beste gezondheid verkeert. (......) Heeft u echter nog klachten, dan vraag ik uw aandacht voor onderstaande gezondheidstest met toegepaste kinesiologie. Met deze spiertest is het, zonder enige belasting voor u zelf, mogelijk om veel preciezer na te gaan waar uw klachten vandaan komen. Is het een stofwisselingsstoornis, een amalgaambelasting vanuit uw gebit of worden uw klachten primair psychisch bepaald? Speelt er elektromagnetische belasting (bijv. "aardstralen") of is dat litteken een stoorveld?"

Voor de behandeling heeft Frans een uitgelezen arsenaal tot zijn beschikking: voedingsadvies, darmschoonmaak, neuraaltherapie, homeopathie of andere medicijnen. Soms kan de chiropractor uitkomst bieden.

Niet het feit, dat een vermoedelijk psychisch gestoord arts op een dergelijke doorzichtige wijze nog tracht aan de kost te komen, verbaast ons. Eerder is het ongestoord optreden van dergelijke figuren een bewijs hoezeer de tolerantie voor dit soort kwakzalvers is gegroeid. Het is nog altijd een goede gedragsregel onder artsen, dat men geen reclame mag maken. Alternatieve artsen overtreden deze regel met de regelmaat van de klok. Daarin is deze Tijstermans geen uitzondering.

Even ernstig achten wij het feit, dat er tegen de activiteiten van de Tijstermansen zo sporadisch tuchtrechtelijk of in KNMG-verband gedragsrechtelijk wordt opgetreden. Deze rechtsprekende organen treden echter niet ongevraagd op tegen uitwassen van medische kwakzalverij, maar zij zijn afhankelijk van ingediende klachten. Het is tekenend voor de onbedreigde positie van de reguliere geneeskunde, dat artsen zich kennelijk weinig opwinden over dit type zwakke broeders in hun gelederen. Toch onderschat men daarmee o.i. de absolute noodzaak voor de medische beroepsgroep om binnen zijn professie een strenge interne discipline te handhaven. Wij hebben het al zo vaak betoogd: de artsenbul is geen vrijbrief, maar schept juist verplichtingen. De vakbroeders dienen er op toe te zien, dat de regels van de kunst gerespecteerd worden.

Het oude liedje

Ziek worden is je eigen schuld. Volgens mevrouw Goeree een straf van God wegens zondig gedrag, in meer hedendaagse opinies een straf voor ongezond leven. Maar niet alleen dat: de twee belangrijkste killers, hart- en vaatziekten en kanker kunnen ook nog een gevolg zijn van een verkeerde persoonlijkheid. Vooral lieden die veel "negatieve" emoties kennen, en die zo vriendelijk zijn daar anderen niet mee te belasten lopen risico. Met Eysenck, die van mening is dat een en ander vooral genetisch bepaald wordt zijn we weer terug bij de erfzonde die van de vaderen naar de kinderen gaat tot in het derde en vierde geslacht. Deze theorieën gelden merkwaardigerwijze alleen voor ziekten waarvoor geen remedie bestaat. De pokken, de pest en de tering zijn geen straf meer. Toen de tering een nog onbegrepen ziekte was werd hij ook geweten aan de persoonlijkheid van de lijder, die als te romantisch en hartstochtelijk te boek stond. Reden waarom dichters een groot risico liepen aan de ziekte te bezwijken. Omdat tuberculose nogal eens voorkwam bij lieden in slechte behuizing werd voor de remedie licht en lucht aangewend, lees "der Zauberberg" van Thomas Mann. Deze denkfout doet heden ten dage nog steeds opgeld. De Moermantherapie

gaat ervan uit dat mensen kanker krijgen omdat ze heel ander voedsel eten dan duiven. Ter genezing wordt dan een diëet aanbevolen wat daarmee meer gelijkenis vertoont.

Omdat kankerpatiënten vaak niet vrolijk zijn hebben ze niet zelden een zwartgalliger kijk op het leven dat achter hen ligt dan gezonden. Sommige onderzoekers hebben uit dit laatste gegeven de conclusie getrokken dat sombere mensen met een ongelukkig leven een groter kankerrisico lopen en dat het voorschrijven van vrolijkheid rationeel is. Interessant is de lezing die Karin Spaink op 5 februari hield in de Balie te Amsterdam over de "orenmafia". Hierin trekt zij ten strijde tegen de helaas momenteel succesvolle auteurs die verkondigen dat diverse ongeneeslijke ziektes het gevolg zijn van een verkeerde persoonlijkheid.

Zo zou suikerziekte ontstaan door onverwerkte wrokgevoelens, multiple sclerose door "geestelijke hardheid", door zelfhaat en schuldgevoel verkankeren sommigen, terwijl weer anderen zich door vijandigheid een hartinfarct op de hals halen. Het is veelzeggend dat deze theorieën alleen van toepassing verklaard worden op ziekten die ongeneeslijk zijn en een grillig verloop hebben zoals kanker, reuma, astma of multiple sclerose. Het oude liedje dat hier weer gespeeld wordt heeft als tekst dat men zich bij zo'n ongeneeslijke kwaal vooral ook nog schuldig moet voelen, maar dat er hoop is door bekering. Bidden, om vergiffenis van zonden smeken en zichzelf tuchtigen werden vroeger werkzaam geacht tegen de pest. Vervolgens diende men een geheel ander leven te gaan leiden waarin men zijn zonden opgaf. De tegenwoordige vorm hiervan is een soort psychotherapie waarbij de beklagenswaardige groep tot het inzicht dient te geraken verkeerd geleefd te hebben, de strijd moet aanbinden tegen de negatieve krachten en het voornemen moet opvatten verder te leven in een staat waarin het tussen de oren schoon en positief is. Hierna zal als beloning genezing volgen.

De illusie van een almachtige God is ingeruild voor de illusie van een almachtige geest. Zoals één van de aanwezigen in de Balie het verwoordde: "dat je juist je eigen verantwoordelijkheid weer oppakt, het werkt emancipatoir".

Peter Bügel

(Deze column van Peter Bügel verscheen eerder in Het Parool, namelijk op 29 februari.)

Lessen homeopathie toch bij Vrije Universiteit?

Zoals het er bij het ter perse gaan van dit nummer van ons Actieblad uitziet zal bij de Vrije Universiteit te Amsterdam toch een nieuwe privaat-docent homeopathie worden benoemd in de persoon van de Rotterdamse huisarts H.G. Bodde. Op 21 mei heeft hij een openbare les gegeven bij de hoofdstedelijke onderwijsinstelling. In vorige nummers van het Actieblad tegen de Kwakzalverij hebben wij in den brede melding gemaakt van de inspanningen van het bestuur van de Vereniging tegen de Kwakzalverij om dit privaatdocentschap te doen beëindigen met het vertrek van de heer Maas, die een aantal jaren geleden de eerste privaat-docent homeopathie, de heer Van 't Riet had opgevolgd.

H.G. Bodde is oud-voorzitter van de vereniging van homeopathische artsen. Hij heeft zich ook bezig gehouden met acupunctuur en heeft verschillende publicaties op zijn naam staan. In Rotterdam staat de heer Bodde bekend als "de huisarts met een paragnost op zolder". Dit naar aanleiding van het feit dat de paranormale "energie-therapeute" mevrouw Van Pelt gebruik maakt van een praktijkruimte in het pand van Bodde. Dat gaf korte tijd geleden aanleiding tot een discussie in de ingezonden brievenrubriek van het te Rotterdam verschijnende Algemeen Dagblad. Huisarts Bodde schreef toen: "Ik beschouw mezelf als regulier huisarts met oog voor de waardevolle mogelijkheden van bepaalde niet-erkende geneeswijzen, vooral de homeopathie maar ook met genoeg kritische zin om de grenzen er van te erkennen". Onder het kopje "Stortvloed van charlatanerie" hebben wij in het Actieblad van april jongstleden melding gemaakt van deze discussie.

Klazien uit Zalk in tv-programma voor Israël

Het door de NCRV beroemd gemaakte kruidenvrouwtje Klazien uit Zalk verzorgt vanaf april 1992 een tiendelige serie op de Israëlische televisie over de genezende werking van kruiden voor mens en dier. Bovendien zal zij, zo vernamen wij uit het Nieuw Israëlitisch weekblad, in de zomer van 1992 samen met media-rabbijn Raph Evers een reeks tv-uitzendingen verzorgen van het Nederlands Israëlitisch Kerkgenootschap over hetzelfde onderwerp in Joods perspectief. De montere kwakzalfster uit Zalk werd door Ralph Inbar geïntroduceerd bij zijn collega Dan Soffer, een bekend Israëlitisch tv-producer.

Ralph Inbar: 'In Israël heeft mijn lied Shalom from Holland tijdens de oorlog in de Golf een vreselijk groot succes gehad. Echt, de mensen in Israël waren wild enthousiast. Tienduizenden en tienduizenden platen zijn ervan verkocht, en ik dacht: waarom niet weer een gebaar om de banden tussen het Nederlandse en het Israëlische volk te benadrukken. Ik wilde iets doen met betrekking tot de rijkdom en de vruchtbaarheid van de Israëlische grond. In Israël is de belangstelling voor kruiden en natuurlijke middeltjes altijd al aanwezig geweest, denk maar aan de heilzame werking van de modder in de Dode Zee'.

Klazien kent Ralph Inbar al heel lang, zo blijkt uit het verhaal. 'Ik heb hem eens -ja, u zult wel lachen- geadviseerd zijn snor te laten staan, toen hij echt nog een klein joch was. Hij heeft nl. een bovenlip die vreselijk snel geïrriteerd raakt. Papjes van aardappels en gedroogde denneappels wilden maar niet helpen. Ook met huis-tuin-en-keukenmiddeltjes lukt niet alles. Vandaar die snor en die pijp, dan staat er minder spanning op de lip'. Aldus de 72-jarige personality.

"Knoep" zegt de rug!

In april j.l. verscheen in een oplage van 986.000 exemplaren de eerste editie van het *VGZ magazine*. De zorgverzekeraar VGZ (hoofdkantoor in Nijmegen), voortgekomen uit een fusie van een aantal particuliere verzekeraars en ziekenfondsen, gaat daarmee de publiciteit in, in de hoop zijn aandeel in deze markt verder te vergroten. Er zijn bij deze verzekeraar thans al 1,4 miljoen mensen verzekerd tegen ziektekosten. De verzekeraar heeft een fijne neus voor wat de mensen trekt, want hoofddirecteur Wakelkamp schreef in zijn Ten geleide, dat er in dit magazine naast ontspanning en medische adviezen ook voorlichting over alternatieve geneeswijzen zou worden gegeven.

Zo konden wij dus op pag. 16 van de eerste aflevering van dit blad een volstrekt kritiekloos verhaal lezen over de in ons land in opmars zijnde chiropractie, kwakzalverij made in the USA. Onder het hoofdje 'Groeiende erkenning voor de chiropractor' werden uit de mond van de chiropractor Trooster (what is in a name?) enkele wondergenezingen opgetekend. De heer Trooster heeft in Amerika gestudeerd, inclusief stages en vooropleiding wel zes jaar, en noemt zich Doctor of Chiropractic. Hij kletst honderduit over de 'subluxatie' van de wervelkolom, waardoor de zenuwfunctie wordt verstoord etc. Bij de behandeling hoort de patiënt soms een geluid in het 'gecorrigeerde' gewricht en ook dat fenomeen wordt door Trooster op heldere wijze verklaard. 'Waar twee gewrichten bij elkaar komen, bevindt zich vloeistof. Als je op die plek druk uitoefent, wordt de vloeistof weggedrukt en tijdelijk omgezet in een gasachtige substantie. Dit creëert een vacuüm, waardoor een krakend geluid ontstaat. Dat is de "Knoep" van de patiënt'.

En zo mag de corpulente Trooster in het *VGZ magazine* nog meer koeterwaals uitkramen, zonder dat deze kwakzalver ook maar een strobreed in de weg wordt gelegd. Staatssecretaris Simons is voorstander van meer marktwerking in de gezondheidszorg en ziet daarin een voorname rol weggelegd voor de ziektekostenverzekeraars. Zoals wij in het recente verleden ook al zagen hoe het 'voorlichtingsmateriaal' van de VNZ van een bedroevende kwaliteit was (geheel geschreven door Paul van Dijk), zo blijkt ook uit de koers van de VGZ, dat de verzekeraars er voor zullen zorgen dat de alternatieve geneeskunde, die zich zo graag 'additief' noemt, dit predikaat toch nog waardig zal worden. Niet in de betekenis van "iets toevoegend aan de reguliere geneeskunde", maar veeleer iets toevoegend aan de kosten van de gezondheidszorg! En dan gaat het van "Knoep" in de begroting van Volksgezondheid. Au!

Psychisch

Gelezen in het blad van onze Britse zusterorganisatie: 'Het is tegenwoordig algemeen geaccepteerd, als je beweert dat kanker door psychologische factoren wordt veroorzaakt. Maar als men beweert dat het Chronisch Moeheidssyndroom (de zgn. M.E.-ziekte) mogelijk psychische oorzaken heeft, dan is de verontwaardiging algemeen!'

De firma Fides

Al enige tijd probeert een Duitse homeopathische fabrikant de profijtelijke Nederlandse markt te penetreren. Deze door WVC geprotegeerde sector (nog altijd buiten het Geneesmiddelen Vergoedingen Systeem gehouden; nog altijd de verplichting voor de ziekenfondsen om alle in het Duitse 'Homeopathisches Arzneibuch' vermelde kwakzalversprodrukten volledig te vergoeden) vormt een aantrekkelijke markt, ook voor buitenlandse bedrijven.

Opvallend vonden wij aan deze in Baden-Baden gevestigde firma, die zich vooral op de gynaecologische markt richt ('Cimicifuga racemosa; heeft zijn werking bij climacterische storingen en gevoelens van onvrede bewezen'), heeft voor een naam gekozen, die recht doet aan de waarde van de homeopathie! Omdat de verdunde produkten door scheikundige analyse niet meer geïdentificeerd kunnen worden, moet men als consument van deze waterhandel maar ook als voorschrijver een blind vertrouwen hebben in de fabrikant.

De firma Fides heeft dat begrepen; het woord betekent in het latijn 'geloof' of 'vertrouwen'. Het door de firma aanbevolen produkt 'Mulimen' bevat volgens de opgave van de producent naast de eerder genoemde Cimicifuga ook het 'Calcium carbonicum Hahnemanni D8': hoe zou de staatssecretaris dat nou controleren? Zij, die geloven haasten zich niet: zou het daardoor soms zo lang duren voordat Simons een einde maakt aan de erkenning van dit soort farmacologisch obscurantisme?

Anachronismen uit duisterder tijden in het basispakket

"Mag 't ietsje meer zijn?" Nico Hylkema, redacteur van de Leeuwarder Courant las op de polis van de verzekeringsmaatschappij de opgewekte mededeling dat hij verzekerd is inclusief alternatieve hulp en geneesmiddelen. Hij toont zich in een artikel in zijn krant verontwaardigd. "Nu meende ik in mijn onschuld dat die hele oplichterij uit het toekomstig basisverzekeringspakket zou verdwijnen. Geen wonder dat de premie van particuliere verzekeraars niet omlaag kan. Want het zijn niet de goedkoopsten, deze anachronismen uit duisterder tijden".

"Laten wij", zo vervolgt Nico Hylkema, "ons eens beperken tot één van de meest naar oplichterij riekende vormen van alternatieve geneeskunde, de iriscopie. Een weinig verlichte geest kijkt met een modern aandoend apparaat in mijn pupil en stelt vast dat het mis is met mijn lever. Hij heeft daar wel een middeltje tegen. Dit alles tegen vorstelijke betaling natuurlijk. Ik slik het middel en leef nog al of niet lang en gelukkig. Het heeft mij in elk geval niets gekost, want mijn verzekering betaalt de schade".

Maar helaas, Hylkema moet een betere bril hebben met glazen, waardoor je zowel kunt lezen als ver zien. In tegenstelling tot de eerder gemelde kwakzalver heeft de oogarts een middel voorgeschreven dat echt helpt tegen een duidelijk waarneembare kwaal waar iedere bijziende brildrager na zijn veertigste aan zal lijden. "Er is evenwel een nadeel aan verbonden: zo'n bril kost rond de *f* 1.000,--".

"Nu dacht ik in mijn onschuld dat een verzekeraar, die zonder een spier te vertrekken de eerste de beste kwakzalver uitbetaalt, weinig moeite zal hebben met de bekostiging van dit hulpmiddel, voorgeschreven door een erkend lid van het geneeskundig gilde". Maar nee, hij vond niets over brillen. Behalve bij "prothesen" waar stond dat brillen waren uitgezonderd. Dat geldt ook voor de ziekenfondsen. Zelf betalen dus. "Geachte heren ziektekostenverzekeraars en betrokken politici", besluit Hylkema, "op het gevaar af de verwarring nog groter te maken zou ik het volgende willen voorstellen: Zou u in overweging willen nemen de aanschaf van een noodzakelijke prothese als de bril in de basisverzekering op te nemen? Ter bekostiging van deze maatregel wil ik u bij gelegenheid wel een paar suggesties aan de hand doen, die u overigens wel kunt afleiden uit het bovenstaande".

Hoe moet dat straks bij de drogist?

De overheid haalt haar brede schouders op. Zij wil geen verdere bemoeienis met het opzetten en instandhouden van een registratie van homeopathische middelen. Die blijven dus van registratie vrijgesteld. Ach ja, de werkzaamheid is moeilijk objectief aantoonbaar. De samenstelling is meestal zo dat de veiligheid van de gebruiker niet in gevaar komt, aldus de toelichting op een Besluit dat onlangs in het Staatsblad verscheen.

Dat Besluit is opgesteld overeenkomstig de richtlijnen van de EG over de homeopathische produkten. Een bewijs van de werkzaamheid hoeft de fabrikant niet te leveren. Maar de consequentie is wel dat er geen medische indicaties meer mogen voorkomen, niet op de verpakking, niet op de bijsluiter. "Een terechte beslissing", commentarieert J.C.F. van Luijn van de Ziekenfondsraad in een artikel dat in "Farmacie & Samenleving" verscheen.

Voor de fabrikanten van homeopathische middelen is er werk aan de winkel. Verpakkingen en bijsluiters moeten op 1 september a.s. zijn aangepast. Voor de klassieke homeopathie verandert er niet zo veel. Eén van de basisprincipes van de homeopathie is immers dat voor een verantwoorde keuze een goede analyse van het ziektebeeld noodzakelijk is evenals een uitgebreide kennis van wat dan heet de "geneesmiddelbeelden". Niet een specifieke klacht is uitgangspunt voor de behandeling maar het totale ziektebeeld van de patiënt. En de homeopathische arts kent zijn weg in die rij van piccoli-flesjes gesierd met de D van dilutie oftewel verdunning.

Maar hoe moet dat met de zelfmedicatie, zoals die bedreven wordt in drogisterijen, waar winkelmeisjes ten aanhore van derden met klanten gesprekken voeren over genezing van allerlei kwalen en kwaaltjes en dan verwijzen naar wat voor dat kwaaltje of die aandoening in de schappen ligt met een duidelijke aanwijzing waarvoor het zou dienen? Die winkelmeisjes raken zo totaal gedesoriënteerd want er mag na 1 september geen medische indicatie meer op de verpakking prijken. Dat wordt wel even achter de oren krabben in de drogisterij.

En bij de fabrikanten die met grote gretigheid de markt hebben voorzien van homeopathische produkten voor de zelfmedicatie, de markt van de "zelfgenezers".

Kaarsje in het oor

Een inwoner van Breda kampte met oorpijn en verstoppingsverschijnselen in het linkeroor. Nu herinnerde hij zich dat in de afgelopen herfst de NCRV als alternatief geneesmiddel voor

moeilijkheden met de oren - niet "tussen de oren" - gewezen had op het bestaan van "biosun oorkaarsen". Die moet men in het oor steken en vervolgens kennelijk met het hoofd opzij gewend aansteken. Hoe kom je zo gauw aan zulk een buitennissig "geneesmiddel"? De vrouw van een plaatselijke apotheker bracht echter uitkomst. Na de toepassing van de kaars bekroop twijfel bij de lijder aan oorpijn. Hij stelde onze vereniging op de hoogte van zijn twijfels - hij was niet van zijn kwaal verlost.

Wat biedt de niet-Westerse geneeskunde ons nog?

Valt er nog iets te leren voor de westerse geneeskunde van de medicijnmeesters in, wat we dan maar gemakshalve zullen aanduiden als de "ontwikkelingslanden". In het tijdschrift Onze Wereld, uitgegeven door de Novib werd onlangs onder de titel Medisch Centrum Oost een uitvoerige beschouwing aan oude, exotische geneeswijzen gepubliceerd. Ook de kruidengeneeskunst van de Bosnegers in Suriname kwam daarbij uiteraard aan bod. Er blijkt een stichting te zijn Madjomina die zich hier te lande opstelt als promotor van deze kruidengeneeskunst. Woordvoerder Parami noemt het een soort homeopathie - maar wie en wat tooit zich heden ten dage niet met dat modewoord?

Een seropositieve Nederlander, als Marcus aangeduid liet zich in 1990 overhalen om naar Suriname te gaan en zich daar onder behandeling te stellen van de bosnegers, die ook aids zouden kunnen genezen. Het werd een teleurstellende ervaring. Er stond een pannetje met kruiden op het vuur te pruttelen. Die kruiden zouden Marcus moeten "genezen" van homosexualiteit. "Je wordt er dol op vrouwen van", zo werd hem voorgehouden. Marcus keerde naar Nederland terug en is dit jaar overleden. Volgens de heer Parami van de al genoemde stichting openbaarde de aids zich omdat Marcus de kuur niet had afgemaakt en in strijd met de afspraak tijdens de kuur sexueel verkeer had gehad. Maar zes andere HIV-patiënten, vijf Surinamers en een Nederlander zouden wel baat bij de kuur hebben gehad.

De schrijvers van het artikel in Onze Wereld raadpleegden ook de voorzitter van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, de heer C.N.M. Renckens. Wat of hij dacht van de niet-westerse geneeskunde.

Renckens: In mijn ogen is hun bijdrage aan onze westerse samenleving verwaarloosbaar. Het gaat om oude, exotische geneeswijzen die zijn gebaseerd op primitieve denkwijzen. En toen ze ontstaan zijn was er nog weinig inzicht in het functioneren van het menselijk lichaam. Jaren geleden werkte dokter Renckens in Zambia. Zijn ervaring daar was dat de landen van de z.g. derde wereld zitten te springen om westerse geneeskunde. "Praktijken van traditionele healers zijn er doodgebloed. In de sfeer van de psychiatrie willen ontwikkelingsartsen er nog wel eens naar verwijzen, maar dan zie je dat die healers geesten gaan uitdrijven: een weinig verheffend primitivisme".

Knipsels, vouwbladen, brochures...

De redactie van het Actieblad tegen de Kwakzalverij houdt er zich voor aanbevolen!

"Sperma D30"...

"Sperma D30": er gaat nu een wereld open voor zorgvragers en zorgverstrekkers!

Een nieuw homeopathisch middel bij overgangsklachten van de man.
Auteur: C.J. van der Graaf, erkend farma-terapuit Ned. Ver. Heilz. Gen.; onverantwoordelijkheid van de redactie. Vertrouwelijk.

Samenvatting

De man in zijn overgangs-problematiek is nu herkend. Ook hij mag zich eindelijk in zijn probleem verheugen, wetende dat de farmaceutische industrie in haar speurtocht naar ziektes hem ziet staan. Sperma D30, in al zijn modaliteiten, lijkt in deze markt een aanwinst te wezen. Het gat is gegraven. Als de zorgverzekeraars meewerken gaat weer een wereld open voor zorgvragers èn zorgverstrekkers.

Inleiding

Ziektebeeld

Na vele jaren van onderzoek is nu eindelijk herkend, dat ook bij de man zich duidelijk symptomen manifesteren, die zich het beste laten aanduiden als *"overgangsklachten"*. Dit essentiële syndroom treedt op in de middelbare leeftijd, met een piek tussen de 45 en 55 jaar (1).

Kenmerkende klachten zijn a-specifiek. Belangrijke instituten hebben berekend dat in Nederland zeker de helft van de mensen met dit idiopathische syndroom te maken krijgt (2). De jaarlijkse sociaal-psychische en macro-economische schade is enorm, al lopen de schattingen uiteen (3).

Geneesmiddelgroep

Het oer-therapeuticum is in feite niet nieuw; sperma is zo oud als de mensheid. De speciale produktiewijze en de technische bereidingswijze alsmede de toedieningsvormen en toepassing kunnen de belangrijkste innovaties worden genoemd. Andere vertegenwoordigers uit deze groep zijn het APC06320 en WVC4711 (4).

Studie wordt thans verricht naar mogelijkheden van DNA-recombinant materiaal, ter vervanging van de huidige humane grondstof (5).

Farmacologie

Dynamie

Het precieze werkingsmechanisme is nog niet opgehelderd. Integraal-geneeskundigen veronderstellen dat een belangrijk deel van de activiteit van Sperma D30 te maken heeft met: Drainage, Vega Bio Kinesiologie, Kinnessinne, en Craniosacrale therapie. Een spirituele component wordt echter niet uitgesloten (6).

Bepaalde biodynamische eigenschappen van Sperma D30 zijn vergelijkbaar met die van de *"Agnus Castus"*, zoals deze zijn beschreven door Vithoulkas. Met name de verslappende en de ontspannende invloed op de mannelijke geslachtsorganen moeten hier genoemd worden. Bij niet tijdig behandelen treedt hierbij tevens verval op van de constitutie, als uitvloeisel van talrijke

excessen (7). Studie naar de precieze werking van Sperma D30 wordt bemoeilijkt, doordat vele organen zijn betrokken bij het onderzoek (10).

Kinetiek

Preparaten met vertraagde afgifte kunnen worden versneld door vóór het gebruik te schudden. Met name ritmische motiliteitinvloeden spelen hierbij een belangrijke rol. Het verdelingsvolume is veel kleiner dan men altijd heeft aangenomen. Recent onderzoek duidt op een duidelijke waarneembare passage. Het first-pass effect is significant (10). Mogelijk geldt hier de verzadigingsregel van *"first inn - first out"* (2). Bij chronische toediening ontstaat een verhoogd plateau (11).

Onderzoeken inzake de werkzaamheid

De werkzaamheid is onderzocht op een ten dele vergelijkbare methode als die welke gebruikt is bij het middel voor vrouwelijke overgangsklachten. De *Kupperman-index* en de *Hamilton-Anxiety-Scale (HAMA)* zijn ook hier gebruikte beoordelingscriteria. Met name is de invloed van het middel op het verloop van de somatische- en de psychische angst opvallend te noemen (8).

De verdraagzaamheid tussen de gebruikers van het middel onderling is bevredigend (9).

Vergelijkend onderzoek

Ruim 80% van de gebruikers van alternatieve geneeswijzen is tevreden (12). Vermeld wordt dat bij overgangsklachten van de vrouw acht van de tien vrouwen baat hebben bij een homeopathisch overgangsmiddel dat Ambra bevat. Wat dit met Sperma D30 te maken heeft, is ons niet duidelijk (13). Echter daar het hier ook een homeopathisch middel betreft, lijkt het aannemelijk dat hiervoor hetzelfde zou kunnen gelden.

Helaas zijn niet in alle onderzoekingen die bij ons bekend zijn, de patiënten onderworpen aan de strenge controle van de *"Elektroakupunktur nach Voll"*. Interpreteren van de resultaten van vergelijkende studies met nosoden blijft daarom moeilijk (14).

Vergelijkend onderzoek onder heren in de wisseljaren tussen enerzijds toepassen van Sperma D30 en anderzijds therapie bestaande uit beweging in de frisse lucht, vermijden van koffie en wijn, koude wassingen en zitbaden alsmede diverse homeopathische druppels laat een duidelijke scheefgroei zien (15).

Volgens de onderzoekers biedt een dubbelblinde *trial* met Sperma D30 bij hen goede vooruitzichten (6).

Bijwerkingen

Sommige gebruikers klagen over: *"Niet meer omhoog, niet meer omlaag en niet meer opzij"*. Het is bekend dat deze klachten na verloop van tijd verdwijnen. Heilbewegingen doen de stijve rug binnen korte tijd weer regenereren (5). Allergische reacties zijn waargenomen bij gelijktijdige consumptie van kaviaar.

Overmatig alcoholgebruik is slecht voor de lever (16).

Indien de kleur van het aura vertroebelt, dient de inname onmiddellijk te worden gestaakt (3).

Interacties

Gelijktijdige inname door de vrouwelijke partner van anticlimacteriostatica kan op de relatie een synergistisch effect hebben (10).

Bij simultaan gebruik door de mannelijke partner treedt een verandering op in de epitestosteron-verhouding (17).

Gebruik van menthol of after-shave beïnvloedt het therapeutisch resultaat. Roken is op zich al verkeerd en overmatig gebruik van alcoholica vertroebelt het zicht op het effect (18).

Het effect van Sperma D30 op ovaria-tinctuur is bevruchtend (9).

Contra-indicaties

Een natte mond en urinefrequentie kunnen in bepaalde omstandigheden relatief zijn gecontraïndiceerd. Raadpleeg in geval van twijfel uw arts (10).

Zwangerschap en borstvoeding

In een microscopisch preparaat werd waargenomen dat het zaad van de gebruiker achteruit zwom. Na enige tijd zwommen de cellen weer vooruit en men neemt daarom aan dat het hier een reversibele afwijking betreft. Ook is het mogelijk dat het plateau van de microscoop een beetje scheef stond (3).

Uit een integraal perspectief onderzoek is gebleken dat tijdens het geven van borstvoeding, de man gerust Sperma D30 kan innemen. Bij de baby zijn hierdoor geen afwijkingen geconstateerd (9).

Handelspreparaat, dosering en prijs

Toedieningsvormen en sterkten

Sperma D30 is een homeopathisch aftreksel. Het gerede produkt is een racemisch mengsel en bevat zowel het extract van naakt, als bedektzadigen.

De toedieningsvormen zijn omniverseel toepasbaar, zodat voor een optimale therapie individueel kan worden ingesteld. Het assortiment bestaat uit parenterale drink-ampullen, eet-zetpillen, verwrijf-tabletten, smeer-drankjes en rectaal-ovules (16). Het onderzoek met het staafje is blijven steken (15).

Normdosering

De dosering moet individueel worden bepaald. Aanpassing aan de hypofyse-kwabfuncties is nodig. Leverconsumptie is geen bezwaar. Aanpassing van de nierfuncties bij hoge dosering is wenselijk.

Indien binnen de gewenste termijn geen effect waarneembaar is, moet een andere toedieningsvorm worden toegevoegd aan de ingestelde therapie.

Bij de afbouw moet cumulatief worden uitgeslopen om onthoudingsverschijnselen acuut te kunnen couperen (16).

Prijsvergelijking

Sperma D30 wordt nog niet geleverd in fraaie display met opvallende kleurenposter (19).

In verband met de regelgeving volgens WTG en AWBZ is het van belang te weten dat Sperma D30 geregistreerd staat op de lijst zoals bedoeld in het besluit KLOZ/VNZ overeenkomstig de richtlijnen van de KNMP en NEHOMA. De regelingen betreffende machtigingen zoals bedoeld in brief 290291.IQ:0,0 zijn nog niet van toepassing voor alle in de brief vermelde indicaties (4).

Sperma D30 is vanwege leveringsproblemen voorlopig niet leverbaar (17).

Conclusie

Op grond van de huidige gegevens kan Sperma D30 een doorbraak worden genoemd. Het betreft hier een indicatiegebied met ruime toepassingsmogelijkheden. Het is van groot belang om de Postmarketing Surveilance met Sperma D30 serieus te nemen. Met name in de praktijk zullen meerdere mogelijkheden naar boven komen. Terughoudendheid is hier niet mogelijk.

Gezien de huidige regelgeving zullen we dit moeten slikken!

Literatuur

1 In press
2 For Publication into the Lancet
3 Letter to the editor. Ander nieuws
4 Inside Information 009
5 Personal communication Dr. A. Vogel
6 Seminair Integrale Geneeskunst. Willemstad Curacao voorjaar 1992
7 Vithoulkas. Materia Medica Viva 1, van Abies-c tot Anag. 1e ed Elmar bv. Rijswijk 1991: 122-129
8 Warnecke G. Banzhaf A. Ein anderer Weg zur Behandlung des klimakterischen Syndroms. Der Kassenarzt 1987; 41:3-11
9 Consensus meeting Biohorma tuinen 1991
10 Kompas 1978
11 Data on file
12 Fleuren M. Vermulst A. Onderzoek Kath Univ Nijmegen 1992 Gezondheids-NIEUWS 1992; 3:18-19
13 Anoniem. Apotheek en homeopathie. UGN bv Elburg 1992; jan:10-11
14 Vol Reinhold Dr Med. Leitfaden zur Anwendung von Kuf-Reihen bei der EAV-testung und Therapie. Staufen-Pharma Göppingen
15 Voorhoeve Dr. J. Homeopathie in de praktijk 12e ed La Rivière & Voorhoeve, Zwolle 1965 pag 336
16 Aanhangsel, bijvoegsel, uitklapsel, invouwsel I.ABC
17 Teunissen G.J. Autobiografie "Waarom ik zo hard fiets". Drukproef 1990
18 Aulas JJ. Apprendre à prescrire les remèdes homoépathiques en une heure et demie. Rev Pres 1991; 106:196-200
19 Anoniem. Bioharma Direct. 1992 nummer 1

Hedendaagse isopathie

De in het artikel hierboven "Sperma D30" weergegeven "produktinformatie" over dit nieuwe isopathische geneesmiddel hebben wij met toestemming van de redactie overgenomen uit het 1 aprilnummer van *Pharma Selecta* 1992. Pharma Selecta is een tweewekelijks blad voor en door apothekers, uitgegeven door een onafhankelijke stichting.

Het bevat steeds een langer artikel over een nieuw geneesmiddel en korte stukjes over andere zaken. Het verhaal over Sperma D30 lijkt op het eerste gezicht vergezocht, maar is dat allerminst: fabrikant VSM bracht onlangs een hele serie nieuwe produkten uit om ons te ontgiften, de Detox- en Endotox-series. Hierin bevinden zich produkten als Nierdetox, leverdetox, allergie Detox en, ongelogen, het Petrochem Detox! Op een verzoek om nadere wetenschappelijke gegevens over deze produkten had VSM niet gereageerd.

Het principe van de ontgiftiging gaat terug tot 1883 toen de Duitse dierenarts Lux, die een ontwikkeling zou doormaken van allopathisch dierenarts tot homeopathisch dieren- en ook mensenarts, een werkje gepubliceerde getiteld *'Isopathik d r Contagionen'*. Hij potentieerde (schokschuddend verdunnen of verwrijven) besmettelijke produkten en oorzakelijk gif om het daarna als geneesmiddel bij de bijbehorende ziekte toe te passen. Het devies was niet meer similia similibus, maar aequalia aequalibus curentur!

Zweetvoeten moesten behandeld worden met gepotentieerd voetzweet, epilepsie met het gepotentieerde speeksel van een epilepticus, nierstenen met niersteenpotenties etc. Vooraanstaande homeopaten (als Tischner en Herrmann) achtten het verschil tussen de isopathie en de homeopathie zo gering, dat zij alles samenvatten onder de naam homeopathie. Dat veel homeopaten nu talloze middelen gingen ontwikkelen voor bepaalde ziektebeelden en de eis tot individualiseren lieten vallen, zij hier nadrukkelijk vermeld. Het mag geen verwondering wekken dat Hahnemann de isopathie derhalve onvoorwaardelijk afwees.

Het begrip nosoden

De isopathie maakte homeopathische doses van stoffen, die in twee groepen uiteenvallen. In de eerste plaats gebruikte men produkten (uit- en afscheidingen, pathologische produkten) van zieken. In de tweede plaats werden potenties gemaakt van orgaan-preparaten tegen ziekte met het betreffende orgaan. De Fransman Morting introduceerde het begrip 'nosoden': van ziektekiemen afgeleide potenties, toe te passen bij microbiële ziekten. Voorbeelden van nosoden zijn luesinum, influenzinum, tuberculin en gonorrhin. Van de tweede groep zijn ook thans nog leverbaar produkten als appendicitis, carcinomium, hart, cerebrum, placenta, pancreas etc.

En al deze verdunde viezigheid zit in het ziekenfondspakket dankzij ons wakkere parlement. Politiek is te belangrijk om alleen aan politici over te laten! Dit terzijde.

De stellingname van de redactie van Pharma Selecta is bepaald verfrissend, zeker als men deze vergelijkt met de fluwelen handschoenen, waarmee de KNMP in het nog recente verleden voorlichtingsmateriaal uitgaf over de homeopathie ('niet tegelijk aspirine gebruiken naast de homeopathie, want dan werkt het niet meer' en meer adviezen van dergelijke strekking). De hoofdredacteur Van Mill van Pharma Selecta naar aanleiding van de nieuwe VSM produktlijn: "Wat mij betreft voegen alleen de drogisten deze levensreddende serie middelen snel aan hun assortiment toe. Dat maakt de apotheek en de apotheker in ieder geval weer wat geloofwaardiger". Hulde!

Thermaalbad of zwembad?

Oefeningen voor reumapatiënten, de z.g. hydrotherapie kunnen even goed in een gewoon zwembad worden gehouden, mits tot 30 graden verwarmd als in een zogenaamd thermaalbad gevuld met bronwater van een bijzondere samenstelling. Bijzondere eigenschappen aan dat water toegeschreven zouden de genezing bevorderen maar reumatologen van het Maartens Gasthuis te Venlo zijn daar allerminst van overtuigd.

De reumatologen vergeleken een groep van 27 patiënten behandeld in het thermaalbad te Arcen met een groep van negentien patiënten die een overeenkomstige behandeling kregen in een oefenbad van een ziekenhuis te Sittard. De groepen waren vergelijkbaar. Bij beide groepen werd de duur van de ochtendstijfheid beduidend korter maar verder was er weinig verschil: nauwelijks of geen verbetering.

Actieblad September 1992, 103de jaargang, nr. 4

TEGEN DE KWAKZALVERIJ

UITGAVE VAN DE VERENIGING TEGEN DE KWAKZALVERIJ, VERENIGING TOT EVALUATIE VAN ALTERNATIEVE BEHANDELMETHODEN EN TOT BESTRIJDING VAN DE KWAKZALVERIJ

ONZE JAARVERGADERING OP ZATERDAG 3 OKTOBER

Schrijfster Karin Spaink spreekt over Het Kwakdenken

De bekende Amsterdamse schrijfster en bestrijdster van de "orenmaffia" Karin Spaink zal ter inleiding van de jaarvergadering van de Vereniging tegen de Kwakzalverij op zaterdag 3 oktober a.s. een lezing houden met als onderwerp "Het Kwakdenken".

Het bestuur nodigt de leden uit tot bijwoning van deze vergadering, die gehouden wordt te Utrecht, in een van de zalen van het Beatrixgebouw (gemakkelijk te bereiken via de traverse van het NS-station Utrecht CS).

Aanvang 14.00 uur. Ook niet-leden zijn welkom!

Op de lezing van mevrouw Spaink volgt de vergadering met als punten:

1. **jaarrede van de voorzitter;**
2. **jaarverslag secretaris;**
3. **jaarverslag penningmeester;**
4. **voorstel tot wijziging van de statuten van de vereniging (zie tekst elders op deze bladzijde);**
5. **rondvraag en sluiting.**

Wijziging van de statuten

Het bestuur stelt de volgende wijziging van de statuten voor om de benoeming van ereleden en leden van verdienste mogelijk te maken:

- Aan artikel 5 wordt een nieuw eerste lid toegevoegd:
  1. De vereniging kent (gewone) leden, begunstigers, ereleden en leden van verdienste. Waar in deze statuten wordt gesproken van leden of lid, worden daaronder voortaan verstaan alleen de gewone leden, ook indien zij tevens erelid of lid van verdienste zijn, met dien verstande dat het bepaalde in de artikelen 7, 12 derde lid en 14 eerste lid ook van toepassing is op ereleden.
- Het eerste en tweede lid van artikel 5 worden vernummerd tot 2 en 3.
- Aan artikel 5 worden een vierde en vijfde lid toegevoegd:
  4. Ereleden zijn leden en niet-leden van de vereniging, die wegens hun buitengewone verdiensten jegens de vereniging of voor de doelstelling van de vereniging, op voordracht van het bestuur door de algemene vergadering als zodanig zijn benoemd.
  5. Leden van verdienste zijn die leden van de vereniging, die wegens hun buitengewone verdiensten jegens de vereniging of voor de doelstelling van de vereniging, door het bestuur als zodanig zijn benoemd.

Najaarssymposium over alternatieve kankerbehandeling

Het bestuur heeft het initiatief genomen voor de organisatie van een dagvullend symposium over alternatieve behandelmethoden bij kanker. Dit symposium zal plaatsvinden op *vrijdag 27 november* in het *RAI-congrescentrum te Amsterdam*. Voor de noodzakelijke expertise bij de keuze van de sprekers en organisatorische en financiële ondersteuning werd de medewerking gezocht en verkregen van de Nederlandse Vereniging voor Oncologie, het Integraal Kankercentrum Amsterdam en, na aanvankelijke terughoudendheid van die zijde, het Koninklijk Wilhelmina Fonds.

Inhoud

Colofon

Vereniging tegen de Kwakzalverij
Opgericht 1 januari 1881
Correspondentie-adres: Bergse Dorpsstraat 101
3054 GC Rotterdam; tel. 010-4187149

Bestuur:
Voorzitter: C.N.M. Renckens, Hoorn
Secretaris: I.A. van de Graaff, Rotterdam
Penningmeester: dr. H.A.M. Voorbij, Zwolle
Leden: drs. P.C. Bügel, Groningen; mr. Th. Douma, Haarlem; C.P. van der Smagt, de Bilt; prof.dr.H. Timmerman, Voorschoten; D. Uitterdijk, Medemblik; W.M. Veenema, Joure
Adviserende leden : S. Lelie, Middelburg; prof.dr. F.A. Nelemans, Duivendrecht
Redacteur: J.Th. Balk, Keverberg 54, 1082 BE Amsterdam.
Het Actieblad tegen de Kwakzalverij verschijnt 5x per jaar.

Postgiro van de Vereniging: 32237 ten name van Penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Zwolle.
De contributie bedraagt thans minimaal f 40; voor studenten en leerlingverpleegkundigen f 10; begunstiger wordt men door een schenking aan de vereniging van minimaal f 100.

Het ochtendprogramma zal onder voorzitterschap staan van dr. F.S.A.M. van Dam, klinisch psycholoog van het Antoni van Leeuwenhoekhuis te Amsterdam en het middagprogramma zal worden voorgezeten door prof. dr. P. Thung. Aan de orde zullen komen maatschappelijke, epidemiologische en medisch-inhoudelijke aspecten. Bij dit laatste onderdeel zal aandacht besteed worden aan de twee meest prominente vormen van alternatieve kankertherapie, die thans in ons land worden toegepast: de dieettherapie en de psychotherapie (kwakdenken en Simonton's technieken).

Een keur van eminente sprekers heeft zijn medewerking reeds toegezegd, waaronder dr. N. van der Zouwe, prof. Blijham, prof. van der Ploeg, dr. Zwarthoff, mevr. Heshusius (voorlichtster van het K.W.F.). Er zullen ook sprekers uit alternatieve hoek worden gevraagd, waarvan de Moerman-arts Wiese zijn medewerking reeds heeft toegezegd.

De problematiek waarmee verpleegkundigen, huisartsen en specialisten worden geconfronteerd in het omgaan met patiënten, die gebruik maken van alternatieve behandelmethoden zal eveneens nadrukkelijk aan de orde komen.

De leden van onze Vereniging zullen binnenkort separaat een officieel programma krijgen toegezonden met een inschrijvingsformulier. Wij adviseren u nadrukkelijk vrijdag 27 november reeds in de agenda te noteren en rekenen op een grote opkomst van onze leden.

Hoge geldboete voor AVRO en NCRV na tv-serie

Het bestuur van de Vereniging tegen de Kwakzalverij heeft op 30 oktober 1991 een, met name door Van Kooten en De Bie zeer gewaardeerde, klacht gedeponeerd bij het Commissariaat voor de Media. Zoals uitgebreid weergegeven in het Actieblad van december 1991 richtte deze klacht zich tegen ordinaire, kennelijk door de homeopathische industrie betaalde, reclame onder het mom van wetenschappelijke programma's. Het betrof serie tv-uitzendingen van AVRO en NCRV onder de respectievelijke titels "Natuurlijk genezen" en "Een andere wijze".

Het bestuur heeft aan het Commissariaat onder meer reclame-materiaal van dr. Vogel doen toekomen, waarin de Nederlandse drogisten werden geattendeerd op de georganiseerde tv-programma's, die de omzet van Biohorma-producten ongetwijfeld krachtig zouden stimuleren. Het Commissariaat heeft zich binnen de beperkte mogelijkheden van haar wettelijke bevoegdheden, intensief met de materie bezig gehouden.

Bij het onderzoek is komen vast te staan, dat de AVRO en NCRV slechts resp. vijf- en tienduizend gulden hebben betaald aan de producenten van de beide series over homeopathie. De AVRO-uitzendingen werden geproduceerd door Desire Productions en Wonderland Productions (wat een toepasselijke namen!), terwijl de produktie van de NCRV-programma's werd verzorgd door Intertel Produktions. Omroepen ontvangen in ons land een uurvergoeding voor de produktie van televisie van honderdduizend gulden uit gemeenschapsgelden! De omroepen geven toe, dat de programma's voor hen buitengewoon goedkoop waren, maar achtten zich niet verplicht zich in de achtergronden van de "onbekende" financier c.q. sponsor te verdiepen. In de uitzendingen vielen regelmatig produkten te bewonderen van Biohorma, VSM en Pflüger. Volgens de Mediawet hebben omroepen de plicht erop toe te zien, dat sponsors niet op ongeoorloofde wijze voordeel kunnen hebben van op deze wijze "uitbestede" programma's.

Op 16 juli 1992 heeft het Commissariaat voor de Media beide omroepen de maximaal toegestane boete opgelegd van tweehonderdduizend gulden. Het Commissariaat overwoog, dat beide omroepen de bepalingen op het gebied van sponsoring hebben omzeild door de producenten voor de rest van de benodigde financiën te laten zorgen. Ook wees het Commissariaat op het aanzienlijke financiële voordeel, dat beide omroepen zelf hebben genoten.

Wij juichen deze uitspraak van het Commissariaat van harte toe, al betreuren wij dat het kwaad reeds is geschied en dat de inhoudelijke vraag - of artsen en apothekers publiekelijk kwakzalversprodukten mogen aanbevelen aan het Nederlandse volk - geheel buiten de formeel-juridische procedure is gebleven. Intussen zijn wij er wel zeker van dat zowel de kwakzalversbedrijven en hun handlangers een volgende keer wel voorzichtiger zullen moeten zijn. Overigens hebben beide omroeporganisaties bekend gemaakt in beroep te zullen gaan bij de Raad van State.

Klacht over kritiek op afslankmiddel afgewezen

Ook in het afgelopen winterseizoen hebben bestuursleden regelmatig de gelegenheid gekregen en genomen om de opvattingen en visie van de reguliere geneeskunde, want anders doen wij in feite niet, uit te dragen. Naast publikaties in vaktijdschriften en talrijke interviews, zijn bestuursleden ook frequent te beluisteren geweest op radio en televisie.

Behalve de voorzitter (Keek op de Week en RTL4-journaal naar aanleiding van het Moerman-rapport) traden o.a. Bügel en Timmerman in het krijt tegen gerenommeerde kwakzalvers. In het programma Berg (Veronica) ging Bügel de confrontatie aan met het "medium" Jomanda, een gebedsgenezeres die vooral bij

de lezers van Privé e.d. geen onbekende is. Deze dame trachtte Bügel tijdens de uitzending te hypnotiseren. ("Kijk mij aan!"), maar zij slaagde daarin uiteraard niet. Beelden van een hysterisch kronkelende patiënt, die de weldadige paranormale therapie van het medium onderging, moesten de overtuigingskracht van de genezeres ondersteunen.

In hetzelfde programma werden enige tijd later opnieuw twee werelden bijeengebracht toen prof. H. Timmerman in debat ging met de Overijsselse kwakzalfster Klazien uit Zalk. Timmerman had in het Actieblad eens kritiek geuit op de adviezen van het kruidenvrouwtje met haar goede gevoel voor commercie en meende dat hij daarom aan de uitnodiging van Veronica wel gehoor moest geven. Het arme kwakzalfstertje moest het in de discussie met de hoogleraar uiteraard afleggen en zij zat tijdens de uitzending fors te transpireren en vertoonde in haar gelaat diverse nerveuze tics.

Naast dit incidentele optreden verzorgt Timmerman sinds het najaar van 1991 een vaste rubriek in het TROS-consumentenprogramma "Kieskeurig". Elke keer wordt daarin door hem een kwakzalversmiddel aan een kritische beschouwing onderworpen. Af en toe beklagen de producenten van die middelen zich bij de omroep, waarbij hun brieven ook wel eens geschreven worden door mr. Moskowitz. Aan geld voor dure advocaten hebben de kwakzalvers kennelijk geen gebrek.

Meestal staan de kwaks zo zwak, dat zij een echte juridische procedure niet aandurven. Recent dacht de Belgische producent van de afslankcrème "Nifri Slank E" echter een kans te hebben en diende een officiële klacht in. In het op 1 juli 1992 uitgezonden programma had Timmerman dit middel besproken en o.a. gesteld dat van vitamine E geen afslankende werking verwacht mocht worden. De Belgische fabrikant beweerde tegenover de Amsterdamse rechter mr. B.J. Asscher dat niet de vitamine E, maar cafeïne en klimop-extract de werkzame bestanddelen waren.

De uitspraak van de rechter luidde, dat de TROS de uitlatingen van Timmerman niet behoefde te rectificeren, omdat het "gematigd-kritische woordgebruik van Timmerman niet als onnodig belasterend kon worden beschouwd". Waarvan acte.

Via de ethergolven

Onlangs is in Parijs een populaire televisie- en radiopresentator gearresteerd, Patrick Sabatier. Hij wordt er van beschuldigd dat hij reclame heeft gemaakt voor de Belgische genezer Philippe Guezh, die hij liet optreden in zijn wekelijkse show. Deze Guezh beweert dat hij via de ethergolven kanker kan genezen; hij zou daar ook toe in staat zijn per post... De politie greep in nadat zij honderden klachten had ontvangen van teleurgestelde patiënten, die het optreden van Guezh onder de hoede van Patrick Sabatier hadden gevolgd.

Turf

De Leeuwarder Courant van 20 juli kopt: "Turf: ook om in te baden en om aan te trekken". Het gaat om een reportage over het Groningse "Therapeuticum", waar twee antroposofische artsen samenwerken met een psychotherapeut, een kunstzinnig therapeut, een badtherapeut, een fysiotherapeut, een "heilritmist" en een wijkverpleegkundige. Rudolf Steiner, de peetvader van de antroposofie heeft zo omstreeks de eeuwwisseling een flinke schep religieuze theorieën uit het oosten gemengd met wat eigen ideetjes en daaruit een alomvattend monstrum gebrouwen dat naast heling en opvoeding ook de zin van het menszijn voor de goedgelovige verklaart. We zitten nog steeds met de erfenis van deze dwaas in de vorm van zogenaamde "Vrije Scholen" en antroposofische dokters. De vrije school is allerminst vrij omdat Steiner meende dat kinderen maar in de war raakten wanneer ze voor bepaalde leeftijden bepaalde dingen leerden. Voor je zesde lezen is ongezond, verven in pasteltinten, runen tekenen en samenzang zijn beter dan lezen, schrijven en rekenen. Menige remedial teacher verdient haar brood aan de achterstand van deze beklagenswaardige kinderen. Ziekten moeten doorleefd worden, aldus Steiner omdat zij "karma" uit vorige levens helpen verbranden. Vaccinatie tegen pokken wees hij van de hand. Men verzamelt karma in vorige levens met name door de ondeugden lichtzinnigheid, losbandigheid en gulzigheid. Terug naar de turf.

Wijkverpleegster Pauli van Engelen verklaart in de Leeuwarder onder meer het volgende: "Ik kom mensen tegen die gevoelig zijn voor harde geluiden, voor licht en voor stemmingen van anderen. Van de turfolie gaat een beschermende en zuiverende werking uit. Daardoor krijgen de patiënten een weldadige rust over zich. Je hebt mensen die nooit koorts krijgen, waardoor er ook geen weerstand wordt opgebouwd. Door de watertemperatuur heel langzaam te verhogen van 37 tot 41 graden, krijgt de patiënt automatisch koorts, wat heel functioneel kan zijn. Ik heb meegemaakt dat patiënten op deze manier van hun depressiviteit werden verlost". De "turfoliesubstantie" wordt aan het water toegevoegd door een "apparaatje waarvan de werking niet wetenschappelijk valt te verklaren". Het Therapeuticum is ook werkzaam in het kinderdagverblijf Ilmarinen. "De meervoudig gehandicapte kinderen die overgevoelig zijn voor datgene wat zich om hen heen afspeelt, wrijven we in met turfolie. En verder ken ik daar een kind dat heel graag een uit turf gebreid truitje aantrekt, omdat het dan het gevoel heeft dat het zich gemakkelijker beweegt".

De wijkverpleegkundige verwijst voor de verklaring van deze verschijnselen naar Rudolf Steiner, die in 1925 reeds had vastgesteld dat van turf een beschermende werking uitging. "Turf zit als een deken om de aarde heen. Het dekt toe als een soort tweede huid, waardoor zaken niet meer kunnen vergaan. Daarom is het geschikt om in textiel te worden verwerkt". Voor de verkoop van uit turf vervaardigde textielprodukten blijkt anderhalf jaar geleden het postorderbedrijf "turfpost" te zijn opgericht.

De vervaardiging geschiedt door de zwakzinnige bewoners van het centrum voor "sociale en heilpedagogie" in Schoorl. Het verschil met de reguliere geneeskunst is volgens de woordvoerster dat "wij een verbinding willen leggen met de ziel, de geest en het lichaam van ieder mens". Het artikel besluit met: "Bij geestelijk gehandicapten zie je het snelst of het werkt. Die denken niet na. Dat is in ieder geval een voordeel, zou je kunnen zeggen". Tja.

Peter Bügel

(Deze column verscheen eerder in Het Parool).

De omstreden docent homeopathie (IV)

Bij het ter perse gaan van dit nummer verkeren de studenten geneeskunde aan de Vrije Universiteit nog altijd in het onzekere over de vraag of zij in het komende studiejaar in staat zullen zijn colleges homeopathie te volgen. Zoals bekend heeft de financier van het privaatdocentschap, de Koninklijke Vereniging ter bevordering der Homeopathie (KVHN) de Rotterdamse huisarts H.G. Bodde voorgedragen. Op 21 mei jl. heeft de heer Bodde, zoals gebruikelijk bij adspirant-docenten een proefcollege gegeven. De heer Timmerman is bij dat college aanwezig geweest. Hij stelde vast dat de heer Bodde geen slecht spreker is en dat hij zich, naar de geest van deze tijd, vooral met veel vraagtekens en onzekerheden liet kennen als een "kritisch homeopaat". Dat nam intussen niet weg, dat hij op onkritische wijze het werk van Benveniste, Knipschild en Reilly aanvoerde om de waarde van de homeopathie te onderstrepen. Daarmee ondermijnde hij zelf zijn imago als kritisch homeopaat op niet onaanzienlijke wijze.

Zoals eerder in deze kolommen vermeld heeft de kandidaat zijn opvattingen destijds toegelicht in een interview met het Algemeen Dagblad. Hij beweert achteraf ongelukkig te zijn met de weergave van zijn uitlatingen aldaar en heeft deze in een ingezonden brief aan het AD inmiddels gerectificeerd. In een ingezonden brief in het VU-blad "Ad Valvas" van 18 juni 1992, dat veel aandacht schonk aan de kandidatuur van de "omstreden arts", liet hij weten dat magnetiseren een "nihil obstat" van Hahnemann heeft: "Magnetiseren is volgens Hahnemann acceptabel voor homeopathen", aldus paragraaf 288 van diens "Organon", waarin Hahnemann over een "wonderbaarlijk Godsgeschenk" spreekt. Bodde beweert zelf een paranormale service te verlenen en tracht zich "een nuchter oordeel te vormen over deze therapie".

In dezelfde ingezonden brief beklaagt Bodde zich over de kritiek van de homeopathisch arts mevr. E.S.M. de Lange, die onder supervisie van de vertrekkende VU-homeopaat Maas "wetenschappelijk onderzoek" verricht naar de effecten van homeopathie op bovenste luchtweginfecties bij kinderen (een met vele tonnen gesubsidieerd onderzoek, dat intussen een enorme vertraging heeft opgelopen). Met deze mevr. de Lange had Bodde nog in 1988 in de redactie gezeten van het toen verschenen "Leerboek homeopathie".

In dat boek van 325 pagina's werd aan het wetenschappelijk onderzoek slechts een zevental pagina's gewijd. Ook Maas schreef een deel van dit boek, hetgeen de redactie van Medisch Contact er niet van weerhield een recensie ervan van diezelfde Maas te publiceren! De heer Maas had daarin (6 oktober 1989) niets dan lof voor dit boekwerk: "Het boek is fraai uitgevoerd en voor de prijs van *f* 62,50 zeker niet duur te noemen". De Lange noemde het in Ad Valvas verschrikkelijk dat Bodde samenwerkt met een magnetiseur.

Het Parool publiceerde op 6 juni 1992 een uitvoerig artikel over de troebelen aan de VU over deze affaire onder de titel "Een kruising tussen drogist en goeroe". Daarin deelde de decaan van de medische faculteit mede dat hij het proefcollege van de heer Bodde "allerplezierigst" had gevonden. Desniettemin laat een benoeming nog altijd op zich wachten en naarmate de tijd verstrijkt, wordt toch wel duidelijk dat er binnen het faculteitsbestuur nog grote aarzelingen aanwezig zijn. De heer Bodde zelf gelooft er niet meer in. In een brief aan Timmerman liet hij weten, dat door al het "geroddel" zijn kansen nu wel verkeken zullen zijn. Wij hopen dat hij, hoewel zelf niet helderziend, hierin gelijk zal krijgen.

Kruiden tegen aids

Op Schiphol is onlangs de dertigjarige "therapeut" Erno P. gearresteerd, toen hij uit Suriname terugkeerde. Men verdenkt de dertigjarige man van het onbevoegd uitoefenen van de geneeskunst en van oplichting. Twee aidspatiënten waren naar het hoofdstedelijke dagblad Het Parool gestapt en hadden verteld in contact te zijn gekomen met de stichting Madjomina. Ze hadden geloof gehecht aan de kruidentherapie die deze stichting in het vooruitzicht stelde - die therapie zou aids genezen. Maar ze moesten er wel voor naar Suriname reizen. Daar kregen zij een kruidentherapie van Erno P. De kosten daarvan beliepen 2500 gulden per persoon. Al eerder hebben wij in het Actieblad melding gemaakt van deze praktijken om wanhopige aidspatiënten het geld uit de zak te kloppen.

Volgens de Telegraaf hebben zeker twaalf aan aids lijdende Nederlanders zich in de afgelopen maanden naar Paramaribo begeven om zich door Erno P. met "onduidelijke oerwoudkruiden" te laten behandelen. Ook zoekt de politie een jonge Duitse vrouw met aids die met één van de patiënten meereisde naar Suriname om daar ook te baden in de kruiden. Bij zijn arrestatie had Erno P. een koffertje met kruiden uit Suriname bij zich. Dat werd in beslag genomen. Erno P. woont in Amsterdam en is voorzitter van de "*Stichting ter Bevordering der Geneeskunst der Stamnegers*".

Ons lid, drs. J.W. Schneider zond over deze aangelegenheid een brief aan De Telegraaf, een blad dat zeer populair is in de Surinaamse Gemeenschap in Nederland. Helaas had de redactie er geen plaats voor. Wij laten de brief, "Windhandel" getiteld, hieronder volgen:

Drie aidspatiënten zijn na hun afgrijselijke ervaringen de ogen opengegaan. Zij hebben bij de politie aangifte gedaan wegens oplichting en (geestelijke) mishandeling door de kruidengenezer Erno P. en zijn "Oom Ludwig". Het zou een misverstand zijn te denken dat deze vorm van "pure kwakzalverij", zoals de slachtoffers het zelf noemen, alleen in de binnenlanden van Suriname bedreven wordt. Nee, er was een verpleegkundige uit het Academisch Medisch Centrum (AMC) in Amsterdam bij betrokken, die nog door de politie zal worden gehoord (en hopelijk ook door haar geneeskundige superieuren). Verder bevindt zich al enige jaren onder het dak van het AMC een ruimte ten behoeve van Surinaamse "winti"-beoefenaars en hun clientele. Heeft daar de kennismaking tussen P. en de aidspatiënten plaatsgevonden?

In Zimbabwe werden bij de onafhankelijkheid alle toverdokters gelijkgesteld met de westers-opgeleide geneeskundigen. In Zuid-Afrika heeft het vakverbond COSATU op soortgelijke erkenning aangedrongen. Is het AMC die weg al opgegaan?

Het bij alternatieve geneeswijzen vaak gehoorde spreekwoord "Baat het niet, het schaadt ook niet", gaat helaas niet op. De handel in "winti" bleek lucratief voor de "Heilpraktiker", schadelijk voor de patiënt die ten einde raad bij hem genezing zocht.

Hilversum, *J.W. Schneider*

Alternatieve tandheelkunde (I)

"An jeder Zahn hängt ein Organ"

FRED NEELISSEN, *homeopathisch tandarts*

"Acupunctuur is betere diagnostiek dan de gewone geneeskunde. Waar een gewone arts zich moet beperken tot symptoombestrijding, vinden wij meestal de oorzaak. Iets in het milieu van de patiënt, of giftige stoffen die zijn achtergebleven na een bacteriële infectie. En natuurlijk invloeden vanuit het gebit. De acupunctuur ziet het verband tussen de verschillende delen van het lichaam. Problemen met je tanden en kiezen kunnen zich uiten in bijbehorende organen. Ik heb bijvoorbeeld eens iemand genezen van hartklachten door een ogenschijnlijk gezonde verstandskies te trekken".

De heer Y.H. Bong is tandarts te Haarlem en tevens bestuurslid van de Nederlandse Artsen Acupuncturisten Vereniging. In het wetenschapsblad voor de jeugd Kijk van april 1989 gaf hij bovengeciteerde uitspraak ten beste in een betoog over de mogelijkheden van de electro-acupunctuur.

Deze introductie van dit artikel over kwakzalverij in de tandheelkunde maakt de lezer al direct duidelijk, dat de tijden zijn veranderd. Dacht men bij kwakzalverij in de tandheelkunde in de jaren '60 en '70 vooral aan het onbevoegd uitoefenen der tandheelkunde door tandtechnici en aan justitieel optreden tegen half illegale instituten, waar gebitten werden "gerooid", thans is de situatie veel ernstiger.

Er is met name in tandheelkundige kring een soort kwakzalverij tot bloei gekomen, die pas te doorgronden is met enige medische voorkennis. Omdat er bij die merkwaardige mengeling van enkele welomschreven kwakzalversmethoden, die elkaar juist in de tandheelkunde hebben gevonden, een aantal termen en begrippen wordt gebruikt, dat nogal medisch klinkt, is allereerst een uiteenzetting van deze termen hier noodzakelijk. Daarna wordt alles echter heel snel weer eenvoudig en inzichtelijk!

Deze kernbegrippen zijn achtereenvolgens: focusdiagnostiek, amalgaambelasting en electro-acupunctuur volgens Voll (EAV). Naast kennis van deze drie begrippen, is overigens ook bekendheid met het sprookje over de nieuwe kleren van de keizer in dit verband aanbevelenswaardig!

Haarden in het lichaam

Bij focusdiagnostiek wordt gezocht naar "foci", dat wil zeggen haarden in het lichaam, die verantwoordelijk gesteld worden voor allerlei chronische klachten en ziekten. In de jaren '60 werd er ook in de gewone geneeskunde nog veel waarde gehecht aan chronische ontstekingshaarden, die in die tijd verantwoordelijk werden gesteld voor talrijke problemen, variërend van darmziekten, hartklachten, rheumatische aandoeningen tot onvruchtbaarheid etc. Talrijk waren de patiënten, die in die periode werden nagezien door vooral keel-, neus-, oorartsen en tandartsen op zoek naar dergelijke haarden. Deze haarden bestonden in het algemeen uit voorhoofdsholte-ontstekingen of problemen van tanden of kiezen. Tegenwoordig wordt er geen waarde meer gehecht aan deze fooi en is de opvatting, dat hier een reëel gezondheidsprobleem bestaat, beland op de puinhopen van de geschiedenis van de geneeskunde. In de electro-acupunctuur is dat anders, zoals wij nog zullen zien.

Binnen de alternatieve tandheelkunde en daar niet alleen, is thans de opvatting algemeen, dat amalgaam (het materiaal, waar de tandarts zijn vullingen van maakt) soms, ja zelfs vaak, schadelijk is voor de gezondheid. Omdat amalgaam voor 50 procent uit kwik bestaat, is het inderdaad denkbaar dat vrijkomend kwik giftig is voor het lichaam. Daarnaast zou allergie voor amalgaam volgens de alternatieve tandartsen veel voorkomen en veel chronische klachten veroorzaken. Deze amalgaambelasting is in die visie oorzaak van depressies, gezichtsstoornissen, neurologische problemen, nierfunctiestoornissen, slechte genezing van blessures, e.d.

De EAV is een uitvinding van de Duitse arts Reinhold Voll, die deze in 1951 voor het eerst beschreef. In het Actieblad van januari 1990 besteedden wij al eens aandacht aan deze techniek, welke berust op meting van de electrische weerstand van de huid. De meting wordt verricht met een grote neutrale electrode, die in de hand wordt gehouden, en een kleine meetelectrode, die achtereenvolgens op een aantal plaatsen stevig op de huid wordt gedrukt. De keuze van de plaatsen is geïnspireerd door de klassieke Chinese acupunctuur: de meetpunten zouden via "meridianen" met bepaalde interne organen zijn verbonden. Aan een abnormaal hoge of lage huidweerstand en vooral aan een abnormaal sterke stijging van de weerstand gedurende de meting (Zeigerabfall) wordt een diagnostische betekenis toegekend. De weerstandsstijging zou veroorzaakt worden door directe of indirecte interactie van de meetstroom met de betreffende organen.

Met een ampul in de hand...

De methode kan ook dienen om de juiste behandeling vast te stellen: de patiënt krijgt in de hand een ampul met het te testen geneesmiddel (meestal een nosode, maar in ieder geval uitsluitend homeopathische middelen), waarna de meting wordt herhaald. Heeft dan een normalisering van de abnormale Zeigerabfall plaatsgevonden, dan is daarmee volgens de EAV ondubbelzinnig vastgesteld, dat dit het geneesmiddel van keuze is! Inmiddels zijn er talrijke variaties op het thema van de EAV ontstaan, allen berustend op dezelfde principes. Wij noemen voor de volledigheid slechts: de Bio-Electronische Functiediagnostiek (BFD), MORA, Vegatest, Segment- electrografie (SEG), Computer-SEG, Impulsdermografie en de Electro Huid Test. Uit Japan kwam de microcancer detectie volgens Kobayashi, niet te verwarren met de Ryodoraku-therapie.

In het sprookje van de nieuwe kleren van de keizer, komt het zo ver dat alle volwassenen geloven of beweren iets te zien dat niet bestaat. Zij putten zich uit in lofprijzingen voor de nieuwe kleren van de keizer, die ook zelf meent, dat hij er prachtig uitziet. Pas als een onbevangen kind roept, dat de keizer in zijn ondergoed door de stad trekt, vallen bij iedereen de schellen van de ogen en valt men het kind bij.

Hoe gevaarlijk is amalgaam?

Zoals overal en altijd in de kwakzalverij is het ook hier zaak voor de kwakzalvers om hun slachtoffers, maar liefst natuurlijk ook de beroepsgenoten, te overtuigen van de door hen gestelde diagnose, waarna de keuze van de therapie ongedwongen kan volgen. Het blijkt in een tijd, waarin de angst voor milieubederf en "chemische" stoffen algemeen is, gemakkelijk de onwetende leek wijs te maken, dat amalgaam en met name hetdaarin voorkomende kwik een gevaar is voor de gezondheid. De eerste benadering van de kwikbelasting is veelal een homeopathische: Neelissen, voorzitter van de in 1986 opgerichte Nederlandse Vereniging van Homeopathische Tandartsen (NVHT), beveelt in deze gevallen het "Mercurius solubilis" aan, een gepotentieerde kwik-oplossing. Tevoren dient de diagnose amalgaambelasting door middel van electro-acupunctuur te worden vastgesteld. Aldus Neelissen in 1988 in een reclamefolder van VSM. Indien de (bijv. rheumatische!) klachten van de patiënt dan nog niet over zijn, dan volgt veelal het advies om de amalgaamvullingen uit het gebit te laten verwijderen.

In dat geval blijft de schade nog enigszins beperkt, erger wordt het als er adviezen gegeven worden om gezonde tanden of kiezen te laten trekken. Soms geeft de tandarts-homeopaat zelfs het advies aan de patiënt om een kaakchirurg te raadplegen, die dan op de plaats waar in het verleden een tand of kies werd getrokken, een zogenaamde "restostitis" moet behandelen. Dat vergt een niet onaanzienlijke operatieve ingreep. De electro-acupuncturisten willen ons doen geloven, dat er in de kaak van dergelijke ongelukkige patiënten soms, op een normale röntgenfoto onzichtbare, restostitiden aanwezig zijn. Gelukkig voor de patiënt zijn maar weinig kaakchirurgen bereid om in dit verband de mooie kleren van de keizer te bewonderen en daadwerkelijk tot ingrijpen over te gaan.

Verbijsterend en beschamend

Het is dan ook licht verbijsterend en beschamend voor de Nederlandse tandarts, dat de redactie van het keurige Nederlandse Tandartsenblad in maart 1984 een stuk opnam van de eerder genoemde Neelissen, waarin deze schreef: "Een praktisch probleem ervaart de tandarts-acupuncturist wanneer de verwijzing naar de kaakchirurg mislukt, omdat deze niet bereid is de operatie te verrichten als er op het röntgenbeeld in het betreffende gebied niets te zien is. Vanuit het gezichtspunt van de specialist is dit een logische gedachte, mede gezien zijn onbekendheid met de EAV". Neelissen mocht in datzelfde artikel de wens uitspreken dat de EAV in kringen van kaakchirurgen meer ingang zou gaan vinden!

De wetenschappelijke ruggegraat van de redactie van ditzelfde blad had al eerder de kenmerken van een tuinslang getoond, toen zij in een redactionele bijdrage in juni 1983 de mening van de Vereniging van Homeopathische Artsen in Nederland (VHAN) had gevraagd en weergegeven. De Nederlandse Maatschappij voor Tandheelkunde kreeg al in die periode veel vragen van de leden over patiënten, die zich op advies van homeopathische artsen tot hun tandarts wendden. Deze patiënten moesten dan vaak op advies van hun homeopaat bepaalde kiezen of tanden laten trekken en mochten in hun mond geen metalen meer hebben. Het betrof volgens dit artikel vaak patiënten met rheumatische klachten.

De door de redactie geraadpleegde deskundige, prof. dr. C.L. Davidson, verbonden aan de vakgroep materiaalwetenschappen van de Universiteit van Amsterdam, was met de VHAN van mening, dat "een algemeen antwoord op de vraag in hoeverre a-vitale elementen (d.w.z. kiezen of tanden) en metalen een homeopathische behandeling kunnen beïnvloeden of een storing in het lichaam (zoals aangetoond met behulp van EAV) kunnen veroorzaken, niet te geven is".

In het Handboek voor akupunktuur (1979) van A. van den Burg stond al vermeld, dat een herniapatiënt alvorens een operatie te ondergaan eerst op haarden moest worden onderzocht. Ook waarschuwde deze auteur in ditzelfde boek tegen het trekken van bepaalde kiezen bij vrouwen omdat daardoor een grote kans op het verkrijgen van borstkanker zou ontstaan!

De Consumentenbond gaf in 1987 een consumentenwijzer uit: Mondig bij de tandarts (let op de geestige woordspeling; dus niet meer accepteren, als uw tandarts zegt: "Mond open, bek dicht!"). Of het werkje intussen veel bijdroeg aan echte mondigheid valt te betwijfelen, want men stelde daar: "Bij bepaalde chronische, moeilijk oplosbare klachten kan het nuttig blijken samen te werken met een electro-acupuncturist om de oorzaken te vinden".

Ook het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde (NTvG) ontkwam niet aan bespreking van de risico's van amalgaam voor de gezondheid van de mens. In nummer 11 van de jaargang 1988 wijst de redactie erop, dat allergie voor amalgaam zeer zeldzaam is (in de hele wereld zijn enkele tientallen patiënten beschreven, waar er in ons land alleen al 10 miljoen amalgaamvullingen per jaar worden aangebracht!), terwijl alle andere in aanmerking komende materialen waarschijnlijk meer kans op allergische reacties geven dan amalgaam. Met betrekking tot de kwikbelasting wordt er op gewezen dat bij mensen met amalgaamvullingen de concentratie van kwik in bloed en urine niet verschilt van de normale achtergrondbelasting bij mensen zonder deze vullingen. De redactie van het NTvG bedankte dus, ook na een ingezonden reactie van Neelissen, voor de eer om de kleren van de keizer te prijzen!

Uiterst warhoofdige mengeling

Aldus heeft de lezer een indruk gekregen van een uiterst warhoofdige mengeling van acupunctuur, homeopathie en electrodiagnostiek. De EAV past overigens naadloos in de serie van diagnostische praktijken, waarbij men op grote afstand van het zieke orgaan de diagnose stelt. Wij kennen thans de iriscopie, de ooracupunctuur, de voetzoolreflexologie, de tongdiagnostiek en als jongste tak van deze onzinnige systemen dus de EAV ("An jeder Zahn hängt ein Organ").

In dit stuk gingen de tandarts-kwakzalvers figuurlijk met de billen bloot. Misschien doen wij er nog beter aan om hen een keer letterlijk de broek van het lijf te rukken, want er zijn nieuwe mogelijkheden om bijv. hun verstandelijke vermogens te onderzoeken. Van Kooten en De Bie zijn namelijk intussen alweer een stapje verder dan deze tandheelkundige holisten. Op de Bescheurkalender onthulden zij enkele jaren geleden het allernieuwste op dit zo fascinerende terrein: "Een Analist is iemand, die aan uw billen kan zien wat er aan scheelt".

De ontwikkelingen in de alternatieve tandheelkunde staan intussen niet stil en in het volgende nummer zullen wij een nieuwe vorm van alternatieve tandheelkunde bespreken, die zich in een snel toenemende populariteit mag verheugen.

C.N.M. RENCKENS

Om het neushoornpoeder

Het Wereldnatuurfonds heeft het initiatief genomen om de zwarte neushoorns in Afrika te doen onthoornen. Dit moet gebeuren omdat de dieren juist vanwege hun hoorn in toenemende mate ten prooi vallen aan stropers. De campagne is inmiddels van start gegaan en in augustus 1992 waren er in het Whange National Park van Zimbabwe al zo'n zestig dieren onthoornd. Voor de campagne is geld nodig en het Wereldnatuurfonds heeft ook in ons land een inzamelingsactie gestart, die 385.000 gulden moet opleveren. Het WNF spreekt van een noodcampagne om uitroeiing van de zwarte neushoorn te voorkomen.

De hoorns zijn zeer gewild en brengen zeer veel geld op omdat er, naast de vervaardiging van heften voor zakmessen, het beroemde neushoornpoeder van wordt vervaardigd. Aan dit poeder wordt een geneeskrachtige werking toegeschreven, vooral in de Arabische wereld en in het Verre Oosten. Met name zou dit poeder de seksuele potentie ten goede komen. Voorzitter Ed Nijpels van het WNF zou graag zien dat de gebruikers van hoorn zich tot een alternatief zouden wenden. Volgens Nijpels heeft de hoorn van de tamme waterbuffel dezelfde werking als de hoorn van een zwarte neushoorn.

Wij hebben hier dus te maken met een vorm van kwakzalverij, die niet alleen de gezondheid en de portemonnee van de gebruikers benadeelt, maar thans zelfs de biodiversiteit in de vrije natuur dreigt aan te tasten!

Alternatieve circuits in de strijd tegen aids

In zekere zin woedt er een concurrentieslag tussen de officiële en de alternatieve circuits om de gunst van de patiënten, aldus de internist dr. Joep M.A. de Lange in zijn gesprek met een redacteur van NRC Handelsblad, Bram Pols in het nieuwe AMC-magazine. Dit magazine is een uitgave van het Academisch Ziekenhuis van de Universiteit van Amsterdam en van de faculteit Geneeskunde bij de Universiteit.

"Op straat", aldus dr. De Lange, "zijn tal van anti-HIV middelen verkrijgbaar waarvoor vaak een absurde effectiviteit wordt geclaimd. Kemron bijvoorbeeld. En dan moeten wij zeggen dat we eigenlijk niet weten welke van onze twee of drie middelen beter is, dat ze maar tijdelijk zullen werken en nog vervelende bijwerkingen hebben ook".

"Wat die alternatieve middelen betreft: men doet geen deugdelijk onderzoek. Middelen die niets waard zijn blijven dan veel te lang rondzingen en onderzoek naar meer waardevolle middelen blokkeren. Ik besteed veel tijd aan het bouwen van bruggen naar het alternatieve circuit. De aantrekkingskracht van de daar aangeboden middelen", aldus dr. De Lange, "zal voor bepaalde patiënten altijd groot zijn. Laten we er dan in vredesnaam zo naar kijken dat we snel kunnen oordelen of het iets is, of het de moeite waard is om mee verder te gaan of dat het zo de prullebak in kan".

Uit het gesprek dat Bram Pols had blijkt dat het reëel gesproken om zes à zeven preparaten gaat die serieus iets beloven. "Misschien", aldus De Lange, hoofd van het Nationaal Aids Therapie Evaluatie Centrum in het AMC, "moeten we ons meer richten op de eigenaardigheden van het virus".

Schaamteloze rimram

Het blad Gezondheidsnieuws van de uitgeverij van de fabrikant van de homeopathische middeltjes van A. Vogel, Biohorma te Nijkerk, trok de aandacht van Tom Rooduijn in NRC Handelsblad. Temidden van de advertenties en de "advertorials" kon hij met moeite een enkele belangeloos geconcipieerde bijdrage ontdekken. Wel vond hij een "reportage" over een Belgische arts die met veel succes de Vogel-middeltjes zegt voor te schrijven; die zijn "wel honderd keer beter dan de geraffineerde en vezelarme voeding die de meeste mensen gebruiken". De dokter himself schrijft over genezen door middel van leem en klei. "Leem heeft het vermogen om vuil, pus en gifstoffen te absorberen". Ook bij inwendig gebruik zegt Vogel. "Bij diarree, darmgassen of een opgeblazen gevoel wordt aanbevolen om driemaal daags één of twee theelepels witte leem te mengen in een glas niet-bruisend bronwater en dit vóór de maaltijd op te drinken". Hoeveel keer beter dit middeltje werkt dan de norit of rennie die de meeste mensen gebruiken vermeldt, aldus Rooduijn, de kruidendokter niet.

De artikelen in Gezondheidsnieuws zijn, constateert hij, stuk voor stuk van een schaamteloos doorzichtig propagandagehalte. Niet alleen artsen maar ook kinderen en bejaarden worden in stelling gebracht om Vogel-middeltjes aan te prijzen. Een bejaard echtpaar geniet weer volop van het leven dankzij het "natuurlijk geneesmiddel Geriaforce".

"Merkwaardig dat deze publicitaire rimram, die zich nauwelijks onderscheidt van de reclamefolders die ongevraagd in de bus worden gestopt, gewoon in de kiosk wordt verkocht".

Nieuwe boeken

- Recent is verschenen *Homeopathie. Het wonder van het gelijkende*. Het is een uitgave van de Stichting Skepsis en werd op uitnodiging van deze stichting geschreven door ons bestuurslid *C.P. van der Smagt*. Het werkje telt 78 pagina's en is onderdeel van de serie zgn. Skeptische Notities.
Het werk is te bestellen door overmaking van *f* 15,-- op giro 568808 ten name van Skepsis te Utrecht onder vermelding van S.N. 6.
In de volgende aflevering van het Actieblad zal een uitvoeriger bespreking van het boek worden opgenomen.

* * *

- Het Nijmeegse Instituut voor Geschiedenis der Geneeskunde produceert een medisch-historische scriptiereeks onder supervisie van Prof. Dr. de Moulin en Dr. A. de Knecht-van Eekelen. Het betreft werkstukken van studenten, die van goede kwaliteit zijn. Als nummer 21 in deze reeks, die "Scripta Tironum" heet, is verschenen *"Acupunctuur in Europa in de negentiende eeuw"*. Het is van de hand van J.M.Th. van Rijn.
Voor geïnteresseerden in de geschiedenis van de kwakzalverij: het kan worden besteld bij de portier van de Prekliniek, Geert Groteplein 21, Nijmegen (tel. 080-513300). De prijs bedraagt slechts *f* 10,00.

* * *

- De Epilepsie Vereniging Nederland heeft een boek het licht doen zien onder de titel *"Alternatieve Geneeswijzen en epilepsie"*. Het grootste deel van het boek is geschreven door de zenuwarts A.E.H. Sonnen en ter introductie belichtten geharnaste alterneuten als Paul van Dijk, Hugo S. Verbrugh en de afzwaaiende VU-homeopaat P.J.A. Maas enkele aspecten van alternatieve geneeswijzen.
Epilepsie staat bekend als een ziekte, waarbij placebotherapie nauwelijks effect heeft en te verwachten viel dat de conclusies met betrekking tot de waarde van alternatieve therapie bij deze ziekte dan ook negatief zouden uitvallen. Welnu, deze verwachting komt inderdaad volledig uit: gedragstherapie, stimulatie van de nervus vagus, voeding, orthomoleculaire geneeskunde, voetzoolreflexmassage en homeopathie presteerden niets of hadden effecten, die onmogelijk aan de therapie zelf konden worden toegeschreven.
Het boek is onder vermelding van de titel te bestellen bij de EVN te Utrecht, door overmaking van *f* 20,-- op giro 3859510.

Voor hersenstoringen van Axel naar Eede

Laat het u gezegd zijn: de vennootschap onder firma is verhuisd. De vennootschap heeft een perscommuniqué samengesteld en dat is letterlijk opgenomen in het Zeeuwsvlaams Advertentieblad. Tien jaar was de V.O.F. Praktijk voor Paranormale en Natuurgeneeswijzen Van der Hooft - Meulenaere wat gebrekkig behuisd in Axel maar nu heeft men de beschikking over het vernieuwde dorpshuis van Eede, het dorp aan de grens bekend omdat koningin Wilhelmina er na vijf jaar ballingschap voor het eerst Nederlands grondgebied betrad.

De vennootschap onder firma klopt zich geducht op de borst: leermoeilijkheden, rugklachten, lever- of nierklachten - de V.O.F.

staat voor niets. "Ook komen er veel kinderen met hersenstoringen", lezen we. En nu dus naar die rustige en mooie locatie naast de Kerk (met hoofdletter) en pastorie, op drie kilometer van de Expressweg Antwerpen - Kust.

Erkend is die vennootschap onder firma ook: door de Internationale Holistische Federatie, de Landelijke Vereniging van Natuurgenezers en de Nederlandse Organisatie van Verenigingen van Alternatieve Genezers. En wat er volgt doet de deur dicht: "Zonder onbescheiden te willen zijn, mogen wij stellen dat het genezingspercentage en het internationale (NL, B, D, F) succes van onze praktijk, vooral gebaseerd is op de genezende paranormale gaven van Danny van der Hooft, absoluut uniek is".

Celstraf voor onbevoegde homeopaat

Scribenten uit de alternatieve hoek ontzien zich niet om systematisch het vertrouwen in reguliere geneeskunst te ondergraven. De kwalijke gevolgen blijven niet uit. Het slachtoffer was een bewoonster van Eemnes, een suikerpatiënte. Zij had het vertrouwen in de reguliere geneeskunst verloren en zocht toevlucht bij een Amsterdamse homeopaat, B.M. Deze 42-jarige man had zich na zelfstudie als homeopaat gevestigd en hij zou dan wel eens de oorzaak onderzoeken van de diabetes, waaraan de vrouw uit Eemnes leed. En dat kon alleen maar door het gebruik van insuline te verminderen, zo meende M het. De vrouw raakte in een coma diabeticum en overleed.

M. heeft terecht gestaan voor de rechtbank te Utrecht wegens dood door schuld. De rechtbank nam het M. ook bijzonder kwalijk, dat hij geen deskundige hulp had ingeroepen toen de vrouw in coma was geraakt. In haar vonnis stelde de rechtbank vast dat M. over onvoldoende kennis beschikte en onbevoegd was. Zij veroordeelde M. tot zes maanden gevangenisstraf. Er was veertien maanden tegen hem geeist.

Duivenoffers tegen geelzucht

In het oude Babylon hechtte men grote waarde aan het gedrag van vogels, hun vlucht, hun geluidden, de wijze waarop zij fourageerden - uit al deze zaken probeerde men de toekomst te voorspellen. Dit geloof waaierde uit naar andere beschavingen, o.a. naar de Etrusken, waar men ook het verschijnsel kende van de haruspex, die uit de ingewanden van dieren die geofferd werden, voorspellingen meenden te kunnen doen. Dat alles heeft ook eeuwen lang de Romeinse beschaving niet ongemoeid gelaten, al bleven kritische stemmen zoals die van de staatsman-auteur Cato niet achterwege. Trouwens ook de Ilias keerde zich al tegen het "vogelschouwen". Cato vond de haruspices maar bedriegers.

Niet alleen kon men uit de gedragingen van de vogels voorspellingen doen in Babylonië - de vogels speelden ook een rol in de geneeskunde. Zo was er een geneesmiddel tegen blindheid. Om zich dat te verschaffen moest men een jonge raaf een oog uitsteken. De moedervogel zou dan een kruid zoeken en dat op het oog van het jong neerleggen. Uit dat kruid kon de mens dan de zalf bereiden die tegen blindheid hielp.

Toen hierover een artikel verscheen in het VU-magazine herinnerde Daniel Meijers, verbonden aan de Vrije Universiteit te Amsterdam als antropoloog dat hij een overeenkomstig "recept" ooit had opgetekend uit de mond van ultra-orthodoxe joden in Jeruzalem toen hij daar in de jaren zeventig onderzoek deed in een chassidische groepering, de Reb Arrelech Chassidiem. Het chassidisme in een bepaalde Joodse geloofsbeleving met mystieke elementen, ontstaan in Polen in de loop van de 18e eeuw na de bloedige progroms door de kozakken.

De duivendokter van de chassidiem

Maar Meijers had nog meer volkswijsheden opgetekend tijdens zijn verblijf bij de Reb Arrelech Chassidiem. Als iemand daar geelzucht kreeg liet men de "duivendokter" komen. Die kon een zieke genezen door duiven op diens blote buik te zetten; dat kostte dan wel een aantal duiven het leven maar de zieke genas. Hoewel hij aanvankelijk nogal sceptisch was gestemd begon Meijers zich toch af te vragen of deze traditionele joodse geneeswijze niet op de een of andere wijze vruchten afwierp.

In het blad *Etnofoor* heeft Meijers hierover uitvoerig bericht in een artikel "Een merkwaardig fenomeen uit de joodse volksgeneeskunde". De auteur liet het niet bij het optekenen alleen. Toen een goede vriend met geelzucht kwam te liggen (hepatitis B) leek hem dat de gelegenheid bij uitstek om de duivenmethode te testen. Hij nam contact op met deskundigen in Israël om per telefoon nauwkeurige aanwijzingen te krijgen. Van de eerste duif werd de cloaca goed schoongemaakt en met een viltstift gemerkt om het dier maar precies met de endeldarm op de navel van de patiënt te kunnen zetten. De duif overleed tot verbazing van patiënt en antropoloog na anderhalve minuut. Zo ging het ook met een tweede, een derde, een vierde, een vijfde en een zesde duif al duurde het soms wat langer eer de op de navel van de patiënt gedrukte vogel stierf. Nummer 7 echter bracht het er levend af.

Volgens de informatie uit Israël (van een "echte" duivendokter?) moest de urine van de patiënt nu helder worden. Dat was na anderhalf uur het geval maar de gele lichaamskleur week niet. Ook werd de urine weer donker.

Nog meer duiven lieten het leven

Een week later herhaalde het tweetal het experiment. Het was toen 16 oktober, de patiënt was op 28 september ziek geworden. Het experiment kostte aan vijftien duiven het leven. Zij stierven in tijden van ongeveer 1 3/4 tot 7 1/2 minuut. Meer duiven hadden ze niet. "Misschien zou", aldus Meijers, "de zestiende in leven zijn gebleven". In elk geval bleek in de daarop volgende vier dagen de urine weer helder en de ontlasting weer donkerder te zijn geworden in plaats van licht, zoals bij geelzuchtlijders het geval is. De gele lichaamskleur was vrijwel verdwenen.

Verder onderzoek bleef achterwege, constateert de auteur met spijt. Hij beschreef echter zijn bevindingen in een artikel dat hij Intermediair aanbood. Die vond het niet zo geschikt. Ook NRC Handelsblad weigerde het en zelfs het VU-magazine zag er niets in. De antropoloog Meijers haalt aan het slot van zijn artikel wat vinnig uit tegen de medische professie die weinig belangstelling toont voor deze duivenoffers. Wel heeft in Israël een dierenarts een onderzoek ingesteld naar een aantal gestorven duiven. Dat was in ... 1984.

Wijlen dokter Moerman zwoer bij postduiven - zij inspireerden hem tot het z.g. Moerman-dieet bij kankerpatiënten maar voorzover bekend kostten Moermans waarnemingen zijn gevederde vrienden niet het leven. Maar de magie van de vogel is blijkbaar onverwoestbaar.

Actieblad November 1992, 103de jaargang, nr. 5

TEGEN DE KWAKZALVERIJ

UITGAVE VAN DE VERENIGING TEGEN DE KWAKZALVERIJ, VERENIGING TOT EVALUATIE VAN ALTERNATIEVE BEHANDELMETHODEN EN TOT BESTRIJDING VAN DE KWAKZALVERIJ

SPROOKJES, OOK IN HOGE LANDEN

Urine zoals urine niet is bedoeld

Er bestaat een schier onuitputtelijke reeks van alternatieve behandelwijzen. In een gids die in ons land in 1979 werd gepubliceerd staan alle bekende en onbekende. De ene nog gekker dan de andere.

Wel eens gehoord van "psionische geneeskunde"? Nou, hierin wordt het beste uit de orthodoxe geneeskunde (mooi, nietwaar?) gecombineerd met de radiësthetische vermogens om de fundamentele oorzaak van een bepaalde ziekte op te sporen. Volgens de aanhangers is het "een soort omgekeerde homeopathie", begrijpt u wel?

Maar wat zou dat zijn, de radiësthetische vermogens? Nou, dat komt overeen met datgene waar de werking van de wichelroede op zou berusten. Dat kan wat worden als de Medische Faculteit van de Vrije Universiteit er ook in slaagt een wichelroedeloper bij de Faculteit der Aardwetenschappen aangesteld te krijgen. Multidisciplinair onderzoek vanuit een holistische benadering, dat is het helemaal.

Maar er is nog veel meer tussen hemel en aarde. Wat dacht u van Sjiatsoe, een Japanse variant van de Chinese naaldkunst? Of gewoon een uitgebreide vorm van de zgn. reflexologie, de voetzooltherapie, waarmee je alles kunt behandelen, behalve vermoeide voeten? Hoe dat allemaal werkt? U weet niet dat er zich kristallen in uw voeten ophouden? En er bevinden zich immers energiebanen - nou ja, ze zijn nog wel niet aangetoond - in ons lichaam. Zo werkt het; het staat allemaal geschreven.

En dan hebben we natuurlijk nog de Bachtherapie (nee, dat is niet hetzelfde als muziektherapie of gebedsgenezing) of de Dô-in, de "doe-het-zelf massage"; doe het toch!

Een therapie van de yogi's in de Himalaya

Er is inderdaad veel onzin tussen hemel en aarde. Er we weten lang niet alles. Wel eens gehoord van de urinetherapie? Dat is een praktijk die door yogi's in de Himalaya wordt gepropageerd, bedoeld om rust te geven. Onlangs werd nu gesuggereerd dat er werkelijk wel "iets in zou zitten", omdat in urine bepaalde stoffen aanwezig zijn (New Scientist, 29.2.1992). Men vond dat er nog al wat melatonine in urine aanwezig is, hetgeen dan een sederend effect zou kunnen verklaren. Mij lijkt dit op pseudowetenschap. Er zit veel meer in urine dan alleen melatonine. Je zou zo ook kunnen "verklaren" dat urine stimulerend zou werken (carbolines) of bloeddrukverlagend (adrenaline metabolieten); en wat te zeggen van de vele hormonen? Eigenlijk zou je alles kunnen beweren wat je ook maar wilt; urine, de ultieme therapie.

Maar plotseling lijkt het drinken van urine algemeen in de belangstelling te staan. Behalve in de New Scientist las ik er b.v. over in de IJmuider Courant van 7 januari 1992. Hier staat onder de opvallende titel: "'uitgezeken' Russen in het ziekenhuis" dat urine drinken tot maagzweren kan leiden; natuurlijk, ieder effectief geneesmiddel heeft immers zijn bijwerking! Maar ook de televisie is actief. De NCRV - de club die wegloopt met de sprookjesvertelster Klazien en zo veel alternatiefs in de *programma's stopt - besteedde ook aandacht aan het urinedrinken.* Het gaat de NCRV niet gauw te ver in dezen.

Tot mijn stomme verbazing zag ik onlangs dat deze aandacht voor dit urinedrinken 'de thuisdokter' (Simon Couvee) te ver gaat. Op 16 augustus schrijft hij in Zondag onder de titel "Een glaasje urine my dear?" dat urine drinken net zo verstandig is als het inademen van bedompte lucht.

Is Simon Couvee bekeerd? Nee, helaas (maar hoe hadden we het ook kunnen denken) niet. Hij gebruikt zijn verhaal om zich af *te zetten tegen "malafide natuurgenezers en andere kwakzalvers"*. Kom op, Simon, nu nog een paar stappen, want "het is goed in 't eigen hart te kijken, nog even voor het slapen gaan". Ik bied van harte aan je te adviseren bij de ontmaskering van die valserikken, die zo maar van alles beloven. Maar wel op voorwaarde dat je al de verhaaltjes die je op verzoek van allerlei producenten van o.m. natuurprodukten schrijft, nog eens goed leest. Kijk eens in je eigen hart.

Spoeling wordt wel wat dunnetjes

Wat er werkelijk aan de hand is met onze Simon lijkt wel duidelijk te zijn. Hij ontdekte dat met de snel toenemende aandacht voor de alternatieve onzin de spoeling wat dunnetjes wordt. Wat doe je dan volgens goed gebruik in medisch Nederland? Je maakt een register. Een register voor homeopathen, voor Sjiatsoe-isten, Dô-inners, voor warhoofden.

De vraag is nog wel, hoe krijg je mensen zo gek urine te drinken? Het lijkt mij dat er sprake is van een behandeling waarin er straf of een schuldelement aanwezig is. Een drankje moet toch vies zijn? Ik herinner me met veel afschuw de koude afwassing van borst en rug, later de koude douche; ik groeide immers niet zo goed, was mager en astmatisch. Ik voel nog deze behandeling, 't was een vernedering; als je maar een gezond lichaam had, hoefde het niet. Nou, ik had alle reden om jaloers te zijn: wat was dat koud! Wel eens nagedacht over een glas heerlijk heldere urine; urine zoals urine niet is bedoeld? Daar moet je wel beter van worden, want als je beter bent, is de straf voorbij. Net als bij die koude douches.

Bij dit soort uitzinnige behandelingen kan er ook sprake zijn van een teruggrijpen op oude recepten van vroegere medicijnmannen. De alchemisten schreven b.v. gedroogde kamelenmest voor. Maar men bedoelde niet de uitwerpselen van de schepen der woestijn. Nee, het ging om een code; het ging er om hun recept te beschermen tegen namaak. Toch denken nog velen dat de alchemisten echt gemalen ezelsoren of bevruchte kievitseieren, of

(vervolg op pag. 2)

Inhoud

Colofon

Vereniging tegen de Kwakzalverij

Opgericht 1 januari 1881
Correspondentie-adres: Bergse Dorpsstraat 101
3054 GC Rotterdam; tel. 010-4187149

Bestuur:

Voorzitter: C.N.M. Renckens, Hoorn
Secretaris: I.A. van de Graaff, Rotterdam
Penningmeester: dr. H.A.M. Voorbij, Zwolle
Leden: drs. P.C. Bügel, Groningen; mr. Th. Douma, Haarlem; C.P. van der Smagt, de Bilt; prof.dr.H. Timmerman, Voorschoten; D. Uitterdijk, Medemblik; W.M. Veenema, Joure
Adviserende leden : S. Lelie, Middelburg; prof.dr. F.A. Nelemans, Duivendrecht
Redacteur: J.Th. Balk, Keverberg 54, 1082 BE Amsterdam.
Het Actieblad tegen de Kwakzalverij verschijnt 5x per jaar.

Postgiro van de Vereniging: 32237 ten name van Penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Zwolle.
De contributie bedraagt thans minimaal f 40; voor studenten en leerlingverpleegkundigen f 10; begunstiger wordt men door een schenking aan de vereniging van minimaal f 100.

(vervolg van pag. 1)

menselijke urine of wat dan ook voorschreven. De alchemisten wisten wel beter.

Ik heb even gehoopt dat Simon de thuisdokter het ook beter was gaan weten. Het lijkt er evenwel op dat hij alleen beter is gaan rekenen.

H. TIMMERMAN

De "orenmaffia" duchtig de oren gewassen

De Amsterdamse schrijfster Karin Spaink, bestrijdster van de "orenmaffia" heeft op 3 oktober j.l. op de algemene vergadering van de Vereniging tegen de Kwakzalverij in Utrecht nog eens op een boeiende wijze en niet zonder humor uit de doeken gedaan waarom zij zich keert tegen degenen die de psychosomatiek op het schild hebben geheven. Centraal staat in hun geschriften de critiek op de reguliere geneeskunst. Volgens hun heeft elke gedachte die herhaald wordt invloed op het lichaam - en dat werkt naar twee kanten, naar het ziek worden en naar het genezen. Het lichaam zou een reflexie zijn van onze gedachten. Het lichaam is een soort röntgenfoto van de aard van de geest. Zoals voor andere alternatieven de voetzool, de iris of het oor de staat van het lichaam reflecteren.

Uitdrukkingswijzen bepalen de plaats van de ziekte bij de schrijvers van de "orenmaffia" (het brein zit immers tussen de oren!). Bij iemand die zegt ergens "de buik van vol te hebben" past de diagnose buikklachten. Blaasziekten worden veroorzaakt door druk, keelproblemen duiden op ingeslikte emoties, syphilis op onverstandige keuzes, de diabetespatiënt tobt met de eigen verantwoordelijkheid...

Dethlefsen en Dahlke willen in "De zin van het ziek zijn" puur somatische klachten genezen door psycho-therapie. De uitgever is minder zeker van de zaak en waarschuwt in het colofon dat het volgen van de raad die de auteurs geven "voor eigen risico" geschiedt. Omdat de nier een "gepaard orgaan" is spelen partnerrelaties bij de toestand van de nieren een rol! Ziekte wordt bij deze schrijvers totaal aan de geest gekoppeld, ook griep en verkoudheid. Het lichaam is irrelevant geworden, aids is een globale diagnose geworden, kanker wàs het. Geboorte-gebreken worden verklaard door een verwijzing naar "een vorig leven" waarin het een en ander is misgegaan.

De "orenmaffia", aldus mevrouw Spaink, reikt een verhaal aan en een strategie voor de toekomst. Het verhaal dat wordt aangereikt kan ook dienst doen als bliksemafleider. De individuele verantwoordelijkheid is bij de "orenmaffia" hoofdzaak. Wordt men toch ziek - welaan, dan heeft men niet genoeg positief gedacht.

Tijdens de discussie die volgde op de voordracht van de schrijfster wees prof. Van Noordwijk op het toevalselement bij het ontstaan van ziekten. Maar het is voor de mens moeilijk om de rol van het toeval te aanvaarden! Hij vestigde er de aandacht op dat geschriften van de Griek Alexandros zullen worden gepubliceerd waarin het toeval een grote rol speelt, dit in tegenstelling tot de Galenische deterministische visie.

Voorzitter Renckens herinnerde er aan dat de medische wetenschap een jaar of tien geleden afscheid heeft genomen van het leerstuk van de psycho-somatiek. De gedachte van een "kanker-persoonlijkheid" (prof. Bastiaans) behoort tot het verlede. te

Amalgaam als alternatief doelwit

Verontrustend noemde voorzitter C.N.M. Renckens tijdens de jaarvergadering van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, op 3 oktober te Utrecht gehouden, een artikel dat in de veelgelezen Libelle voorkwam en waarin het wordt voorgesteld alsof amalgaam-vullingen in tanden en kiezen een groot gevaar inhouden. Bij de tandarts doemt ook de softlasertherapie op, die geen enkele waarde inhoudt. "Ook in de tandheelkunde kan niet alles door de beugel".

Blijkens het jaarverslag van de secretaris, de heer I.A. van de Graaff, hebben vooral vier zaken de Vereniging tegen de Kwakzalverij in de afgelopen periode bezig gehouden. 1. De klacht tegen de AVRO en de NCRV met hun uitzendingen over alternatieve geneeswijzen - klachten die gehonoreerd zijn. De beide omroepen is een zware boete opgelegd. 2. De vereniging voerde actie tegen het benoemen van een privaat-docent homeopathie aan de Vrije Universiteit. 3. De vereniging gaf haar oordeel over het vergoedingsbeleid aan de Commissie voor de Volksgezondheid van de Tweede Kamer. 4. De vereniging stak veel energie in de voorbereiding van het symposium op 27 november a.s.

Uit het jaarverslag van de penningmeester, dr. H.A.M. Voorbij bleek dat de financiële toestand van de vereniging gezond is; het ledental stijgt.

Op pagina 6 vindt de lezer de volledige tekst van de jaarrede van de voorzitter.

Homeopathie tegen cholera...

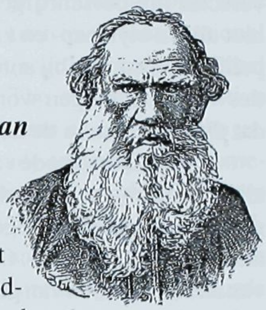
In 1991 verspreidde de Rijksvoorlichtingsdienst via postbus 51 een voorlichtingsfolder over homeopathie. Deze zeer onkritische brochure bevatte naast de gebruikelijke zwakzinnigheden van de homeopathische theorie ook het advies om bij cholera toch vooral Arsenicum album te gebruiken. Namens de Medische Werkgroep van Skepsis stuurde dr. J. van Noordwijk een protest naar staatssecretaris Simons, maar deze gaf geen gehoor. Een direct schrijven aan postbus 51 leidde direct tot het intrekken van deze voor de volksgezondheid zo gevaarlijke staatsvoorlichting.

Een en ander is helaas volledig voorbij gegaan aan de homeopathisch arts Martien Brands, want deze maakte zich,

blijkens een interview in Trouw van 29 augustus j.l. sterk voor exporteren van deze succesvolle therapie naar ontwikkelingslanden, die getroffen worden door cholera-epidemieën. Deze kwakzalver heeft zelfs een club opgericht: **Homeopathen zonder grenzen.** In het interview beweerde hij o.a. dat de Franse afdeling, waarschijnlijk geïnspireerd door Benveniste, in 1991 in Peru veel succes had gehad met deze aanpak. Ook wees hij op het ontbreken van transportproblemen bij aanwending van homeopathische middelen. De minuscule pilletjes kunnen worden vervoerd in kleine staafflesjes, die nauwelijks ruimte innemen.

Martien bleek geïnspireerd te zijn door een interview met Jacques de Milliano, de directeur van Artsen zonder grenzen. Reeds tijdens zijn studie te Groningen vond hij dat in de geneeskunde de mens te veel als een object werd gezien en verdiepte hij zich in de fenomenologie. "Dat is een filosofische stroming die ervan uitgaat dat alles wat de mens doet, zegt en voelt een bepaalde bedoeling heeft. Daar kan ik mij uitstekend in vinden. Alleen ontbrak het gereedschap om in de praktijk mee te werken", aldus Martien. Bij Artsen zonder grenzen onthield men zich van commentaar op het initiatief van hun oud-medewerker: "We leven in een vrij land."

Graaf Tolstoj

Het placebo-effect en de mening van Tolstoj

Er wordt wat afgeschreven over het placebo-effect. En velen lijken maar niet te willen geloven dat een resultaat na gebruik van een homeopathische middel eenvoudig door zo'n effect kan worden verklaard. Dat resultaten van echte geneesmiddelen mede bepaald worden door placebo-effecten staat ook wel vast; een en ander leidt tot de noodzaak van dubbelblind onderzoek als het erom gaat vast te stellen of een bepaalde therapeutische maatregel helpt.

Het is allemaal zo eenvoudig, maar soms lijkt het er op dat zelfs mensen met een meer dan gemiddelde opleiding er niet aan willen geloven. Nee, zeggen zij, er is meer tussen hemel en aarde.

Een voorbeeld van zo'n redenering staat in het afscheidscollege van prof. Smelik, dat hij op 13 mei j.l. bij zijn afscheid van de Medische Faculteit van de VU gaf. Hij sprak over "Macht en onmacht: een spannend conflict voor mens en dier". Ik citeer:

"Discussies in natuurwetenschappelijke termen zijn dan ook zinloos, noch ter verdediging van de homeopathie noch ter desavouering ervan. De wetenschapper kan smalende opmerkingen maken over die niet-aantoonbare geneeskracht, maar hopelijk komen die niet voort uit de overtuiging dat wat niet bewijsbaar is, ook niet kan bestaan. Daar zou zijn leven namelijk nogal erbarmelijk van worden. Maar de homeopaat moet niet proberen met behulp van het jargon uit de natuurwetenschappen zijn overtuiging te onderbouwen".

Vreemd. Smelik vindt het niet nodig iets te bewijzen. Het zou acceptabel zijn te zeggen dat het niet op een bepaalde manier moet worden bewezen, maar een bewijs zal nodig zijn. Ik beschouw een standpunt als door Smelik verwoord als te behoren tot de maatschappelijk quasi-wetenschappelijke 'nieuwe zweverigheid', een stroming die problemen uit de weg gaat op basis van de eenvoudige stelling dat er immers meer tussen hemel en aarde is.

Ik beveel de gelovers in het nut van alternatieve behandelwijzen lezing van de volgende passage uit *Oorlog en vrede* van Tolstoj aan:

"Hun nut lag niet daarin, dat zij de patiënt stoffen lieten slikken die voor het grootste deel schadelijk waren (de schade was nauwelijks merkbaar, omdat zij maar kleine doses toedienden) maar zij waren nuttig, noodzakelijk en onmisbaar, omdat zij een psychische behoefte bevredigden van de zieke zowel als van degenen die haar liefhadden - en daarom zijn er pseudo-genezers, wijze vrouwen, homeopathen en allopathen, en zullen zij er altijd zijn. Zij bevredigden die eeuwige menselijke behoefte aan verlichting, aan sympathie, de behoefte, dat er iets gedaan wordt, iets, waarnaar alle lijders verlangen. Zij bevredigden de behoefte, die men in zijn meest elementaire vorm aantreft in een kind, als het zeurt, dat iemand over de plaats, waar het zich pijn heeft gedaan moet wrijven. Een kind stoot zichzelf, en vliegt onmiddellijk in de armen van zijn moeder of verzorgster om de pijnlijke plek te laten wrijven of afzoenen, en als dat gebeurd is, is het over. Het kind kan niet geloven, dat zelfs de sterkste en verstandigste mens uit zijn omgeving geen geneesmiddel voor zijn pijn weet, en de hoop op verlichting en de sympathie van zijn moeder die tot uitdrukking komt terwijl zij de buil wrijft, is voldoende om het te troosten. De doktoren waren nuttig voor Natasja, omdat zij haar buil kusten en wreven, terwijl zij haar verzekerden, dat het gauw over zou zijn, als de koetsier maar eventjes naar de apotheker aan het Arbat ging om voor één roebel en zeventig kopeken een poeder en een paar pillen in een mooi doosje te halen, en als zij die poeders in gekookt water innam met tussenpozen van twee uur, niet korter en niet langer".

Kan het duidelijker worden gezegd? Het placebo-effect is een realiteit van jewelste!

H. TIMMERMAN

Werkplek Zeeland

De Zeelandhallen in Goes hadden niet over bezoek te klagen toen daar de beurs Paranorma werd gehouden. De naam sprak voor zichzelf en dat etiket was voldoende om een boordevolle parkeerplaats tot resultaat te hebben. Uit alle hoeken van Zeeland waren ze gekomen om zich te vergasten aan wat Paranorma had te bieden. Serieus geïnteresseerden of "apies kijkers"? In elk geval was ons adviserend bestuurslid, dokter S. Lelie verbaasd over de enorme toeloop. De toegang kostte een tientje, maar er stonden buiten wèl protesterende mensen uit orthodox protestantse kring. Ze deelden pamfletten uit tegen de orgie van bijgelovigheid en occult gedoe in de Zeelandhallen. Er werden stichtelijke liederen aangeheven en bordjes omhoog gestoken tegen Paranorma.

Binnen zag ik, vertelde ons de heer Lelie, een onafzienbare rij stands waar zich een menigte bezoekers voor verdrong. Hij zag grote aantallen handopleggers en mensen die met tarokkaarten in de weer waren. De man op de Ashtar stand beweerde dat hij een intergalactische ambassadeur was, wat dat ook moge zijn. Niet alleen het melkwegstelsel kwam aan de orde, ook de Nederlandse Vereniging voor Reïncarnatie gaf hier in de nuchtere Zeeuwse dreven acte de présence. Er was een stand over "rebirthing". "Rebirthing" bleek 240 gulden te moeten kosten maar wie er wat minder aan wilde besteden kon terecht voor een avondcursus van anderhalf uur die slechts negentig harde guldens kost.

Voor de "meester tovenaar" uit het Belgische Blankenberge stond het publiek in de rij. Een bocam-therapeut bleek Chinese massage te geven maar ook kon men informatie krijgen bij de Landelijke Vereniging van Natuurgenezers. Bijzonder geboeid was dokter Lelie door een brochure "Werkplek Zeeland" van een "kollektief van mensen", die aktiviteiten aanbieden rondom het thema "Heel je zelf"! De brochure bleek uit te gaan van de

stichting Aurin te IJzendijke, het meditatiecentrum aan de Hooglandsedijk te Driewegen en het centrum Namaskara te Kapelle - Biezelinge. Het meditatiecentrum te Driewegen biedt een cursus aan over Rebirthing - acht dinsdagavonden. Men doet op dat adres ook aan meditatie-workshops met als thema's "lichaamsbewustzijn, chakra's en mind".

Wilt u een betere toegang tot de wereld van de rechterhersenhelft dan biedt "floating", drijvend op zout water in een isolatietank daar alle mogelijkheden voor, zo laat ene Fred uit Vlissingen weten. Zeeland is nu eenmaal goed met zout water vertrouwd...

"En jongstleden zaterdag stond in de Provinciale Zeeuwse Courant een grote advertentie van een bloementherapeut in Hulst... Ik vind het alles bij elkaar een trieste constatering", besloot de heer Lelie.

✦Het ziekenfonds Het Groene Land heeft de arts R. Lugten geen toestemming gegeven om zich als huisarts in De Krim (Ov.) te vestigen als opvolger van huisarts Ronhaar. Lugten is ook actief op alternatief terrein: hij heeft de acupunctuur omhelsd en de Moermantherapie.

Oordeel van een HOMEOPAAT over een skeptische notitie

Bespreking van "C.P. van de Smagt: Skeptische notities nr. 6: homeopathie" ofwel: Het wonderlijke van steeds hetzelfde

Enkele weken geleden ging op zondagmorgen rond 9.30 uur de huisdeurbel. De eerste hypothese bleek meteen de juiste te zijn: Jehova Getuigen, op pad om mij te bekeren. Korte tijd later lag er weer eens een aflevering van "Ontwaakt" op de tafel. Er stond een prachtig artikel in over een omstreden onderwerp: het chronisch vermoeidheidssyndroom. Veel dokters werden geciteerd en er waren ook allerlei citaten uit gewichtige tijdschriften. Waar het om ging weet je natuurlijk van te voren. Deze keer: de pestilenties van de laatste dagen van ons wereldstelsel (Lukas 21:11) en een aanmoediging om op de goede afloop te hopen (Jesaja 33:24).

Rond dezelfde tijd nodigde Voorzitter Renckens van de Vereniging tegen de Kwakzalverij mij uit een nieuw werkje in de reeks "Skeptische Notities" te bespreken in het Verenigingsblad. Hij hoopte hetzelfde als mijn zondagochtend-bezoek: dat de lezing van het aangeboden werk mij tot inkeer zou brengen. Al bracht Renckens het wel met meer gevoel voor humor.

Het hier te bespreken boekje van Van der Smagt was met nogal wat tam-tam aangekondigd. Testversies waren door een rijtje coryfeeën bekeken, net als bij nieuwe versies van computerprogramma's. Nou valt dat meestal nogal tegen met die programma's. En zo was dat hier ook. Had werkelijk niemand van die referenten opgemerkt dat de Homeopathische Specialisten Vereniging, die eind tachtiger jaren eventjes kabaal maakte, daarna stolde en begin 1991 werd opgeheven ten onrechte vermeld wordt? (pag 3). De Beroepsvereniging Klassieke Homeopathie is niet, zoals gesuggereerd, een artsenvereniging waar leken worden toegelaten, maar een vereniging van leken waar een enkele verdwaalde arts lid van schijnt te zijn (eveneens pag 3). Twee zulke onnodige missers, gelijk al op pagina 3, dat stemt een mens niet hoopvol.

De conclusie van Van der Smagt staat achterin het boekje, zoals het hoort. Want het is niet netjes om je conclusie op te schrijven vóór je je argumenten hebt genoemd. Op pagina 67 lezen we "Homeopathie kan geen rol spelen bij het oplossen van gezondheidsproblemen en is waarschijnlijk schadelijk voor de volksgezondheid". Die conclusie was te verwachten, maar er zal toch wel iets nieuws te bekennen zijn in de argumentatie van Van der Smagt?

Het homeopathisch gedachtegoed

Jammer genoeg is ook dat niet het geval. Zoals altijd wordt er uitgebreid gerefereerd aan homeopathische bronnen. Zou Van der Smagt die inderdaad allemaal zelf gelezen hebben? Er zijn ook stukken van het homeopathisch gedachtegoed die goed worden samengevat. Maar al snel worden deze zaken uit hun verband getrokken om dienst te doen in een redenering waar ze niet thuis horen. Zo vinden we op pagina 34 en 35 een behoorlijke beschrijving van de anamnese- en analyse techniek in de homeopathie. Bovenaan pagina 36 komt dan het addertje onder het gras vandaan. Net als in de reguliere geneeskunde bestaan er in de homeopathie heldere gevallen, waarover nauwelijks verschil van mening bestaat en anderzijds onduidelijke problemen, waar de ene arts anders tegenaan kijkt dan de andere. Is Van der Smagt vergeten hoe moeilijk het stellen van een reguliere diagnose soms is? En weet Van der Smagt niet hoe onvoorstelbaar groot het verschil in voorschrijfgedrag is onder bijvoorbeeld huisartsen niet alleen bij slaap- en kalmeringsmiddelen, waar zoiets begrijpelijk is, maar ook bij antibiotica, waarbij toch objectieve indicaties verwacht mogen worden. Er is geen reden om aan te nemen dat dit probleem in de homeopathie anders is.

Dezelfde methode van verwarring scheppen vinden we in de alinea's over materia medica, op pagina 23 en 24. Het vertalen van grote hoeveelheden gegevens naar bruikbare concepten vergt nauwkeurige evaluatie. Ook daarin verschilt de homeopathie niet van andere vormen van geneeskunde. Uit duizenden vaak vage en soms waarschijnlijk onjuiste observaties is een duidelijk patroon van Sulfur naar voren gekomen. Dat is in de loop der jaren ook met appendicitis acuta en rheumatoïde arthritis gebeurd. De methodologische problemen lijken hierbij echter als twee druppels water op elkaar. Sommige verschijnselen zijn sensitief, andere specifiek en weer andere zijn geen van beide. Het vergt scholing en training om ermee om te leren gaan. Dat is bepaald niet alleen in de homeopathie zo!

Dan komt natuurlijk het punt van de toetsing van de werkzaamheid. Registratie van geneesmiddelen op basis van wetenschappelijke onderzoeksmateriaal is verplicht geworden na het Softenon schandaal. Het heeft ons niet kunnen behoeden voor herhaling in de vorm van de DES en de Glafenine geschiedenis. Maar afgezien daarvan, hoe staat het eigenlijk precies met het onderzoek naar homeopathie en wat zegt Van der Smagt erover?

We moeten de vraagstelling onderverdelen naar de hypothesen waar de homeopathie mee werkt: De belangrijkste is de gelijksoortigheidsregel. De meest boeiende vanuit fundamenteel wetenschappelijk oogpunt is de hypothese dat geneesmiddelen die op homeopathische indicatie worden voorgeschreven werkzaam blijven (of worden) door verdunnen en schudden, ondanks dat deze verdunningen nauwelijks of geen deeltjes van de uitgangsstof meer kunnen bevatten. De similiaregel is helemaal niet zo uitzonderlijk als het lijkt. Het tegengesteld reageren op stimuli van buitenaf is de basis van elk teruggekoppeld systeem en ligt daarmee ten grondslag aan de homeostatische processen die een wezenlijk kenmerk zijn van levende organismen. De isopathie is voor eenvoudige systemen een prachtig toetsmodel, ook al heeft ze weinig met homeopathie te maken. Het is interessant dat cellen al op subtoxische doseringen van schadelijke agentia reageren door het op gang brengen van herstelreacties. Dit biedt mogelijk aanknopingspunten om mensen te helpen in onze tijd van verregaande milieu-vervuiling. Spin-off van homeopathische research?

Isopathie en hoge verdunningen

De isopathie (pag 32) biedt fraaie mogelijkheden om de tweede hypothese van de homeopathie te toetsen, die van de werkzaamheid van de hoge verdunningen. Ze biedt namelijk een veel eenvoudiger proefopzet, precies die welke bijvoorbeeld door Reilly (pag 48) werd benut. Het onderzoek van Reilly gaat over isopathie en over hoge verdunningen, niet over homeopathie.

Onderzoek van de homeopathie zelf, inclusief de similiaregel, is erg moeilijk, omdat er zoveel variabelen in zitten en het dus een hele opgave is genoeg patiënten in de proef te krijgen. Maar ook dat is gedaan, zoals geciteerd door Kleijnen et al.

Van der Smagt bespreekt twee meta-analyses over homeopathie onderzoek. Wie uit zijn academische opvoeding geleerd heeft dat het belangrijk is zelf bronnen na te trekken doet er goed aan dat hier toe te passen. In plaats van te citeren uit het onderzoek citeert Van der Smagt uit de pers. Citaten uit het artikel van Kleijnen et al. geven een heel ander beeld dan wat Van der Smagt blijkbaar leuk vindt.

"The results showed a positive trend, regardless of the quality of the trial of the variety of homeopathy used." "There is no reason to believe that the influence of publication bias, data massage, bad methodology and so on is much less in conventional medicine, and the financial interests for regular pharmaceutical companies are many times greater." "The amount of positive evidence even among the best studies came as a surprise to us. Based on this evidence we would be ready to accept that homeopathy can be efficacious, if only the mechanism of action were more plausible." Dat de eveneens door Van der Smagt aangehaalde Hill en Doyon anders selecteren is hun goed recht. Maar hun conclusie is methodologisch onjuist. Wanneer je een "absurde hypothese" onderzoekt en de helft van de toegelaten studies pleit vóór de hypothese, kan de conclusie nooit zijn dat verder onderzoek nutteloos is. Zover reikt Van der Smagt echter niet.

Ten laatste wil ik nog even ingaan op een merkwaardige passage waar Van der Smagt blijk geeft niet alleen op homeopathisch gebied vooroordeel vóór feiten te laten gaan maar ook op regulier gebied de boot te missen. Dat is waar hij op pagina 50 "ruwweg ... die grote groepen hulpvragen" onderscheidt. Wie niet aan een ziekte leidt die vanzelf geneest ... of een zeer wisselend beloop heeft, zoals reuma, hooikoorts en eczeem en evenmin past in de categorie "zoals kanker, chirurgische aandoeningen en suikerziekte", die valt automatisch in de groep psychosomatische problematiek. Het lijkt me sterk dat miljoenen lijders aan chronische ziekten zich in dit model van Van der Smagt thuis zullen voelen. Zou het daarom zijn dat 60% van de Nederlanders vindt dat alternatieve geneeswijzen tot de essentiële zorg behoren? (Medisch Contact, 25 sept. j.l.).

C.A.J. Baas, arts
(Bestuurslid Vereniging van
Homeopatische Artsen in Nederland)

Met "Natuurlijk genezen" toont NCRV zich hardleers

In Vrij Nederland van 10 oktober 1992 stond een artikel "Zullen ze in Hilversum dan alleen nog maar de strafrechter luisteren?", met als ondertitel "Stelevisie". In dit artikel kwam uiteraard opnieuw de zaak van het Commissariaat van de Media tegen AVRO en NCRV ter sprake. De affaire die onze lezers reeds uitvoerig bekend is (zie Actieblad van september 1992) blijkt nu zelfs belangrijke jurisprudentie te gaan opleveren. Vrij Nederland: "De afdeling rechtspraak van de Raad van State zal zich binnenkort buigen over een geschil tussen het Commissariaat enerzijds, AVRO en NCRV anderzijds. Leading cases, menen mediajuristen."

De AVRO heeft de geruchtmakende kwakzalversserie Een andere wijze na de vakantie niet meer voortgezet, maar de NCRV daarentegen heeft ook dit seizoen elke donderdagavond een uitzending van Natuurlijk genezen. Bij het bekijken van deze door de homeopaat Erdtsieck gepresenteerde programma's valt op, dat er nu geen produktreclame meer wordt gemaakt, maar daarmee houden de verschillen dan ook direct op. De uitzending van 15 oktober 1992 als voorbeeld nemend blijkt het programma nog altijd als een tableau de la troupe van het Nederlandse kwakzalverswezen te fungeren.

Wie waren bijvoorbeeld de gewaardeerde gasten in die uitzending?

De eerste was de Franse arts Paul Musarella, die al eerder in ons Actieblad werd opgevoerd met zijn ozontherapie. De resultaten daarvan vallen mogelijk toch iets tegen, want de corpulente medicus past nu zogenaamde placenta-implantaten toe. Ter preventie maar ook behandeling van ziekte en veroudering wordt via een dikke naald gehomogeniseerd placenta-weefsel in het onderhuidse weefsel gespoten. Een dankbare patiënte mocht in het programma vertellen, dat zij daardoor nu bijna van haar suikerziekte was genezen.

De tweede gast was de ex-hartchirurg dr. P.J. van der Schaar, die zich met "professor" liet aanspreken! Hij legde het verschil uit tussen de placenta-implantaten van de Franse kwak en de door hem zelf toegepaste celtherapie met placenta-cellen. Hij waarschuwde ook voor te groot ongeduld na het toepassen van de celtherapie: de eerste gunstige effecten treden doorgaans pas na zes weken op. "Dan merkt men dat de hoofdpijn weg blijft, men heeft minder behoefte aan het middagdutje en is in het algemeen beter opgewassen tegen de problemen van het alledaagse bestaan."

Er zijn dodelijke allergische reacties opgetreden na celtherapie, maar de alternatieve arts Trossel (past al acht jaar celtherapie toe) mocht uitleggen, hoe het nou kon, dat er nooit allergische reacties optreden. Volgens Trossel zijn er bij embryonale en foetale cellen nog geen antigenen gevormd, waarop bijv. de moeder en de patiënt, die celtherapie ondergaat kan reageren. Deze antigenen worden pas in het eerste en tweede levensjaar gevormd. Zou deze Trossel echt nog nooit van de zogenaamde Rhesus-baby's hebben gehoord? Hoe heeft zo'n man ooit zijn artsexamen verkregen?"

Daarna een vrolijk intermezzo met de meest recente veterinaire kwakzalverij: de dier-fysiotherapie. Mevrouw C.A. Blancke beoefent deze alternatieve dierenhulpverlening met verve en demonstreerde het elektriseren van hondespieren en behandelde een zieke paardeheup met nutteloze technieken als "magneetveldtherapie" en "ultrageluidtherapie".

Toen was het nog niet genoeg, want na een keurige uitleg over het wezen van osteoporose door de VU-internist dr. P.T.A.M. Lips, bleek dat deze alleen maar misbruikt werd om het optreden van de "orthomoleculair arts" D. Brussaard in te leiden, die werd geïntroduceerd als een specialist op het gebied van vitaminen en mineralen. Deze orakelde over de grote waarde van "levende kalk", welke het beste verkregen kan worden uit de schalen van zeedieren zoals oesters. Vooral de schone wateren bij Australië zijn daarvan een belangrijke bron.

Bij de aftiteling van het programma bleek overduidelijk uit welke hoek de NCRV zijn ideeën haalt: medewerking wordt verleend door LOPAG en NOVAG, organisaties van alternatieve patiënten en genezers zonder artsexamen.

Hoe luidde die ledenwerf-slogan van de NCRV destijds toch ook al weer? O, ja .... ook dat is NCRV! Mogen wij even overgeven?

"Nieuwe zweverigheid" bloeit nog volop

Ter gelegenheid van de aanvang van het nieuwe verenigingsjaar wil ik gaarne uw aandacht vragen voor enkele actuele zaken. Ik wil mij daarbij beperken tot slechts enkele onderwerpen, die naar mijn mening speciale aandacht behoeven. Het is onmogelijk om aan alle aspecten, die er aan de kwakzalverij en de beoefening van de alternatieve geneeskunde anno 1992 in ons land te onderscheiden zijn uitputtend te bespreken. Daarvoor gaat er in deze sector natuurlijk veel te veel om.

Volgens recent gepubliceerde, op grond van steekproeven berekende, cijfers afkomstig van het CBS is er nog altijd sprake van een toename van de alternatieve consumptie in ons land. De "Nieuwe Zweverigheid" (Timmerman) in de geneeskunde bloeit nog volop. De laatste kwantitatieve gegevens betreffende de alternatieve consumptie waren afkomstig uit 1985 en werden gepubliceerd door de Nationale Raad voor de Volksgezondheid (Maassen van de Brink, 1987). Zij schatte het aantal patiënten dat contact had met alternatieve genezers (waarbij zij zich beperkte tot die genezers, die waren aangesloten bij een alternatieve organisatie) voor dat jaar op 1,1 miljoen. Het aantal contacten bedroeg op jaarbasis zo'n 13 miljoen. De daarbij gemaakte kosten schatte zij op 567 miljoen gulden. In datzelfde rapport vermeldde zij dat 819 artsen waren aangesloten bij een organisatie voor alternatieve geneeswijzen.

In het *Maandbericht gezondheid (CBS)* van mei 1992 stond een artikel van de hand van Verweij, getiteld "Ontwikkelingen in het raadplegen van alternatieve genezers en -huisartsen, 1985-1990". Hij baseert zich op aselecte steekproeven van 8000 personen uit de Nederlandse bevolking. De cijfers laten zich niet goed vergelijken met de cijfers van Maassen van de Brink omdat de gekozen methode sterk verschilt.

De betrouwbaarheid van de cijfers lijkt ons echter minstens zo groot omdat de gegevens nu afkomstig zijn van consumenten van gezondheidszorg, die er, anders dan de alternatieve genezers, geen enkel belang bij hebben de alternatieve consumptie te overdrijven. Van dit laatste verschijnsel heb ik degenen, die medewerking verleenden aan het onderzoek van Maassen van de Brink altijd verdacht. Het is immers een klassieke en zelfs stereotype wijze, waarop kwakzalvers sinds jaar en dag hun waarde trachten te onderstrepen: Kijk eens, hoe druk wij het hebben!

Zes miljoen alternatieve contacten

De gegevens van het CBS tonen aan dat er in de jaren 1985-1990 een toename is geweest van het aantal Nederlanders dat een alternatieve genezer heeft bezocht. In die periode steeg het percentage personen, dat een genezer (niet de eigen huisarts) bezocht van 4,5 naar 5,9%, hetgeen overeenkomt met 900.000 personen in 1990. Het geschatte aantal contacten nam van 1985 tot 1987 nog toe van 4,1 miljoen tot 6,0 miljoen, maar stabiliseerde daarna ondanks een toename van het aantal personen dat zich tot deze categorie kwakzalvers wendde. Dit wordt verklaard door het feit, dat het aantal consulten per patiënt terugliep van gemiddeld 8,5 naar 6,8. (Wij wachten nog op de alternatieve genezer, die op grond van dit laatste fenomeen zal beweren, dat de effectiviteit van de toegepaste geneeswijzen in die periode dus duidelijk is verbeterd!)

Uit het onderzoek blijkt ook dat de penetratie van de alternatieve geneeswijzen in de huisartsgeneeskunde nog steeds zorgelijk is. In tabel 2 ziet u dat het percentage personen dat een huisarts heeft, die alternatieve geneeswijzen toepast is gestegen van 7,0% in 1985 tot bijna 14% in 1990. Deze verdubbeling komt grotendeels voor rekening van het aantal huisartsen, dat homeopathie toepast. Deze cijfers onderstrepen ons inziens, dat de resistentie van de Nederlandse huisarts tegen de pseudo-wetenschappelijke verlokkingen van de "alternatieve geneeskunde" nog steeds onvoldoende is.

De verantwoordelijkheid voor deze situatie ligt grotendeels bij de opleiding en wij betreuren het in dit verband ernstig, dat er in ons land nog altijd Universitaire Huisartsen Instituten zijn, die alternatief werkende artsen als huisarts-opleider accepteren. Deze misstand behoort zo spoedig mogelijk beëindigd te worden, te meer daar de nieuwe Gedragsregels van de KNMG geen ruimte meer laten voor het toepassen van alternatieve behandelwijzen door haar leden.

Het is voornamelijk op grond van deze ondubbelzinnige keuze van de KNMG, die daarmee trouw bleef aan de idealen van haar oprichters, dat ons bestuurslid Van der Smagt zich in 1991 weer kon aanmelden als lid van de KNMG, een zeer heuglijk feit! Een steen des aanstoots betreffende de KNMG blijft voor ons ook de zogenaamde scheiding tussen de redactionele verantwoordelijkheid en de advertentiepagina's in *Medisch Contact,* waar onbekommerd en ongehinderd wekelijks advertenties figureren, die de KNMG-leden oproepen zich in te schrijven op de talrijke cursussen Alternatief genezen, die ons land rijk is. Ik zei het al eerder: het clubblad van de Vereniging van Geheelonthouders plaatst toch ook geen advertenties voor Johnny Walker!

Koopmanschap en integriteit

Toch zijn wij over de ontwikkelingen binnen de KNMG in grote lijnen tevreden. Maar met betrekking tot de opstelling van de apothekers in ons land zijn er nog wel enkele kritische opmerkingen te maken. Kijkt u bijv. eens in uw *Gouden Gids* in de rubriek tussen de hogedrukspuiten en de hondespeciaalzaken! U zult in de rubriek "Homeopathie" naast een hele serie kwakzalvers ook een aantal gerenommeerde apotheken aantreffen, die zich maar al te graag behalve onder de A van Apotheek ook aldaar bekend maken als verkooppunt van hun homeopathische produkten. Dit betekent dat koopmanschap hier prevaleert boven professionele integriteit, een weinig verheffend schouwspel.

Het betekent eveneens dat de enige wijze waarop een apotheker zijn homeopathie te koop mag aanbieden, namelijk enigszins sluiks en gegeneerd, bij deze apothekers volledig ontbreekt. Een dergelijke apotheker zou voor ons ook onaanvaardbaar zijn als partner in het thans sterk in opkomst zijnde FTO (farmaco-therapeutisch overleg tussen artsen en apothekers). Onze Vereniging heeft zojuist de statuten gewijzigd, waardoor het thans mogelijk is ere-leden te benoemen. Ik beloof u dat de eerste apotheker, die de verkoop van homeopathische produkten volledig staakt, door mij zal worden voorgedragen als ere-lid van onze Vereniging. Apothekers van Nederland, haast U!

Tandheelkunde: alarmerende berichten

Grotere zorgen baren ons thans echter de ontwikkelingen in de tandheelkunde en daaraan wil ik de rest van deze toespraak dan ook wijden. In de laatste editie van het Actieblad besteedden wij reeds uitvoerig aandacht aan de penetratie van alternatieve denkwijzen in de tandheelkunde en de medeverantwoordelijkheid van de redactie van het *Nederlandse Tandartsenblasd (NT)* in deze. Bij uw bestuur zijn recent alarmerende berichten binnengekomen over al weer een nieuwe pseudowetenschappelijke behandelmethode in de tandheelkunde, die zich op redelijk grote schaal dreigt te verspreiden en die ten koste gaat van de portemonnee van de

patiënt en van de geloofwaardigheid van de Nederlandse tandarts. Deze berichten zijn afkomstig uit de kring van onze leden en wel met name anaesthesiologen en tandartsen. Wij doelen hier op de introductie van de zogenaamde soft-lasers in de tandheelkunde.

Laser (de afkorting staat voor Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation) is een optisch systeem, waarbij niets anders als licht in een versterkte, geconcentreerde en dus aan weinig verstrooiing onderhevige bundel wordt opgewekt. De techniek, die deze wijze van lichtstraling mogelijk maakte dateert uit de jaren zestig. Bekend zijn de Helium-Neon lasers uit de collegezalen, waar zij vaak als aanwijslampjes worden gebruikt. Bekend zijn de laserstralen ook uit science-fiction achtige films als die van James Bond, waarin wordt gedemonstreerd dat laserlicht het hardste metaal kan doorsnijden.

De staaf met onzichtbaar laserlicht

Parallel hieraan zijn er twee typen lasers te onderscheiden, die voor medische toepassing van belang zijn: de harde, chirurgische laser, die gebruikt kan worden om weefsel te doorsnijden en te coaguleren en de zgn. soft-lasers, waarvan de waarde en bruikbaarheid op zijn minst omstreden, maar vrijwel zeker nihil is. Het is deze laaste vorm van lasertherapie, die zich thans in de vaderlandse tandheelkunde snel dreigt te verspreiden. De tandarts plaatst tijdens deze behandeling een staaf ergens tegen het tandvlees of op de wang. Deze staaf is via een snoer verbonden met een kastje waarin het laserlicht, onzichtbaar voor tandarts en patiënt, wordt geproduceerd.

De voornaamste importeur van deze apparatuur in ons land, tevens frequent adverteerder in het *NT*, is de firma Medical Laser Technology uit Oss. Volgens het door deze firma verspreide voorlichtingsmateriaal is de laserbehandeling in de tandheelkunde zinvol bij vrijwel alle problemen waarmee de tandarts in zijn praktijk te maken krijgt. Ik noem u er enkele: cariës, tandpijn ten gevolge van processen in het wortelkanaal, pulpitis, abcessen bij de tandwortel, ontstoken tandvlees, bij het toedienen van injecties, bij voorhoofdsholte-ontsteking, bij het trekken van de verstandskies, koortslippen, gordelroos, landkaarttong, alle problemen van het kaakgewricht, aangezichtspijnen, etc., etc.. Vermeldingswaardig is dat de bijwerkingen van deze kennelijk zeer effectieve en krachtige therapie worden opgegeven als: .....nihil! Er zijn bovendien geen contra-indicaties! (Aldus de folder Laser Treatment in Dental Practice, verspreid door de firma uit Oss).

Op het eerste gezicht klinken de claims van de fabrikant zo ongeloofwaardig dat er maar weinig tandartsen zouden zijn, die op grond van deze mooie beloften zich de uitgave van zo'n tienduizend gulden zouden getroosten. Maar zoals wij maar al te goed kennen uit de alternatieve geneeskunde: er is altijd wel een arts c.q. tandarts te vinden, die in de nieuwe techniek gaat geloven en daarna met blind enthousiasme en fanatieke bekeringsijver aan de slag gaat. In de tandheelkunde hebben wij in dit verband al eerder gewezen op de activiteiten van de homeopathische tandarts Neelissen en bijv. de electro-acupuncturist Bong, overigens ook niet afkerig van wat homeopathische receptuur. Het betreurenswaardige feit doet zich voor, dat deze tandarts-kwakzalvers van de zeer zwakke redactie van het NT ook nog alle gelegenheid krijgen om hun pseudowetenschappelijke artikelen in dat officiële orgaan opgenomen te krijgen! Van deze onbegrijpelijke zwakte van die redactie heeft ook de grootste propagandist van de toepassing van soft-lasers in de tandheelkunde in Nederland, de Amsterdamse tandarts dr. H.J.A. Oudhof, kunnen profiteren. Deze nota bene aan het Amsterdamse academisch tandheelkundig centrum (ACTA), verbonden tandarts reist het land door met lezingen over deze lasertherapie en kon ook in 1990 en 1991 diverse artikelen publiceren in het NT.

Aanprijzing van "dwaallicht-therapie"

Zijn eerste artikel begint als volgt: "De resultaten van softlaserbehandeling in de tandheelkundige praktijkvoering zijn opmerkelijk. Na extractie geen zwellingen of pijn. De hechtingen kunnen er na drie dagen uit. De wondgenezing gaat vier keer zo snel! Na een moeilijke kanaalbehandeling, geen pijn, geen periostitis, geen antibiotica behandeling. Gevoelige tandhalzen, onmiddellijk verdwenen! Ontstoken pockets, snel rustig. Drukplaatsen door frames of prothese, pijnloos binnen seconden! En zo kan ik nog bladzijden doorgaan."

Volgt verder een uitzetting over de effecten van laserlicht op "dierlijke cellen", dat met de kwalificatie "koeterwaals" nog vriendelijk is omschreven. Uitspraken uit ditzelfde artikel als: "Helaas kunnen dierlijke cellen geen ATP maken" en enkele regels later: "mitochondrieën, de celenergiecentrales, produceren onophoudelijk de benodigde ATP" veroorzaakten bij biochemici aan wie ik deze lectuur voorlegde golven van hilariteit en daarnaast een grote angst voor de tandarts!

In latere artikelen vervolgt Oudhof op volstrekt onkritische wijze zijn aanprijzingen van deze "dwaallicht-therapie": de pijn verdwijnt, de zwelling neemt af, de genezing versnelt, de ontsteking zakt af en "na 20 jaar geen enkele melding van schadelijke bijwerking!". Ook vermeldt de auteur in zijn artikel van januari 1991 dat hijzelf *"nu reeds langer dan een jaar* met de softlaser werkt" (sic!) en dat het onbegrijpelijk is dat wij in Nederland nog niet zo ver zijn als in Denemarken, waar al 30% van de tandartsen over een laserkastje beschikt.

Zelfs in een speciale patiënten/wachtkamer-editie van het NT (mei 1992) mocht Oudhof de zegeningen van de softlasertherapie aanprijzen. Het artikel had als ondertitel: van beul tot weldoener! U begrijpt al waaraan de tandarts deze metamorfose te danken heeft. Oudhof beweert daar ook dat nu al twee van de drie Deense tandartsen met softlaser werken. In 1990 verscheen in het toonaangevende tijdschrift *Pain* overigens een verslag van een door de Deense Maatschappij voor Tandheelkunde gesubsidieerd onderzoek naar de waarde van softlaser bij chronische pijn in het mond- en gezichtsgebied: de methode bleek nutteloos!

Reeds 400 kwakzalverkastjes actief

Volgens mededelingen van Medical Laser Technology beschikken inmiddels 400 tandartsen in ons land over deze kwakzalverskastjes. Omdat de waarde van de therapie vermoedelijk nihil is, maar in ieder geval zeker niet overtuigend aangetoond, bestaan er voor de behandeling met laserlicht geen officiële door het COTG goedgekeurde tarieven. De oplossing, die door Medical Laser Technology wordt aangedragen grenst naar onze mening aan het ontoelaatbare en kan feitelijk beschouwd worden als het oproepen tot het frauderen met declaraties. In door de firma verspreid voorlichtingsmateriaal, ondertekend door mevr. F.M. van Giezen, wordt o.a. geadviseerd bij particuliere patiënten de softlaser te declareren onder de code A10, bedoeld voor plaatselijke verdoving. Daarnaast noemt de firma een aantal tandheelkundige indicaties, waarvan de behandelingstechniek niet in de COTG-boeken is aangegeven en die derhalve gedeclareerd zouden kunnen worden als in plaats van de standaard-therapie slechts lasertherapie wordt gegeven. De voorbeelden in die categorie betreffen o.a.: *uitgebreid wondtoilet, behandeling triggerpoints, indirecte pulpa-overkapping, vitaalamputatie e.a.*.

De tandartsen bij wie wij hierover ons licht opstaken, verzekerden ons dat er in de tandheelkundige wereld geen misverstand kan bestaan over de in die situaties toe te passen, soms vrij arbeidsintensieve, therapie.

Medical Laser Technology rekent de tandarts voor, dat hij op deze wijze declarerend zijn investering in de apparatuur door middel van twee behandelingen per week kan terugverdienen. "U kunt de laser echter minimaal 10 keer per week succesvol toepassen op indicaties die anders zeer moeilijk te behandelen en op te lossen zijn. Deze indicaties kunt u doorberekenen."

Propaganda is wel zeer typerend

U zult zich wellicht afvragen of de door ons gesignaleerde misstand wel gerekend moet worden tot kwakzalverij of alternatieve geneeswijzen. Wij moesten soms in ons betoog vrij technisch worden en u zou zich af kunnen vragen of deelname aan een dergelijke specialistische discussie wel op onze weg ligt. Wij menen van wel: in de wijze waarop de softlasers in de tandheelkunde worden gepropageerd valt een aantal elementen op, die wij maar al te goed kennen als stereotiep bij de verspreiding van onwetenschappelijke behandelwijzen.

Ik noem de volgende:

✦Een **recente ontdekking** uit techniek of natuurwetenschap wordt tot panacee verklaard in de geneeskunde. Nu betreft het de lasers, vroeger gebeurde hetzelfde met magnetisme, elektriciteit en andere vormen van stralen (denk nog eens aan de aardstralenmanie uit de jaren vijftig en zestig).

✦De methode heeft **geen bijwerkingen** en is onschadelijk. Het is een algemene waarheid, dat vrijwel geen enkele effectieve behandelwijze of geneesmiddel zo selectief in het lichaam aangrijpt, dat er geen bijwerkingen zullen optreden. De claim van de laserfreaks dat er geen bijwerkingen zijn, moet iedere leek wantrouwend maken.

✦Een ander element dat in de alternatieve geneeskunde steeds terugkeert, is de gewoonte **aanhangers onder het lekenpubliek te werven**, nog voordat de methode binnen de beroepsgroep is geaccepteerd. De juichende reclametoon van Oudhofs stuk in de patiënten-editie van het NT past daarbij.

✦Het knoeien met declaraties, zoals door de firma uit Oss wordt aanbevolen, is betrekkelijk uniek. In zijn algemeenheid durf ik toch wel te stellen, dat er door alternatieve genezers soms zeer **vindingrijk wordt gedeclareerd**, op een wijze waarvoor de COTG-tarieven toch niet helemaal bedoeld zijn. Een voorbeeld, dat ik persoonlijk meemaakte is dat van de KNO-arts, die als hobby patiënten door middel van acupunctuur liet afslanken. Hij verzocht de huisarts, die zich daarover bij mij beklaagde, om een geldige verwijskaart!

✦De **bekering van te goeder naam en faam bekend staande wetenschappers** tot een bepaalde onorthodoxe geneeswijze is een regelmatig terugkerend fenomeen. Als voorbeelden kunnen bijv. genoemd worden de ex-hoogleraar in de wiskundige biologie te Leiden, Defares, die thans de Life-extension en de chelatie-therapie propageert. Een ander voorbeeld is de voormalig hartchirurg Van der Schaar, die zich thans toelegt op celtherapie en alternatieve kankertherapieën. De Franse immunoloog Benveniste is na zijn bekering tot de homeopathie een internationaal bekende figuur geworden. Het is in dit verband wel verbazend, dat de heer Oudhof nog altijd aan de Amsterdamse universiteit verbonden is. Kan men daar niet wat beter op elkaar letten?

✦Verwijzing naar **grote successen in het buitenland** zijn in de kwakzalverij ook algemeen. De hoofdrolspeler "Rijckhardt" in Bredero's "Klucht van den Hoogduytsen Quacksalver" (1617) schept al op over zijn buitenlandse ervaringen: "... Ick die in Asia, in Africa, so wol bin bekant, in America, jae in der Francken-landt. Heb 't Spaensch 't Roomsch ghebercht met wunderlich gelucken, Jerusalem, Cicilien und Osterich deurtrucken...". Ook heden ten dage gooien kwakzalvers hoge ogen door te verwijzen naar successen in het verre buitenland. Bekende voorbeelden ervan zijn de Chinese naaldvakken, de Ayur-vedische geneeswijzen (waarin Utrechtse studenten tegenwoordig stage kunnen lopen), Hongaarse kankerdruppels, Zwitserse Alpenkruiden etc.

De waarde van nieuwe behandelwijzen

Wat nu te denken van die 400 tandartsen, die vol optimisme en wellicht met de meest edele motieven met de softlasers aan het werk zijn gegaan? Wel, ook artsen zijn helaas niet ongevoelig voor de effecten van placebo-therapie en de waargenomen effecten van welke therapie dan ook zijn altijd gekleurd door het verwachtingspatroon van de behandelaar. Dit betekent, dat de beoordeling van de waarde van nieuwe behandelwijzen voor een praktiserend arts of tandarts buitengewoon moeilijk is. Bügel heeft er in zijn briljante lezing over de "Fortuinlijke Dwaling" in 1990 in dit zelfde gezelschap op gewezen: "De geneeskunde zou een wetenschap zijn en een kunst. Dit is onjuist, de geneeskunde is geen van beide. Het is een empirische discipline van diagnostische en therapeutische vaardigheden ondersteund door technologie. Dokters (maar hetzelfde geldt natuurlijk voor tandartsen C.R.) hoeven de wetenschap achter hun handelen niet te begrijpen. Wetenschap daarentegen is een activiteit, geen encyclopedische hoeveelheid kennis."

De individuele arts en tandarts, geconfronteerd met nieuwe behandelwijzen, zijn bij de beoordeling ervan vaak aangewezen op opinion-leaders in hun vakgebied, die zij vertrouwen. Dat is een legitiem systeem. In dat systeem spelen de beroepsverenigingen, de wetenschappelijke tijdschriften en de academisch werkzame vakbroeders de voornaamste rol. Als al deze kaders falen, zoals hierboven beschreven, dan kunnen er, zoals wij thans waarnemen, maar al te makkelijk misstanden ontstaan!

Wij hebben de Nederlandse Maatschappij voor Tandheelkunde (NMT), die verantwoordelijk is voor uitgave van het NT opgeroepen de redactie van dat blad te versterken of de publicatie van (pseudo)wetenschappelijke artikelen aldaar geheel te staken. Ook dient de NMT zich ons inziens publiek te distantieren van de declaratie-adviezen, die door de genoemde firma zijn afgegeven. Tenslotte hebben wij de Vereniging van Nederlandse Zorgverzekeraars op de hoogte gebracht van de introductie van de heilloze lasers in de tandheelkunde in ons land, alsmede van de mogelijke financiële schade die dit voor de verzekeraars met zich mee zal kunnen brengen. Om in stijl te eindigen: zelfs in de tandartsenstoel kan niet alles door de beugel!

C.N.M. RENCKENS

C.W.Chr. Deurman overleden

Onlangs overleed in zijn woonplaats Oosterbeek de heer C.W.Chr. Deurman, die van 1986 tot 1988 voorzitter was van de Vereniging tegen de Kwakzalverij. De heer Deurman, die de leeftijd van 75 jaar bereikte, was orthopaedisch chirurg en was later inspecteur van de Volksgezondheid in de provincie Gelderland. Hij was Officier in de Orde van Oranje-Nassau. De Vereniging tegen de Kwakzalverij is hem veel dank verschuldigd voor zijn grote toewijding in de strijd tegen de vele vormen van onwetenschappelijk medisch handelen en voor de leiding die hij aan de vereniging gaf. Hij ruste in vrede.

EXTRA NUMMER

27 november 1992, 103de jaargang, nr. 6

TEGEN DE KWAKZALVERIJ

UITGAVE VAN DE VERENIGING TEGEN DE KWAKZALVERIJ, VERENIGING TOT EVALUATIE VAN ALTERNATIEVE BEHANDELMETHODEN EN TOT BESTRIJDING VAN DE KWAKZALVERIJ

SYMPOSIUM

ALTERNATIEVE BEHANDELWIJZEN EN KANKER: EEN VERSTANDIGE KEUZE?

10-13 uur Ochtendsessie

Het symposium wordt geopend door de voorzitter dr. F.S.A.M. van Dam. (Het Nederlands Kanker Instituut/Antoni van Leeuwenhoek Huis, WHO/Amsterdam Collaborating Center on Quality of Life.)

Inleiders

- Dr. L. Offerhaus, internist, Amsterdam: Alternatieve behandelwijzen in het tijdperk van "Keuzen in de zorg". (pag. 1).
- Mevr. dr. N. van der Zouwe, psycholoog, wetenschappelijk medewerker GMD: Omvang en achtergronden van het gebruik van alternatieve kankertherapieën. (pag. 2).
- Dr. H.S. Verbrugh, arts, Vakgroep Filosofie, Ethiek en Geschiedenis van de Geneeskunde, Erasmus Universiteit, Rotterdam: Hoe alternatieve therapieën te evalueren. (pag. 3)
- Mevr. mr. E.K. Wessel-Tuinstra, lid van de Eerste Kamer voor D'66: Opvattingen over alternatieve behandelwijzen in ons Parlement. pag. 4)

Hierna volgt discussie en een koffiepauze.

- Mevr. A.R.M.G. Verheij-Kerskes, vertegenwoordiger van patiënten, Hellevoetsluis: Alternatieve behandelwijzen, wat doet de patiënt ermee. (pag. 5)
- Prof. dr. E. Schadé, huisartsen-geneeskunde, AMC, Amsterdam: Alternatieve behandelwijzen gezien vanuit het standpunt van de huisarts: over macht en machteloosheid. (pag. 5)
- Dr. E. Engelsman, internist-oncoloog, Het Nederlands Kankerinstituut, Amsterdam: Alternatieve behandelwijzen gezien vanuit het standpunt van de oncoloog. (pag. 6)
- Mevr. E.J.M. Heshusius, directeur voorlichting en PR Nederlandse Kankerbestrijding: De visie van de Nederlandse Kankerbestrijding met betrekking tot alternatieve kankertherapieën. (pag. 6)

Hierna volgt discussie, waarna van 13 tot 14 uur de lunch wordt geserveerd.

14-16 uur Middagsessie

Als voorzitter treedt tijdens de middagsessie op prof. dr. P.J. Thung, emeritus-hoogleraar betrekkingen tussen natuurwetenschappen en geneeskunde, RUL, Leiden.

Kanker en psyche

Inleiders

- Prof. dr. H.M. van der Ploeg, medisch psycholoog, VU, Amsterdam: De invloed van psychische stress en persoonlijkheidsfactoren op het ontstaan en beloop van kanker. (pag. 6)
- Mevr. J.M. Westenberg, psychotherapeut, Den Burg: De psychotherapeutische benadering van kanker. (pag. 7)
- Mevr. K. Spaink, publiciste, Amsterdam: De kankerpatiënt en de orenmaffia. (pag. 7)

Deze inleidingen wordt gevolgd door een discussie.

Voeding en kanker

Inleiders

- Mevr. dr. E.C. Zwarthoff, moleculair bioloog, Erasmus Universiteit Rotterdam: Moderne biologische inzichten in het ontstaan van kanker. (pag. 8)
- J.A. Wiese, arts, Alkmaar: De betekenis van de methode-Moerman bij de preventie en behandeling van kanker. (pag. 9)
- Prof. dr. G.H. Blijham, internist-oncoloog, Utrecht: De betekenis van voeding bij de preventie en behandeling van kanker. (pag. 10)

Vervolgens discussie.

Het symposium wordt afgesloten door C.N.M. Renckens, vrouwenarts te Hoorn en voorzitter van de Vereniging tegen de Kwakzalverij.

ORGANISATIE

- **DR. P. BENTVELZEN, De Nederlandse Vereniging voor Oncologie.**
- **DR. F.S.A.M. VAN DAM, Wereldgezondheidsorganisatie WHO / Amsterdam Collaboration Center on Quality of Life, Het Nederlands Kanker Instituut.**
- **MEVR. MR. W. HEYBROEK-DE CLERCQ, Integraal Kankercentrum Amsterdam.**
- **C.N.M. RENCKENS, vrouwenarts, Vereniging tegen de Kwakzalverij.**

Het symposium wordt gehouden naar aanleiding van het rapport "Kiezen en Delen" van de commissie "Keuzen in de Zorg".

VRIJDAG 27 NOVEMBER 1992
RAI-CONGRESCENTRUM AMSTERDAM

DR. L. OFFERHAUS

Alternatieve behandelwijzen in het tijdperk van "Keuzen in de zorg" *)

De filosoof Petr Skrabanek stelt in zijn essay over alternatieve geneeskunde, dat deze twee typische kenmerken heeft, nl. dat ze geen duidelijke of samenhangende bestaansreden heeft behalve het enthousiasme van haar voorstanders, en dat ze bijna zonder uitzondering zich richt op een groot aantal slecht gedefinieerde kwalen van uiteenlopende aard[1]. Hij stelt bovendien dat, terwijl van de orthodoxe geneeskunde de grootst mogelijke tolerantie ten opzichte van alternatieve of supplementaire geneeswijzen wordt gevraagd, deze vormen van geneeskunst zelf broedplaatsen van onverdraagzaamheid zijn.

De grenzen tussen wat wij noemen "rationele" geneeskunde enerzijds en onvervalste kwakzalverij anderzijds zijn vaag, ook al omdat in de medische opleiding steeds minder aandacht aan een

*) De in deze voordracht gegeven meningen geven niet een officieel standpunt van het ministerie van WVC of van de Wereld Gezondheids Organisatie weer.

Colofon

Vereniging tegen de Kwakzalverij

Opgericht 1 januari 1881
Correspondentie-adres: Bergse Dorpsstraat 101
3054 GC Rotterdam; tel. 010-4187149

Bestuur:

Voorzitter: C.N.M. Renckens, Hoorn
Secretaris: I.A. van de Graaff, Rotterdam
Penningmeester: dr. H.A.M. Voorbij, Zwolle
Leden: drs. P.C. Bügel, Groningen; mr. Th. Douma, Haarlem; C.P. van der Smagt, de Bilt; prof.dr.H. Timmerman, Voorschoten; D. Uitterdijk, Medemblik; W.M. Veenema, Joure
Adviserende leden : S. Lelie, Middelburg; prof.dr. F.A. Nelemans, Duivendrecht
Redacteur: J.Th. Balk, Keverberg 54, 1082 BE Amsterdam.
Het Actieblad tegen de Kwakzalverij verschijnt 5x per jaar.

Postgiro van de Vereniging: 32237 ten name van Penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Zwolle.
De contributie bedraagt thans minimaal f 40; voor studenten en leerlingverpleegkundigen f 10; begunstiger wordt men door een schenking aan de vereniging van minimaal f 100.

rigoureuze wetenschappelijke beoordeling van het geneeskundig handelen wordt besteed. De "zachtere" eerste lijn en de vertechniseerde superspecialist groeien steeds verder uit elkaar, en het resultaat wordt door de patiënt ervaren als een ontmenselijking van de geneeskundige zorg. Het vacuüm wordt maar al te gemakkelijk opgevuld door alternatieve genezers, die geduld tonen, tijd hebben en die de patiënt met grote overtuigingskracht een duidelijke rechte weg wijzen. Men kan dergelijke genezers maar al te gemakkelijk afdoen met termen als "charlatan" en "kwakzalver", maar zelfs een Amerikaanse congrescommissie, die de kwakzalverij geheel afwees, moest met enige spijt toch constateren, dat die kwakzalverij soms wèl resultaten afwierp.

Een aantal publicaties meldt dat tussen 10 en 20% van de Europese bevolking zijn heil zoekt bij alternatieve geneeskunst[2]. Het maakt daarbij weinig uit of de orthodoxe geneeskunde, dan wel de politiek, een tolerant standpunt inneemt of niet. Men dient zich ook goed te realiseren, dat niet-operatieve behandelwijzen eeuwen lang met mystiek omkleed waren, en dat de mensheid eigenlijk pas sinds enkele tientallen jaren claimt dat het toedienen van geneesmiddelen een rationele behandelmethode vertegenwoordigt. Behalve bij comateuze patiënten bezit praktisch ieder "medicijn" een placebowerking, die niet los te maken valt van de instelling en de persoonlijkheid van de arts. Dat geldt zelfs voor de behandeling van carcinoompijnen. een placebo-effect komt dan ook steeds overeen met een door de patiënt *verwacht* effect: Een slaapmiddelplacebo is slaapverwekkend, een placebo-antidepressivum benadert de werkzaamheid van het "echte" middel zeer dicht.

Maakt de arts die placebo's dan wel alternatieve geneeswijzen toepast zich schuldig aan misbruik van vertrouwen? Er zijn voor hem drie mogelijkheden: Of hij kan er in het belang van de patiënt mee leren leven, òf hij verdringt het, òf hij gelooft erin. In het eerste, meest ideale geval is geen sprake van alternatieve, maar van supplementaire geneeskunst; de alternatieve genezer kiest voor de derde optie, die vaak het begin van het hellende vlak vormt.

Mystiek en geloof zijn meestal ver verwijderd van het bed van de gemiddelde politicus of "orthodoxe" arts. Zij stellen zich dan op als tolerante wezens, en zij zeggen bereid te zijn de alternatieve geneeskunst "toe te laten" op voorwaarde dat de werkzaamheid met orthodoxe middelen (gerandomiseerd klinisch onderzoek, statistiek) wordt bewezen. Tot dit doel zijn een vrij groot aantal onderzoekingen verricht, die op hun beurt weer aanleiding zijn geweest tot meta-analyses en andere ingewikkelde en kostbare procedures. Steeds weer blijkt echter dat het onderzoek kieren vertoont, en niet voldoet aan de gebruikelijke wetenschappelijke criteria[3]. Legt men het onderzoek in handen van de orthodoxe medische onderzoeker, dan valt geen enkel effect aan te tonen[4]; de beruchte affaire-Benveniste ligt maar al te vers in het geheugen. Wie heeft er nu gelijk? Degenen, die nog hoger precisie van dit soort onderzoek eisen of de alternatieve sector, die zich tegen zulk onderzoek verzet? Het erkennen van het placebo-effect als wezenlijk onderdeel van de geneeskunst brengt ons een stap verder, en daarmee valt onder bepaalde omstandigheden de genezende werking van melksuiker niet te ontkennen[5].

Als de alternatieve geneeskunde zich bewust is van de grenzen van haar competentie staat niets de behandeling van functionele en "self-limiting" klachten in de weg. Die grens moet echter onder geen enkel beding worden overschreden. Het lijdt echter geen twijfel dat dit helaas met grote regelmaat gebeurt: Zowel de maretak als de smeerwortel hebben dodelijke slachtoffers geëist.

Wat betekent deze beperkte tolerantie nu voor het limiteren van zorgkeuze, zoals de Commissie-Dunning adviseert? In de bovengenoemde visie vormen alternatieve geneeswijzen een welkome aanvulling voor de behandeling van niet of moeilijk objectiveerbare klachten, die meestal ook vanzelf genezen of verbeteren, en die veel tijd en geduld van de eerste-lijns zorg vragen. Daarmee valt dergelijke, ongetwijfeld nuttige, zorg in hetzelfde kader als het aspirientje, massage voor spierpijnen, en overdekkende psychotherapie: alles inconveniënten, waarvan de lasten niet op de gemeenschap moeten drukken. Men moet niet proberen om deze zaken binnen het keurslijf van het objectieve bewijs en de verkregen rechten van de burger te dwingen. Zo goed als de alternatieve patiënt stelt, dat hij of zij "recht" op dergelijke verstrekkingen heeft, kan zijn medemens met evenveel recht eisen om van het dragen van andermans lasten verschoond te blijven.

Literatuur:

1. Skrabanek P: Follies and fallacies in medicine. Tarragon Press, Glasgow 1989.
2. Fahrländer H, Truog P: Placebowirkung und Alternativmedizin. Schweiz Med Wochenschr 1990; 120:581-8.
3. Ernst E: Is homeopathy a placebo? Br J Clin Pharmacol 1990; 30:173-5.
4. Pletscher A: Alternativmedizin: Glaube oder Wissenschaft? Schweiz Med Wochenschr 1990; 120:571-80
5. Müller HE: Homöopathie - Herausforderung oder Ärgernis für die wissenschaftliche Medizin? Deutsch Med Wochenschr 1988; 113:907-13.

Steun voor symposium

Het symposium is mede mogelijk gemaakt door steun van het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en de Nederlandse Kankerbestrijding.

NICOLETTE VAN DER ZOUWE

Omvang en achtergronden van het gebruik van alternatieve kankertherapieën

Het gebruik van alternatieve therapieën leeft bij kankerpatiënten. De meeste patiënten hebben op zijn minst iets gehoord van het Moerman-dieet. Er is altijd wel iemand in hun omgeving die een of andere alternatieve therapie heeft aanbevolen. Patiënten, of ze nu al dan niet alternatieve therapieën gebruiken of hier gebruik van willen maken, kunnen zich niet onttrekken aan het bestaan van alternatieve kankertherapieën. Dit betekent dat patiënten met kanker op een gegeven moment een keuze moeten maken.

Hoeveel patiënten maken nu gebruik van alternatieve kankertherapieën, om welke patiënten gaat het en waarom kiezen ze voor een alternatieve therapie? Om hierin meer inzicht te krijgen zijn

twee onderzoeken uitgevoerd bij in totaal 1151 kankerpatiënten uit verschillende ziekenhuizen in Noord-Holland. Van hen blijkt slechts 9,4% naast de reguliere een alternatieve behandeling te gebruiken en is 5,8% er na een periode weer mee gestopt. Verder heeft 7,9% het gebruik van een alternatieve kankertherapie overwogen maar is niet tot daadwerkelijk gebruik overgegaan. Maar ook een derde van de uitsluitend regulier behandelde patiënten sluit een eventueel gebruik in de toekomst niet uit. Vooral het Moerman-dieet, homeopathie en psychotherapeutische technieken zijn populair.

Alternatief behandelde patiënten zijn relatief jonger, hoger opgeleid en hebben meer bedenkingen over de reguliere zorg dan de uitsluitend regulier behandelde patiënten. Dit komt overeen met bevindingen uit andere onderzoeken bij gebruikers van alternatieve geneeswijzen.

Alternatief behandelde patiënten zijn tamelijk realistisch in hun inschatting wat ze van de alternatieve therapie kunnen verwachten. Ze geloven niet in wonderen; slechts een klein deel van de patiënten denkt dat ze door de alternatieve therapie kunnen genezen. Wel hopen ze het ziekteproces te vertragen.

Het zijn eerder angst en onzekerheid dan geloof in de werkzaamheid van alternatieve therapieën die kankerpatiënten naar die geneeswijzen doen grijpen. Het gebruik van alternatieve therapieën komt meer voor bij patiënten met een ongunstige prognose.

Daarnaast is de mogelijkheid om op eigen wijze een bijdrage te hebben aan de behandeling van hun ziekte, een belangrijke factor. De kans op het gebruik van alternatieve therapieën is groter bij patiënten die op een actieve wijze omgaan met problemen rond de ziekte. Dit kan hen het gevoel geven dat ze meer greep op de situatie krijgen. Dit geldt ook voor het geloof van veel alternatief behandelde patiënten dat persoonlijk beïnvloedbare factoren als voeding en stress een rol spelen in het ontstaan van kanker. Patiënten die een alternatieve therapie gebruiken doen dit niet zo zeer vanuit een blinde hoop op genezing, maar meer als een manier van omgaan met de angsten en vragen die ze hebben rond hun ziekte en behandeling.

DR. H.S. VERBRUGH

Hoe alternatieve therapieën te evalueren

Alternatieve therapie van kanker is per definitie niet mogelijk. Deze stelling wordt in deel I onderbouwd. Waarom er desondanks zoveel te doen is inzake kanker en alternatieve geneeswijzen en waaròm dit toch niet allemaal kwakzalverij hoeft te zijn, wordt besproken in deel II en III.

I. Alternatieve Behandelwijzen en Kanker: een onmogelijke verbinding.

Niemand kan thans een nauwkeurige en volledige definitie geven van "alternatief" resp. "regulier". Dat zelfde geldt voor "kanker".

Een van de kenmerken waarover onder deskundigen relatief consensus bestaat omtrent "alternatieve" behandelwijzen is, dat deze behandelwijzen helpen of werkzaam zijn via ondersteuning van de 'vis medicatrix naturae' oftewel de genezende kracht van de natuur.

Een van de kenmerken waarover onder deskundigen relatief consensus bestaat omtrent "kanker" is, dat bij kanker sprake is van een materiële lesie. Kanker is dus zeker geen **'functionele stoornis'**. Voorts wordt "kanker" gekenmerkt door "autonome groei". Essentiëel voor "autonome groei" is nu, dat zo een gezwel, wanneer het niet **fysiek** verwijderd wordt per definitie doorgroeit tot de patiënt dood is. Deze per definitie zonder fysieke verwijdering tot de dood leidende groei kan, nog steeds per definitie, alleen tot staan gebracht worden door fysieke verwijdering van het gezwel **oftewel door reguliere behandeling**. Mòcht van een thans "alternatief" genoemde therapie ooit overtuigend bewezen worden dat, en nauwkeurig verklaard kunnen worden hoe, daarmee een kankergezwel tot verdwijning wordt gebracht, dan is deze therapie vanaf dat moment "regulier". Q.e.d.

Als dit het hele verhaal was, zou de diagnose 'flauwe kul' voor de hele alternatieve kankerleer gauw gesteld zijn - maar zó eenvoudig is het niet. Daarover gaat deel II.

II. Alternatieve Behandelwijzen en Kanker: charlatannerie.

Bekend in de alternatieve genezerij zijn 'testmethoden' waarmee ziekte zou kunnen worden aangetoond in een stadium of in een manifestatie die aan de reguliere diagnostische methoden ontsnapt.

Patiënt komt bij alternatieve 'genezer' met klacht, 'genezer' laat alternatieve diagnostische test los op patiënt en zegt op grond van de uitslag daarvan: "u heeft kanker maar als u mijn alternatieve pillen slikt zult u genezen".

De patiënt slikt de diagnose en de pillen, komt na enige tijd terug en krijgt dan van de oplichter - want dat is deze 'genezer' - te horen: "aan de uitslag van mijn test kan ik zien dat u nu genezen bent".

Vaak spreken 'genezers' die aldus werken overigens niet over kanker, maar over een zogenaamde **'precancerose'** oftewel een voor reguliere methoden niet aantoonbare afwijking die zonder behandeling tot kanker zal leiden. "U heeft een precancerose en als u zo door gaat krijgt u kanker, maar ... en zo voort", luidt dan de 'diagnose'; voor de rest loopt het verhaal geheel identiek. We zullen nu het verhaal nader bekijken in termen van deze 'precancerose'.

Het gaat hier om de **validiteit** van de begrippen 'kanker' en 'precancerose'. Kanker mag dan, logisch bezien, niet alternatief te genezen zijn - voor een 'precancerose' ligt dat anders. **Hoe** en **in welke mate** 'anders' hangt af van wat we onder 'precancerose' verstaan. Het is in dit verband relevant, dat kanker in het stadium waarin hij met zekerheid kan worden gediagnostiseerd, vrijwel zeker altijd een (lange) voorgeschiedenis heeft.

In dit verband is de half reguliere / half alternatieve theorie opgesteld dat in werkelijkheid vaak in het lichaam een beginnende vorm van 'kanker' ontstaat die door de 'vis medicatrix naturae' teruggedrongen wordt zodat deze 'precancerose' zich niet klinisch als kanker manifesteert.

Als deze theorie juist zou zijn, is er **theoretisch** niets op tegen om beginnende vormen van kanker die door de 'vis medicatrix naturae' teruggedrongen worden, als 'precancerose' te behandelen. Maar hoe toon je in het **individuele** geval van de concrete patiënt aan, dat dit **algemene** verhaal over 'precancerose' op hem van toepassing is?

Theoretisch door twee groepen patiënten te 'nemen' bij wie een alternatieve diagnose 'precancerose' is gesteld en aan de ene groep alternatieve, aan de andere géén therapie te geven en het aantal patiënten in de ene en de andere groep dat kanker krijgt te vergelijken.

Praktisch is dit onbegonnen werk. Men moet zeer grote aantallen patiënten nemen, want volgens de theorie gaat het om **ten dele spontaan** herstel door de 'vis medicatrix naturae'; de alternatieve therapie helpt de natuur alleen een handje. Ook in de niet behandelde groep zullen dus heel wat mensen nooit manifeste kanker krijgen.

Verder kan men niet meer zomaar patiënten 'nemen' voor een experimenteel onderzoek, zeker in de alternatieve sfeer. De meesten van hen (en hun genezers allemáál) **geloven** immers niet alleen in hun therapie, maar zijn er zelfs van overtuigd dat hun geloof en mentale instelling in een specifieke vorm van **synergie** 'samenwerkt met', ondersteunend werkt òp de alternatieve therapie. Deelname aan een experimentele opzet zoals hier geschetst is vanuit deze filosofie bezien domweg onverstandig; geen redelijk mens doet dat.

III. Conclusies: toekomstperspectieven.

Ogenschijnlijk is de situatie met betrekking tot wetenschappelijke evaluatie van alternatieve kankertherapieën dus theoretisch èn praktisch uitzichtsloos. In werkelijkheid is de situatie genuanceerder. Alternatieve diagnostiek van 'precancerose' hoeft niet per se alleen via charlatanneske niet-gevalideerde testmethoden plaats te vinden.

Met name in de sfeer van de zogenaamde 'antroposofische

geneeskunde' wordt in het kader van de 'wezensleden-diagnostiek' gewerkt aan een theoretische en praktische herwaardering van de subjectieve perceptie van de eigen lichamelijkheid. De discussie hierover kan echter alleen plaats vinden op basis van gedegen medisch-filosofisch grondslagenonderzoek waarin 'objectief', 'subjectief', 'lichaam', 'lijf', 'lichamelijkheid' en andere begrippen nauwkeuriger en specifieker zijn omschreven en "geijkt" dan in het medische discours thans het geval is.

MR. E.K. WESSEL-TUINSTRA

Opvattingen over alternatieve behandelwijzen in ons Parlement

Stellingen

1. De politiek dient te vertalen wat onder de mensen leeft. Zij dient rekening te houden met de maatschappelijke werkelijkheid.
2. Die maatschappelijke werkelijkheid is dat tallozen zich buiten ziekenfondsverzekering en huisarts tot velerlei vormen van alternatieve geneeswijze wenden. Wij kunnen dit niet negeren. Het is ondemocratisch om eenzijdig de natuurwetenschappelijk gefundeerde gezondheidszorg aan de mensen op te dringen, als zij zelf anders willen.
3. Wel dient de overheid te waken over de kwaliteit. Zij heeft een aantal wetten tot stand gebracht die meer controle op de kwaliteit moeten brengen:
   - Kwaliteitswet zorginstellingen;
   - Wet beroepen individuele gezondheidszorg;
   - Wet medische experimenten;
   - Wet Behandelingsovereenkomst;

   etc.

   Deze wetten zijn van toepassing op de hele gezondheidszorg.
4. De hoge kosten van de gezondheidszorg worden niet speciaal veroorzaakt door de alternatieve geneeswijze en/of -middelen.
5. De reguliere gezondheidszorg en de alternatieve gezondheidszorg kunnen elkaar bevruchten.
6. De proeven van samenwerking tussen huisartsen en alternatieve therapeuten verdienen ruime aandacht.
7. In de geneeskunst telt ook het niet objectief meetbare.

Aan een artikel, dat verscheen in TNO-project 2, februari 1980, is het volgende ontleend. Mevrouw Wessel-Tuinstra gaf er de titel aan: Kanker en politieke besluitvorming - de medische wetenschap als "enig kind".

Mag, moet of kan je nu (medische) wetenschap buiten de politiek houden? Het antwoord is volstrekt duidelijk: het kan niet, het mag niet, het moet niet. Wetenschap is niet waardevrij. Wetenschap ontwikkelt zich niet op een onbewoond eiland, maar wordt beoefend door mensen die leven in een bepaalde maatschappelijke context.

Voor de medische wetenschap is dit niet anders dan voor iedere andere wetenschap. Hoogstens heeft het daar langer geduurd dan elders voordat men ontdekte hoe sterk ook deze medische wetenschap(sbeoefening) beïnvloed werd door in de maatschappij overheersende waarden. Deze late ontdekking heeft ongetwijfeld te maken met de sfeer van magie en ontzag, die de medische wetenschap lang heeft omringd.

Zo zien we, het is overbekend, ook in de medische wetenschap een eenzijdige uitbouw naar de technologische vernieuwing, een toename van exclusieve specialismen, sterke nadruk op cureren (korte termijn), minder op preventie (lange termijn) enzovoorts.

De ontwikkeling van de medische wetenschap voldoet niet langer aan de doelstelling van de samenleving, namelijk humanisering. De samenleving en dus de politiek heeft deze ontwikkeling te lang op zijn beloop gelaten. Te lang dacht men dat de "professie" het alléén af kon. Niets is minder waar. Technisch vernuft brengt altijd afhankelijkheid met zich mee. De macht van hen die deze technische kennis hebben wordt daardoor groot. In de medische wetenschap lijkt deze macht meer dan elders te gaan over leven en dood.

Is dat niet de hoogste macht? Inderdaad, maar juist daarom dient die macht te worden gecontroleerd en gestuurd. En in een democratie is de uiteindelijke machtscontrole en sturing nu eenmaal aan regering en parlement voorbehouden. De professie kan en moet vanuit haar eigen verantwoordelijkheid daarbij behulpzaam zijn. Daartoe is zij nog maar nauwelijks bereid en ook bij politici bestaat drempelvrees. (...) Je kunt nooit weten of je "ze" nog eens nodig hebt. Naast beschroomdheid werd veel te weinig ingezien dat technologische ontwikkelingen maatschappelijke en politieke consequenties hadden.

Ik denk dat de ontwikkeling rond de kankerbestrijding exemplarisch is voor de (...) verhouding tussen medische wetenschap, gezondheidszorg en politiek. Aan de kankerbestrijding wijdde de vaste commissie voor volksgezondheid van de Tweede Kamer een speciale openbare commissie-vergadering. Daaraan gingen twee hoorzittingen vooraf, die een enorme respons vonden en er blijk van gaven hoezeer de mensen met het probleem kanker rondtobben.

Deze openbare beraadslaging over kankerbestrijding is in de medische wereld nogal bekritiseerd. De medische wetenschap heeft iets van een verwend kind: naar verhouding ruim bedeeld met financiële middelen, weinig hinderlijk gevolgd door controle van buitenaf (...) Ook zonder een gericht evaluatiesysteem. Weinig gestraft, veel geprezen. Deze vrijheid van de onderzoeker heeft zeker tot grote creativiteit geleid en het Nederlandse medisch-wetenschappelijke onderzoek heeft een goede naam.

"Natuurlijk" heerst ook hier een zeker hobbyisme. Dit hoeft niet schadelijk te zijn, mits deze hobbies ook enigszins parallel lopen met de door de samenleving gevraagde prioriteiten. Onderzoek naar alternatieve geneeswijzen is zo'n prioriteit.

Onbehagen of teleurstelling met de strikt natuurwetenschappelijke benadering van kanker, onbehagen ongetwijfeld ook met het, ondanks de grote inzet van de onderzoekers, nog niet optimale resultaat van het kankeronderzoek, stimuleert de vraag naar andere methoden, naar een andere benadering. Daarnaast appelleren sommige alternatieve geneeswijzen meer aan zelfwerkzaamheid van de patiënt, dan de traditionele soms doen en ook dat spreekt aan. Bewijzen dat deze alternatieven de mensen beter helpen zijn niet te geven. Maar in de samenleving leeft (gelukkig) meer dan te bewij-

Waarom dit symposium?

Het symposium Alternatieve Behandelwijzen en Kanker is bedoeld voor specialisten, huisartsen, verpleegkundigen, patiënten en andere geïnteresseerden in het onderwerp Alternatieve Behandelwijzen en Kanker.

Veel kankerpatiënten worden op een bepaald ogenblik tijdens het ziekteproces immers geconfronteerd met alternatieve behandelwijzen. Het symposium beoogt het voor en tegen van deze behandelwijzen op een systematische wijze aan de orde te stellen, zodat het voor patiënten duidelijker wordt waarvoor zij eventueel kunnen kiezen. Aan de behandelaars en verzorgers van kankerpatiënten in de ruimste zin wordt tijdens het symposium getracht duidelijk te maken wat er bekend is over alternatieve behandelwijzen voor kanker (achtergronden en effecten) zodat zij patiënten beter kunnen voorlichten en helpen bij het maken van een keuze. De uiteenlopende achtergrond van de sprekers (biologisch, psycho-sociaal en medisch) garandeert dat alle aspecten rondom Alternatieve behandelwijzen aan de orde komen. Daarnaast is een plaats ingeruimd voor de patiënt zelf, voor de politiek en de Gezondheidsraad. Voor en tegenstanders van alternatieve behandelwijzen voor kanker zullen hun standpunt hierover uiteen zetten en met elkaar in discussie gaan.

zen is. Het is de taak van het parlement deze levenstekens op te vangen, temeer wanneer de gewone medische wetenschap dit consequent weigert. Het is dus niet meer dan voldoen aan een democratische plicht wanneer het parlement verzoekt om een methode te toetsen, waarin een aantal mensen geloven, waaraan een aantal twijfelt en waar een aantal volstrekt afwijzend tegenover staat.

Medische wetenschap en politiek moeten aan elkaar wennen. Het is volstrekt noodzakelijk dat zij over hun schroom ten aanzien van elkaar heen groeien. Politieke keuzen in de gezondheidszorg kunnen niet gemaakt worden zonder gerichte informatie vanuit de medische wereld.

A.R.M.G. VERHEIJ-KERSKES,

Alternatieve behandelwijzen, wat doet de patiënt ermee

Mij is gevraagd u in het kort te vertellen waarom mensen naast de gewone reguliere behandelingen vaak ook kiezen voor een alternatieve aanvulling.

Ik wil u duidelijk maken welke argumenten een rol spelen en voor welke dilemma's men kan komen te staan. Natuurlijk kan ik alleen voor mezelf spreken. Ik denk echter, dat de motieven die voor mij belangrijk waren, óók voor een groot deel van toepassing zijn op die van andere patiënten.

Voor mij waren in de beginperiode twee dingen heel belangrijk:
1. hoe wordt ik gezond
2. hoe blijf ik gezond

Om het eerste te bereiken zou ik me laten opereren en bestralen. Om deze behandelingen te ondersteunen en om het tweede te bereiken, wilde ik zo gezond mogelijk gaan leven. Ik koos voor het Moerman-dieet. Op die manier, dacht ik, zou mijn weerstand groter worden en de kanker minder gauw een kans krijgen om weer toe te slaan. Voor mij was het dieet tevens een manier om zelf daadwerkelijk ook actief mee te werken aan het genezingsproces.

De reacties vanuit de gezondheidszorg waren nogal negatief. Ondanks dat, ben ik het dieet toch gaan volgen. Ik kreeg daardoor weer vertrouwen in mijn eigen lichaam, dat me toch maar mooi in de steek had gelaten. Het gezin stond vierkant achter mijn besluit, alhoewel de gezinsleden niet zelf overgestapt zijn op het dieet. Als zij zich echter ook negatief hadden opgesteld, weet ik niet of ik het had volgehouden. Dagelijks was ik dan geconfronteerd met het feit dat ik naar hun mening aan iets zinloos bezig was. Nú kon ik iedere dag concreet vechten tegen mijn kanker.

Een opmerking die je nogal eens hoort is: je raakt in een sociaal isolement, daar je aan veel dingen niet meer deel kan nemen. Dat hoeft niet zo te zijn. Als de directe omgeving rekening met je houdt, is er al veel gewonnen, maar ook je eigen opstelling is belangrijk. Als ik wist, dat er op een feestje onmogelijk rekening met me gehouden kon worden, dan sjouwde ik mijn eigen hapjes en drankjes mee, maar ik ging wél!

Andere veel gehoorde opmerkingen zijn:
- het kost zoveel moeite
- het kost zoveel tijd

en als beloning krijg je een smakeloze hap op tafel. Inderdaad aan de manier van koken moet je wennen. Je moet leren alles zo handig mogelijk in te delen. Dat gaat je steeds beter af. Na verloop van tijd had ik aardig wat lekkere recepten.

Twee jaar heb ik het dieet streng gedaan. Nu volg ik het in grote lijnen, meer in de vorm van volwaardige voeding met veel verse groente en veel vers fruit.

Later heb ik als aanvulling op de professionele hulp ook met lotgenoten contact gezocht. Dat ik daar behoefte aan zou krijgen had ik nooit gedacht. Destijds had ik alles op een rijtje staan:
- opereren
- bestralen
- werken aan beter worden
- zorgen dat alles zo snel mogelijk weer zou worden als vroeger
- vervolgens die nare periode afsluiten en vergeten

Dan ga je op een gegeven moment ervaren dat het nooit meer zo wordt als vroeger. Je bent geconfronteerd geweest met je eigen leven en dood en dat laat een stempel achter. Je gaat merken dat er veel dingen zijn, die je leven blijvend hebben beïnvloed en veranderd. In het begin kun je daar over praten. Op den duur wil je niet altijd dezelfde personen lastig vallen met jouw angsten en twijfels. Zij hebben tenslotte ook heel wat te verwerken gekregen.

Zo'n moeilijke periode maken veel vrouwen door. Meestal begint dat, als de intensieve zorg van het ziekenhuis weg valt en de omgeving (ook de vrouw zelf) verwacht, dat ze de draad weer oppakt. Maar de verwerking van alles beging dan pas. Dan ontdek je dat je niet meer terug kan komen in je baan, dat je incontinent bent, dat je je minder vrouw voelt, dat je seksuele leven veranderd is. Jonge vrouwen worden geconfronteerd met ongewilde kinderloosheid enz., enz.

Het uitwisselen van ervaringen en het delen van angst, onzekerheid en verdriet kan dan een grote steun zijn. Dit soort steun kan niet binnen het circuit van de professionele hulp gegeven worden. Lotgenoten contact is dus een goede aanvulling. Zowel het Moerman-dieet als het lotgenoten contact hebben in ieder geval bij mij een positieve bijdrage geleverd aan mijn lichamelijke en geestelijke gezondheid.

PROF. DR. E. SCHADÉ

Alternatieve behandelingen gezien vanuit het standpunt van de huisarts:over macht en machteloosheid

Alternatieve geneeswijzen zijn er altijd geweest en zullen altijd blijven bestaan. Vaak volkomen ten onrechte ervaart de huisarts de gang van de patiënt naar een alternatieve genezer als een motie van wantrouwen ten opzichte van het eigen functioneren. De mededeling van de patiënt aan zijn huisarts dat hij een andere geneeswijze zoekt is echter dikwijls juist een blijk van vertrouwen. De patiënt hoeft dit immers niet aan de huisarts te melden. Deze mededeling van de patiënt mag zeker niet ontaarden in het verbreken van de arts-patiënt-relatie door huisarts of specialist. Ook hier geldt weer dat overleg met de alternatieve genezer over een goede afstemming gewenst is.

Het stadium waarin de ziekte verkeert en de genezingskansen zullen zeker van invloed zijn op de houding van de huisarts ten aanzien van de alternatieve geneeswijze. Wordt de patiënt curatief behandeld voor een ziekte met een goede prognose dan is het mijns inziens strikt noodzakelijk minimaal tot een compromis te komen: *de alternatieve geneeswijze kan worden gevolgd mits de reguliere behandeling maar niet wordt onderbroken.* Helaas stuit deze visie vaak op weerstand bij de alternatieve genezers. Anders is het bij de patiënt met een infauste prognose. De gang naar de alternatieve genezer heeft dan vaak de betekenis dat de patiënt, die ervaart dat de reguliere geneeskunde hem of haar weinig meer heeft te bieden toch nog de beslissing in eigen hand wil nemen: "het ongrijpbare grijpbaar maken". In het belang van de patiënt is een compromismodel ook hier te prevaleren boven een conflictmodel. Het is opvallend en veelzeggend dat noch huisartsen en specialisten noch alternatieve genezers over het algemeen bereid zijn de eigen handelwijze en houding ten opzichte van elkaar constructief te bespreken.

DR. E. ENGELSMAN

Alternatieve behandelwijzen gezien vanuit het standpunt van de oncoloog

Kanker is een enge ziekte. Ineens blijk je het te hebben en kanker heeft jou. Als de diagnose is gesteld, ben je niet meer dezelfde; je leven staat op het spel. Kun je er van af komen, of wint de ziekte het?

Alles wat mogelijk is, moet geprobeerd worden, om de tegenpartij die in je zit, onder de duim te krijgen.

Er zijn behandelingen ontwikkeld waarmee een deel van de patiënten genezen kan worden. Er wordt wel gezegd dat 50% geneest, maar dat berust deels op tumortypes die goed reageren en deels op het vinden van tumoren vóórdat deze uitzaaiingen hebben veroorzaakt. Die 50% berust in principe op 5-jaars-overleving, wat niet hetzelfde is als genezing.

Trouwens: 50% kans op doodgaan is een zo grote kans, dat je dat niet even van je af kunt zetten.

De "tegenpartij", de kanker, houdt geen rekening met jouw wensen. Het is een soort middeleeuwse ziekte: een duistere bedreiging, waartegen je je niet kunt beschermen. Het ontstaat in je zelf, ongevraagd.

Je familie en vrienden zijn van slag: zij voelen zich machteloos en moeten toekijken hoe een dierbare plotseling veroordeeld blijkt te zijn. Je voelt je overvallen; zoals de hoofdpersoon in Kafka's "Der Prozess" ben je veroordeeld zonder te weten waarom. Je zou je kunnen afvragen waarom Kafka deze hoofdpersoon aanduidt als "K". De dokters kunnen veel en willen graag iedereen genezen, maar het hangt van de tumor af wat de uitkomst zal zijn. Als de tumor mee wil werken, zou je kunnen genezen.

Je zou graag willen geloven dat er, buiten de beperkte medische mogelijkheden, andere uitzichten waren op genezing. De "alternatieve therapieën" bieden zich "profetisch" aan; zij weten hoe het zit, zij weten hoe het moet, zij beloven méér. Het zal vaak moeilijk zijn daar niet in te willen geloven. De beloften berusten niet op aangetoonde feiten, maar op geloofszekerheid: de profeet wéét de oorzaak en hij openbaart wat je ertegen kunt doen: in de profeet geloven en zijn regels volgen. Bijvoorbeeld een raar en moeilijk dieet (ook moeilijk voor huisgenoten); als je dat offer brengt, mag je ook wel verwachten dat dit zal worden beloond. Wat er aangeboden wordt aan alternatieve behandelingen, doet mij denken aan een bont en kleurig middeleeuws markttafereel.

Een extra aantrekkingskracht hebben de alternatieven op veel mensen door hun directe persoonlijke benadering: zij hebben begrip voor de huiver van veel mensen voor de moderne imposante ziekenhuis-fabrieken, waarin de persoonlijke benadering nogal eens tekort schiet. Veel dokters daar lijken méér geïnteresseerd te zijn in de kwaal en in de technieken, die daarbij aan de orde komen, dan in de dragers van die kwaal: onzekere, angstige, bedreigde, gewone mensen, die bij hen kwamen om raad te vragen. Veel mensen die geen pastor meer hebben, verwachten van artsen ook enigszins een pastorale rol, aandacht voor hun noden en zorgen.

Mensen hebben, met name als het hen niet goed gaat, een sterke behoefte aan houvast.

Als oncoloog kun je patiënten heel goed uitleggen dat onze kennis en kunde redelijk ontoereikend zijn, en dat de behoefte aan houvast normaal is. Als men dat houvast in een alternatieve behandeling wil zoeken, is dat een keuze van een volwassen mens.

In het Nederlands Kankerinstituut blijkt ongeveer 25% van de patiënten belangstelling te hebben voor alternatieve therapieën; ongeveer 10% maakt er gebruik van. Dat alle keuzen van volwassen mensen ook verstandig zijn, zal niemand willen beweren.

E.J.M. HESHUSIUS

Een zaak van goed overleg

Bij de hulp- en informatielijn van de Nederlandse Kankerbestrijding komen jaarlijks meer dan 25.000 teletoontjes binnen van mensen die vragen hebben over kanker. In ongeveer 10% gaat het over alternatieve geneeswijzen. Vaak zoeken familieleden van patiënten naar een alternatieve therapie. Het kan ook zijn dat een kankerpatiënt het niet voldoende vindt uitsluitend een reguliere therapie te ondergaan en zelf actief aan zijn gezondheid wil meewerken.

Familieleden dragen allerlei adviezen aan, maar de patiënt ziet door de bomen het bos niet meer. Hoe kan iemand uit die veelheid van mogelijkheden een verantwoorde keuze maken? Uitgaan van het idee 'baat het niet, dan schaadt het niet' is bij kanker te simpel gedacht. Zomaar de een of andere alternatieve behandeling ondergaan kan wel degelijk schadelijk zijn.

Wat in de persoonlijke situatie wel of niet zinvol is, moet eerst met de behandelend arts worden besproken. Maar het blijkt al te vaak, dat patiënten daarvoor schroom hebben. Ze zijn bang dat de behoefte aan een alternatieve behandeling door de arts als een gebrek aan vertrouwen wordt opgevat.

Om te voorkomen dat kankerpatiënten zonder deskundig advies een alternatieve weg inslaan, met de kans op valse hoop of erger, rekent de Nederlandse Kankerbestrijding voorlichting over alternatieve behandelingen bij kanker tot haar taak. Daarbij gaat het KWF ervan uit, dat elke therapie, regulier of alternatief, eerst op zijn werkzaamheid onderzocht moet worden. Vervolgens dient onderscheid te worden gemaakt tussen kwakzalverij, die totaal niet werkzaam is, en aanvullende behandelmethoden, waarvan de werkzaamheid (nog) niet is aangetoond, maar waarvan is gebleken, dat ze voor de patiënt een mentale steun in een moeilijke periode kunnen betekenen.

Patiënten en familieleden worden erop gewezen, dat eerst een reguliere arts moet worden geraadpleegd om de kans op genezing optimaal te benutten. Een van beide zijde open overleg hierover kan verhinderen dat de patiënt zijn heil zoekt bij kwakzalvers.

PROF. DR. H.M. VAN DER PLOEG

De invloed van psychische stress en persoonlijkheidsfactoren op het ontstaan en beloop van kanker

Het vermoeden dat psychosociale factoren het verloop van een kankerproces kunnen beïnvloeden is niet nieuw. Reeds in de tweede eeuw van onze jaartelling meende de arts Galenus dat kanker vaker voorkwam bij "melancholische" (zwaarmoedige) vrouwen dan bij "sanguïne" (opgewekte) vrouwen. Later, in de 17e eeuw, meende men dat er een direct verband zou bestaan tussen emoties en kanker, dat wil zeggen dat er een relatie zou zijn tussen angst en verdriet enerzijds en het ontwikkelen van kwaadaardige gezwellen in de borst anderzijds. In de 18e eeuw spreekt de Nederlandse geleerde Boerhaave over factoren die onder andere kanker zouden kunnen veroorzaken: "... een straffe levenswys, die scherp, heet is; herstogten droevig, gelagtig...".

Recent is door Eysenck (1991) gesteld dat "... there is now good evidence to show that psychological treatment can modify a person's reaction to stress, so that risk of cancer ... can be greatly diminished, and duration of survival significantly increased in those terminally ill with cancer". Door Eysenck wordt op basis van onderzoek door Grossarth-Maticek beschreven dat er enkele persoonlijkheidstypes bestaan, waarvan Type I risico-factoren bevat voor kanker. Verschillende resultaten van wetenschappelijk onderzoek door Grossarth-Maticek zijn beschreven waarbij een sterke relatie wordt gelegd tussen kenmerken van dit persoonlijkheidstype (I) en ziekte kanker c.q. overlijden aan kanker.

Dit onderzoek van Grossarth-Maticek is in de zestiger jaren in Joegoslavië en in de zeventiger jaren in Heidelberg (Duitsland) verricht. Willekeurig gekozen personen en personen met risicofactoren werden somatisch en psychologisch bestudeerd. Tien (of meer) jaar later werd eventuele sterfte in verband gebracht met de eerder verkregen gegevens. Ook werd met therapeutische interventies het risico op kanker "verkleind" of werd "levensverlengend" gehandeld. De resultaten van Grossarth-Maricek (en Eysenck) zijn spectaculair en uniek. Ze lijken óók te mooi om waar te zijn.

Bij wetenschappelijke heranalyse die wij konden verrichten met de gegevens van Grossarth-Maticek bleek dat enkele van de thans gepubliceerde resultaten over de rol van psychologische (persoonlijkheid) en somatische gegevens zijn gebaseerd op onjuiste sterfte-gegevens. Ook moet geconcludeerd worden dat Eysenck en Grossarth-Maticek bij recente publicaties gebruik hebben gemaakt van gegevens waarvan zij wisten dat die niet correct waren of reeds jaren eerder als foutief waren teruggetrokken.

Na onze heranalyse van een deel van het onderzoek en na bestudering van verschillende artikelen van deze auteurs kan men niet anders dan gerechtvaardigd twijfelen aan conclusies waarbij gesteld wordt dat door psychologische interventies de duur van het leven van terminale patiënten met kanker significant kan worden verlengd.

J.M. WESTENBERG

De kracht van de liefde in het genezingsproces

Wanneer iemand hoort dat hij kanker heeft associeert hij dat met het einde van alles wat hij belangrijk vindt. Ineens wordt hij geconfronteerd met eindigheid, met zijn eigen sterfelijkheid en zijn leven stort in.

Daar staat dan die mens, uiterst kwetsbaar, alles wat belangrijk was, is aan het wankelen gebracht. Zijn zekerheden zijn weg.

Op dat moment heeft iemand hulp nodig.

Hulp, om hem te leren en te laten ervaren dat er naast de buitenwereld nog een binnenwereld is. Een wereld, waar vanuit hij kracht en steun kan ervaren.

Om die weg naar binnen te gaan is iemand nodig die helpt de gevoelens van verdriet, boosheid, onmacht en angst toe te laten, te doorleven en op te lossen.

En de belangrijkste kracht daartoe is de liefde.

Niet het ongenuanceerde oordeel of de veroordeling van wat zichtbaar wordt wanneer iemand zijn reis naar binnen maakt, maar onvoorwaardelijke liefde.

Met behulp daarvan kan iemand langzaam maar zeker zijn angst voor de ziekte, zijn angst voor het lijden en de dood ontgiften. Dan groeit vertrouwen en in het vertrouwen met zichzelf én die ander bloeit het leven op, krijgt het leven een andere kwaliteit. Dan nemen mensen zélf weer de verantwoordelijkheid, die ze uit handen gegeven hadden, voor het eigen genezingsproces en gaan zich anders voelen: ze zijn geen slachtoffer meer, maar oefenen zelf invloed uit op hun herstel.

Dat dit mogelijk is, en dat er een duidelijk verband bestaat tussen emoties en lichamelijke reakties bewees Cleve Backster al twintig jaar geleden. Backster, een Amerikaanse wetenschapper, verrichtte onderzoek naar communicatie op cellulair niveau, waarbij hij tot verrassende conclusies kwam. Hij maakte een kweek van witte bloedlichaampjes uit de mond van een proefpersoon. De voedingsbodem met de cellen werd vervolgens aangesloten op een encephalograaf. Op een afstand van soms enkele tientallen kilometers van de cellen werd de proefpersoon ondervraagd. Telkens als er een emotioneel onderwerp werd aangeroerd, reageerden de witte bloedcellen in de voedingsbodem met een elektrische ontlading.

Deze ontdekking heeft tot het inzicht geleid dat cellen een bepaalde vorm van bewustzijn moeten hebben. Elke cel reageert blijkbaar op een groot bewustzijnsveld waartoe hij behoort.

Nog boeiender zijn de consequenties, die uit dit verschijnsel voortvloeien voor de relatie tussen lichaam en geest en voor de praktische mogelijkheden onze gezondheid te verbeteren.

De resultaten van het onderzoek van Backster wijzen uit dat we onze cellen kunnen beïnvloeden, zowel negatief als positief, met onze gevoelens en gedachten.

Het echtpaar Simonton-Matthews was één der eersten, die met goed resultaat gebruik maakten van deze wetenschap: de psychoneuro-immunologie.

Ook in Nederland verwierf dit vakgebied langzaam maar zeker erkenning.

Prof. Ballieux, hoogleraar klinische immunologie aan de Faculteit Geneeskunde van de rijksuniversiteit te Utrecht ontving in 1988 de Federa prijs voor zijn bijdrage aan de immunologie, in het bijzonder op het gebied van de psychoneuro-immunologie.

In het artikel "psychoneuro-immunologie" van het julinummer 1990 in het blad Bio-wetenschappen en maatschappij, dat geheel gewijd is aan stress, schrijft hij: "Zowel uit de psychotherapie als uit de psychoneuro-immunologie is bekend dat het gevoel controle te hebben over de situatie waarin men leeft, een belangrijk wapen is om aan stressfactoren het hoofd te kunnen bieden. Het effect is af te meten aan het functioneren van het afweersysteem. Dat geldt niet alleen voor proefdieren, maar ook voor de mens. De activiteit van het afweersysteem is bij mensen die hun situatie onder controle hebben, of denken te hebben, duidelijk groter dan bij mensen die lijdzaam allerlei belastende omstandigheden ondergaan".

Mensen met kanker, gebukt onder de stress van de ziekte, zijn uit balans.

En daar kunnen we dan allerlei geleerde theorieën op loslaten, het beste blijft die mens bij de hand te nemen en met hem de weg naar binnen te gaan, want wie de reis naar binnen heeft gemaakt komt diep in zichzelf bij de liefde, de grootste kracht die er is om de geestelijke balans te herstellen.

Wanneer mensen hun hart openen voor liefde ziet men de kwaliteit van het leven verbeteren, mensen langer leven, lijden verzachten en "wonderen" gebeuren.

Twaalf jaar ervaring met kanker laat zien dat, wanneer de kracht van de liefde stroomt in dié mens én in de bewogenheid van de hulpverlener, op welk gebied dan ook, alles wat wordt uitgevoerd meer en rijker vruchten draagt.

Wanneer wij de liefde toelaten hoeven we niet zo heel verbaasd te zijn als wonderen gebeuren, want liefde is het wonder.

KARIN SPAINK

Kanker en de orenmaffia

In het kielzog van nieuwe inzichten over de samenhang tussen geestelijk welbevinden en lichamelijke gezondheid, zijn tal van alternatief getinte therapeuten opgestaan die menen het lichaam vergaand te kunnen beïnvloeden door 'anders' te gaan denken. Wij denken onszelf ziek, geloven ze. Psychologische onvrede is volgens hen zelfs de voornaamste oorzaak van chronische en ongeneeslijke ziekten. "Ik raad u ten sterkste af ooit negatief over uw lichaam te denken", waarschuwt bijvoorbeeld de kankerchirurg Bernie Siegel, want "het beeld in uw geest kan maar al te snel werkelijkheid worden". En: "Er zijn geen ongeneeslijke ziekten, alleen maar ongeneeslijke mensen".

Hun argument daarvoor ontlenen deze auteurs aan de constatering dat er talloze mensen zijn die genezen zijn van fatale ziekten (vooral kankergeschiedenissen worden veelvuldig als voorbeeld aangehaald), en anderen hun ziekte hebben weten te rekken of stabiliseren, ondanks medische voorspellingen van het tegendeel. Deze mensen hebben hun bijzondere genezing weten te bewerkstelligen doordat ze al hun energie hebben aangewend om zichzelf te veranderen. Want, zo redeneren deze auteurs, inmiddels is duidelijk dat stress en onvrede het immuunsysteem ondermijnen en daardoor het lichaam vatbaar maken voor ziekte. Dan ligt het, omgekeerd redenerend, voor de hand dat persoonlijkheidsveranderingen datzelfde lichaam kunnen genezen. Siegel: "We begrijpen nog niet de verbanden tussen de chemische stoffen in de hersenen en de gevoelens en gedachten, maar het saillante punt is dat onze psychische toestand een onmiddellijk en direct effect op onze lichamelijke

toestand heeft". (BS, p. 78). Zijn conclusie is dan ook dat we "het lichaam (kunnen) veranderen door ons met onze gevoelens bezig te houden. Als we onze wanhoop negeren, ontvangt het lichaam de boodschap 'sterven'. Als we onze emoties verwoorden en hulp zoeken dan wordt de boodschap 'leven is moeilijk maar prettig' en „het immuun-afweersysteem is actief om ons in leven te houden". (BS, p. 78-79).

Deze auteurs gaan ervan uit dat op deze wijze alle ziekten zijn te genezen; bovendien gaan ze een stap verder en stellen dat als ons denken ons kan genezen, het ook ons denken moet zijn dat de ziekte teweeg heeft gebracht. "De materie - en dus ook het lichaam - kan altijd slechts dienst doen als projectievlak, maar is zelf nooit een plaats waar een probleem ontstaat en daarom ook geen plaats waar een probleem opgelost kan worden". (D&D, p. 129).

Al deze auteurs zien ziek zijn als een signaal van ons lichaam dat er iets niet deugt in de manier waarop wij over onszelf denken en, bijgevolg, in de manier waarop wij anderen tegemoet treden. Myss: "Ziekte is een onbewuste verandering (of een keuze die we hebben gemaakt door iets na te laten) die zich in het lichaam van een individu manifesteert, omdat de betrokkene: (1) niet de moed heeft om dat wat in zijn leven niet goed functioneert onder ogen te zien; (2) niet gelooft dat stress invloed uit zou kunnen oefenen op het lichaam; of (3) nog niet de vaardigheden van zelfonderzoek en introspectie heeft ontwikkeld die hem in staat zouden stellen de aard en oorzaak van stress te analyseren en die stress via positieve kanalen op te lossen". (S&MI, p. 128).

Wanneer we in staat zijn die verkeerde denkwijzen te veranderen, zal de ziekte verdwijnen; we hebben haar overbodig gemaakt. Hay: "Ik geloof dat we zelf iedere zogenaamde 'ziekte' in ons lichaam creëren. Ons lichaam is, net zoals alles in het leven, een reflectie van onze innerlijke gedachten en overtuigingen. Ons lichaam praat aldoor tegen ons en als we de tijd nemen om te luisteren, kunnen we het horen. Iedere lichaamscel reageert op elke gedachte die we denken en elk woord dat we uitspreken". (LHI, p. 117). Murphy: "Als u uw denken wijzigt door het te verzadigen van positieve gedachten en vol blijft houden, zult u uw lichaam veranderen. Dit is de grondslag van elke genezing". (JM. p. 46).

Zelfs de relatief nuchtere Siegel laat zich verleiden tot vergaande uitspraken: "Ik blijf hopen en geloven dat er geen ongeneeslijke ziekten zijn, alleen ongeneeslijke mensen". (BS, p. 18 en 209). Wanneer de persoonlijkheid geneest, vervalt immers de reden om ziek te zijn. "Het is bijna alsof de mens is herboren en het oude zelf van zich afwerpt, evenals zijn ziekte, en in staat is (die) te identificeren met iets dat volkomen vreemd staat tegenover het nieuwe zelf". (BS, p. 132). De zieke mens is een rups, de geheelde mens de vlinder.

De meer alledaagse medische aanpak zien ze als apert onvoldoende: aangezien het basisprobleem - dat zoals gezegd niet van fysieke maar van psychische aard is - daardoor niet wordt opgelost, zal de persoon in kwestie binnen afzienbare termijn een nieuwe ziekte ontwikkelen. Ziek zijn zit tussen je oren, en ziekte kun je het beste bestrijden door beter naar jezelf te luisteren. Dan zal genezing vanzelf volgen. Immers, "de eenvoudige waarheid is dat gelukkige mensen gewoonlijk niet ziek worden" (BS, p. 86) en dat "het delen van angsten en problemen met anderen leidt tot opluchting en genezing van het lichaam". (BS, p. 111). "Alternatieve therapieën en methodieken stoelen op de premisse dat het lichaam geneest als eerst het denken, de emoties en de geest worden genezen". (S&MI, p. 38).

"Ziek worden is te voorkomen door geestelijke gezondheid na te streven". (TT, p. 146).

De virussen en bacillen die de moderne mens in de optiek van deze orenmaffia bedreigen zijn haat, wrok, angst, jaloezie, zelfhaat, kritiek, schuldgevoel en gevoelens van minderwaardigheid; en zelfacceptatie en liefde de alternatieve penicilline.

Literatuur:

Dethlefsen en Dahlke: De zin van het ziek zijn. Signalen en betekenis van ziekten; uitg. Ankh-Hermes 1984.

Louise L. Hay: Je kunt je leven helen; uitg. De Violier, Amsterdam, 1986.

Dr. Joseph Murphy: De kracht in jezelf. Onvermoede vermogens van het onderbewustzijn; uitg. Becht, Haarlem 1982.

Dr. C. Norman Shealy en Caroline M. Myss: Intuïtieve diagnose in de geneeskunde. Een creatieve visie op gezondheid; uitg. Ankh-Hermes, Deventer 1990.

Dr. Bernie Siegel: Lessen van wonderbaarlijke patiënten. Hoe uw psychische krachten ernstige ziekte helend kunnen beïnvloeden; uitg. Intro, Nijkerk 1987.

Ted Troost: Het lichaam liegt nooit; uitg. Centerboek, Weesp 1988.

DR. E.C. ZWARTHOFF

Moderne biologische inzichten in het ontstaan van kanker

Een kankercel in een tumor onderscheidt zich van de normale cellen van het weefsel waaruit hij is ontstaan in eerste instantie doordat er teveel van zijn. Het betreffende weefsel of orgaan kan zich die hoeveelheid cellen niet veroorloven en de normale functie komt in het gedrang. In een later stadium onderscheidt de kankercel zich nog meer doordat hij in staat is om ook op andere plaatsen dan de geëigende te groeien zodat er uitzaaiingen ontstaan. Een tumorcel ontstaat uit een normale cel doordat hij eigenschappen krijgt die het mogelijk maken om harder te groeien of minder snel dood te gaan dan zijn normale broertjes en zusjes. Om uiteindelijk uit te groeien tot een tumor zal deze cel zijn afwijkende eigenschappen over moeten dragen op zijn nakomelingen. De inzichten die er de laatste jaren zijn ontstaan in de moleculaire mechanismen van dit proces zijn het onderwerp van dit stuk.

Kanker ontstaat door schade aan het DNA. Het DNA is het erfelijke materiaal in de cel. DNA-schade manifesteert zich in de vorm van mutaties in het DNA. Het DNA wordt bij iedere celdeling nauwkeurig verdubbeld, zodanig dat de beide dochtercellen precies dezelfde genetische informatie hebben als de oudercel, inclusief eventuele mutaties. De totale genetische informatie van de mens (het genoom) bestaat uit 3 miljard basen die zijn verdeeld over 23 chromosomen. In een normale cel zitten 2 x 23 chromosomen omdat beide ouders 1 set bijdragen. Op de geslachtschromosomen X en Y na is de genetische informatie dan ook dubbel aanwezig. Bepaalde volgorden van de 4 verschillende basen in het DNA vormen genen. Een gen is een stukje DNA dat codeert voor een eiwit. Dit betekent dat de basevolgorde in het DNA nauwkeurig bepaalt hoe het eiwit er uitziet. Eiwitten kunnen vele functies in de cel hebben, eenvoudige biochemische, zoals de enzymen in de citroenzuurcyclus, er zijn echter ook eiwitten die een belangrijke functie hebben bij bv. de regulatie van de celdeling.

Er zijn tenminste twee groepen genen die betrokken zijn bij het ontstaan van kanker. Dit zijn de proto-oncogenen en de tumorsuppressor genen. Het produkt van een proto-oncogen kan bv. een eiwit zijn dat een groeistimulerende werking heeft in de cel. Door sommige mutaties kan de werking van dit eiwit vergroot worden. Het proto-oncogen is dan een oncogen geworden. Bijvoorbeeld bij een van de meest voorkomende vormen van leukemie, de Chronische Myeloide Leukemie, worden stukken van chromosoom 9 en 22 uitgewisseld. Dit gebeurt op zo'n manier dat steeds het abl proto-oncogen (wat normaal op chromosoom 9 ligt) wordt gekoppeld aan het bcr gen op chromosoom 22. Deze chromosomale translocatie leidt tot een fusiegen dat uit bcr en abl bestanddelen bestaat. Het uiteindelijke genproduct is een fusie-eiwit en dit eiwit heeft een veel hogere activiteit bij het overdragen van groeistimulerende signalen dan het normale abl eiwit. Bij de tumorsuppressor genen is dat mechanisme essentieel anders. De natuurlijke rol van het product van het gen, het tumorsuppressor eiwit, is juist het onderdrukken van de celdeling. Wordt een dergelijk gen door een mutatie kapot gemaakt, dan is er geen functioneel tumorsuppressor eiwit meer en ook zo'n situatie kan leiden tot overmatige celdeling. Een voorbeeld van de rol van een tumorsuppressor gen bij het ontstaan van

kanker is het retinoblastoma gen. Retinoblastomen zijn oogtumoren die kunnen ontstaan bij jonge kinderen. Het retinoblastomagen blijkt in de tumorcellen door een mutatie kapot gemaakt te zijn. Het blijkt zelfs zo te zijn dat beide kopieën (allelen) van het gen gemuteerd zijn. Dit laatste is ook wel te begrijpen omdat het retinoblastoma gen, dat op chromosoom 13 ligt, in iedere cel dubbel aanwezig is. Kapot maken van slechts 1 allel zou de hoeveelheid van het eiwitproduct slechts met de helft verminderen. Pas als beide allelen niet meer functioneel zijn is al het werkzame retinoblastoma eiwit verdwenen. Retinoblastoma komt ook in een erfelijke vorm voor. *In dat geval wordt 1 gemuteerd allel van het gen van één van* beide ouders geërfd. Wordt het tweede gen dan in een retinacel kapot gemaakt dan ontstaat de tumor. Omdat er in alle cellen van zo'n individu al één gemuteerd gen is, zal dit relatief vaak gebeuren. 90% van de kinderen die een dergelijke mutatie erven ontwikkelen retinoblastoma. Bovendien hebben de patiëntjes dan ook meestal meerdere tumoren en zijn beide ogen aangedaan. Met name de tumorsuppressor genen zijn betrokken bij de erfelijke vormen van kanker. Dit komt doordat een mutatie in 1 van de 2 allelen van zo'n gen in eerste instantie geen effect heeft, pas als het tweede gen ook een inaktiverende mutatie heeft gekregen gaat het mis.

Hoe komen we nu aan mutaties in het DNA die tot het ontstaan van kanker kunnen leiden? In de eerste plaats zijn daar natuurlijk bekende factoren zoals straling, roken en allerlei chemische stoffen in onze omgeving. In totaal schatten de epidemiologen dat zo'n 80 à 90% van alle soorten kanker wordt veroorzaakt door de levensstijl en andere omgevingsfactoren. Grote doses radioactieve straling kunnen leukemie veroorzaken, zoals bleek bij de overlevenden van de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki. UV-straling in het zonlicht is een belangrijke factor bij het ontstaan van melanoma, een kwaadaardige tumor van de melanocyten in de huid. De risico's die rokers van sigaretten lopen behoren tot de grootste risico's in onze samenleving. Een derde van de mannen die aan kanker overlijden, doet dat aan longkanker. Maar ook onze voeding speelt een belangrijke rol. In Japan komt 6 keer zoveel maagkanker voor als in de VS en 3.5 keer zoveel leverkanker. Daarentegen is er weinig darm en prostaatkanker. Bij Japanse immigranten in de VS blijken de kansen op maag en leverkanker af te nemen, terwijl die op darm en prostaatkanker juist toenemen. Bij hun in de VS geboren kinderen wordt dit effect nog versterkt. Uiteindelijk past deze bevolkingsgroep zich aan aan het voedings- en leefpatroon in de VS en dat komt tot uiting in de veranderde frequenties van deze soorten kanker. Ook doorgaans zeer gezond geachte levensmiddelen kunnen stoffen bevatten die carcinogeen zijn zoals blijkt uit een recent artikel van de groep van Ames in Science. Caffeïne kan bij proefdieren met een lage frequentie kanker veroorzaken. Echter 100 gram sla bevat 7 x zoveel caffeïne als 1 kop koffie en 100 gram wortel evenveel. De conclusie van Ames is dat hier tot nu toe veel te weinig aandacht aan is besteed. Het is echter te simpel om nu te zeggen dat je bv. geen wortels meer moet eten want die bevatten ook weer caroteen en dat kan gevaarlijke zuurstofradicalen wegvangen. Voorlopig zal er veel meer onderzoek moeten worden gedaan, voordat de verhouding van slechte en goede componenten in een bepaald voedingsmiddel bekend is.

De essentie van deze onderzoeken is dat er allerlei kwalijke stoffen zijn die schade aan het DNA kunnen toebrengen. Gebeurt dat in proto-oncogenen of tumorsuppressor genen dan kunnen dergelijke mutaties de cel veranderen in een kankercel. De incidentie van kanker neemt tot met de leeftijd. Dit komt waarschijnlijk omdat in 1 cel meerdere mutaties in de besproken genen moeten plaatsvinden voordat de cel getransormeerd genoeg is om uit te groeien tot een tumor en naarmate men ouder wordt kunnen zich mutaties ophopen. In het geval van darmkanker is daar inmiddels wat nauwkeuriger naar gekeken. De groep van Vogelstein in de VS bestudeerde mutaties in een viertal genen waarvan bekend was dat ze een rol speelden bij het ontstaan van darmkanker. In de opeenvolgende stadia van normaal darmepitheel, adenoma en carcinoma in situ bleek het aantal mutaties toe te nemen. Dit leidde tot een model waarin darmkanker verklaard zou kunnen worden door accumulatie van mutaties in deze genen en waarschijnlijk nog wel andere. Het ontstaan van kanker is op genetisch niveau een meerstaps proces. Zijn die mutaties er eenmaal dan kunnen ze niet ongedaan gemaakt worden. De mutaties die de eerste kankercel heeft opgelopen zitten noodzakelijkerwijs in al zijn nakomelingen. Additionele mutaties zorgen er weer voor dat in de tumor weer cellen ontstaan die nog verder veranderd zijn zodat ze invasief kunnen groeien en kunnen metastaseren. Als de mutaties eenmaal zijn aangebracht kunnen ze niet meer ongedaan gemaakt worden, door welk voedingsmiddel of geneesmiddel dan ook. Volledige *genezing is slechts mogelijk als alle kankercellen kunnen worden* weggenomen.

J.A. WIESE

De betekenis van de methode-Moerman bij de preventie en behandeling van kanker

Er zijn ongetwijfeld dankzij uitsluitend Moermantherapie mensen van kanker genezen.

Dat is de belangrijkste conclusie uit het retrospectief onderzoek, waarvan staatssecretaris Simons op 25 november 1991 de rapportage van de begeleidingscommissie - onder voorzitterschap van S. de Graaf F.I.A.C., radiotherapeut-oncoloog - in ontvangst nam.

C. Moerman (1893-1988) behandelde sinds 1940 kanker en diverse andere chronische ziekten met een individueel voedingsadvies plus een individuele combinatie van vaak hoog gedoseerde vitamines, mineralen, enzymen en andere lichaamseigen medicijnen.

Hij doseerde deze stoffen op geleide van wat hij noemde "de kleine klinische symptomen", empirische vuistregels voor deficiëntie-diagnostiek in de algemene medische praktijk.

"**Kanker** - als gevolg van onvolwaardige voeding - **kan genezen** - door dieet en therapie", stelde Moerman na 40 jaar ervaring met zijn methode.

Hij meende: "dat bij het overgrote deel van de kankergevallen de oorzaak is gelegen in een langdurig gebruik van een onvolwaardige voeding", en "dat het Moerman-dieet een betrouwbare profylaxe is tegen kanker".

Ik herhaal hierbij: een profylaxe tegen kanker, die inderdaad een gevolg is van een langdurig gebruik van een onvolwaardige voeding. „Er zijn immers meerdere oorzaken waardoor men kanker kan krijgen". Moerman noemt in dat verband als mogelijke voorbeelden kanker door carcinogene stoffen, straling en ontbladeringsvergiften: "Hierover kan ik niets vertellen. Wat ik bestudeerd heb is de voeding".

Moerman IN

Sinds 1958 werd de waardering van de Moermantherapie in medisch-wetenschappelijke kring vooral weergegeven door de belangrijkste conclusie van de commissie-Delprat: "De Commissie wil niet ontkennen, dat dokter Moerman door suggestieve invloed en wellicht ook door de palliatieve invloed van zijn behandeling tijdelijk een goede invloed gehad kan hebben op het algemeen welbevinden van verschillende patiënten, maar van werkelijke genezing van aandoeningen van beslist kwaadaardige aard is geen sprake".

Prof. dr. F.J. Cleton, door Tijdschrift Kanker gevraagd naar *zijn mening over de rapportage van ons retrospectieve onderzoek,* schrijft in zijn commentaar: "De conclusies zijn in het algemeen voorzichtig gesteld, omdat het een retrospectief onderzoek betrof van een sterk geselecteerde groep van patiënten. De meeste van deze conclusies bevestigen de indruk die bij vele oncologen al bestaat over de geringe belasting van de patiënt, weinig ongewenste bijwerkingen, soms een gunstig palliatief effect en een positieve waardering voor het 'zelf doen' bij deze behandeling". En, voor-

zichtig: "Bij slechts enkele patiënten van de vele honderden of duizenden, die in de afgelopen dertig jaar alleen met de Moermantherapie zijn behandeld, is dus retrospectief een genezing aangetoond. De onderzoekers hebben dit gegeven goed vermeld in de introductie van het verslag".

Daar ons retrospectief onderzoek verre van inventariserend kon zijn, is het bescheiden aantal waarin het ons lukte dit curatieve effect volgens reguliere maatstaven aan te tonen waarschijnlijk een zeer kleine fractie van het werkelijke aantal regressies van maligne tumoren dankzij uitsluitend Moermantherapie tussen 1940 en heden. Continuering van ons retrospectief onderzoek is geboden voor een inventariserende registratie van dergelijke "harde" genezingen.

In een artikel, dat mede tot stand kwam met behulp van het Voorlichtingscentrum van de Nederlandse Kankerbestrijding, schrijft de Consumentengids van september 1992: "Uit een onderzoek is gebleken dat een aantal kankerpatiënten is genezen zuiver dank zij de Moermantherapie. Hiermee kan nog geen uitspraak worden gedaan over het effect van de therapie in het algemeen, maar het kan wel aanleiding zijn de Moermantherapie uitgebreider te onderzoeken".

Naast het commentaar van Prof. Cleton merkt de tekenaar van Tijdschrift Kanker op: "Moerman: IN".

Moermantherapie in de praktijk

De Moermantherapie wordt het meest toegepast als additieve, aanvullende geneeswijze na of naast oncologische therapie, ter bevordering van vitaliteit en welbevinden, mede met het oog op een goede invloed op preventie van een recidief, en hopend ope en positief effect op de levensduur.

In een bescheiden aantal opmerkelijke gevallen, zoals de in ons onderzoek besproken casuïstiek, is de Moermantherapie een curatief alternatief gebleken: maligne tumorweefsel werd in omvang kleiner dankzij uitsluitend Moermantherapie.

De Moermantherapie is weliswaar het meest bekend in verband met kanker, maar wordt ook toegepast bij verscheidene andere aandoeningen en ter bevordering van vitaliteit en gezondheid.

Als medicus practicus pas ik de Moermantherapie toe binnen een breder kader van aandacht voor een vitaliteitsbevorderende leefwijze in het algemeen, vooral voor voeding, ademhaling, lichaamsbeweging, en eenvoudige natuurlijke hulpmiddelen.

Nader onderzoek

Als onderzoeker en initiatiefnemer wijs ik op de noodzaak van steun voor universitaire nadere toetsing van de resultaten en retrospectief vervolg-onderzoek.

Het destijds onder leiding van Prof. dr. F.A. Vorst, Prof. dr. R.A. de Melker en Dr. C.W. Aakster in een brede discussie met het "Veld" tot stand gekomen BOM-protocol is bij uitstek geschikt als uitgangspunt voor een aan onze onderzoeksresultaten en huidige omstandigheden aan te passen prospectief onderzoek van de Moermantherapie.

De uitvoerbaarheid verdient te worden bezien van prospectief vergelijkend onderzoek (bij kankerpatiënten, maar ook bij bepaalde risicogroepen "gezonden"), waarin de Moermantherapie wordt vergeleken met optimale reguliere voedingsbegeleiding.

Literatuur

B.O.M. (Begeleidingscommissie Onderzoek Moermantherapie). Protocol voor een onderzoek naar de waarde van de Moermanmethode in de behandeling van kankerpatiënten. 4e versie: BOM 137, juni 1983.

B.O.M. Het vierde protocol: kritiek, commentaar en alternatieven. Eindverslag van de begeleidingscommissie van het onderzoek naar de waarde van de Moermantherapie, juli 1985. In: De Graaf e.a. 1991; bijlage 7 : 92-132.

Cleton FJ. Moermantherapie. Tijdschrift Kanker 1992; 16 : 56-57.

Delprat C.H. e.a. Rapport van de commissie belast met het onderzoek naar de betekenis van de methode van de heer C. Moerman, arts te Vlaardingen, inzake genezing van kanker en aanverwante kwalen. Stichting landelijke organisatie voor de kankerbestrijding. In: Verslagen en mededelingen betreffende de volksgezondheid, 1958, nr 7, 555-804.

Graaf S. de (voorzitter begeleidingscommissie) e.a. Retrospectief onderzoek naar de effectiviteit van de Moermantherapie bij kankerpatiënten. 's-Gravenhage: Sdu uitgeverij Plantijnstraat, 1991.

Moerman C. Kanker - als gevolg van onvolwaardige voeding - kan genezen door dieet en therapie. Deventer: ANKH-Hermes, december 1980 of later.

PROF. DR. G.H. BLIJHAM

De betekenis van voeding bij de preventie en behandeling van kanker

Tussen Kanker en Voeding bestaat een complexe relatie. Voeding en voedingsbestanddelen kunnen een rol spelen bij het ontstaan van kanker, bij de groei van kwaadaardig veranderde cellen tot klinisch manifeste vormen van kanker, bij het bestrijden van complicaties van de behandeling van kanker en bij het verbeteren van de kwaliteit van leven van patiënten met niet meer curatief te behandelen stadia van kanker. De complexiteit van de materie neemt verder toe, omdat achter de begrippen kanker en voeding een grote mate van heterogeniteit schuil gaat. Kanker is een verzamelnaam van ziekten, die weliswaar ongecontroleerde groei en de neiging tot uitzaaiing gemeen hebben, maar die eigenschappen op geheel verschillende wijze en in geheel verschillende mate verworven hebben. De heterogeniteit van voeding speekt voor zich als we bedenken, welke verscheidenheid aan eet- en drinkmiddelen de Westerse mens ter beschikking staat en hoe zeer mensen verschillen in de keuzen, die zij op dit punt maken. Dit alles leidt tot een belangrijk probleem in de praktische gezondheidszorg. De bevolking weet, dat op grond van epidemiologische gegevens moet worden aangenomen, dat het ontstaan van kanker voor een belangrijk deel met leef- en voedingsgewoonten samenhangt. De wetenschapper en arts weten, dat de details van het verband tussen voeding en kanker maar zéér ten dele bekend zijn en dat praktische adviezen over wat te eten om kanker te voorkomen of, eenmaal kanker (gehad) hebbend, kanker te bestrijden maar in zeer beperkte mate zinvol te geven zijn. De stand van de wetenschap zal worden geïllustreerd aan de hand van enkele voorbeelden van recent onderzoek op het terrein van de epidemiologie, de chemopreventie en de ondersteunende therapie.

Een stukje geschiedenis

Onder kwakzalverij wordt verstaan de toepassing van behandelmethoden (en soms onderzoeksmethoden) waarvan het nut niet wetenschappelijk bewezen is. Een onderscheid wordt gemaakt tussen kwakzalverij in engere zin d.w.z. toegepast door onbevoegden en de zgn. medische kwakzalverij: het toepassen van waardeloze therapieën door artsen. Omdat juist artsen beter behoren te weten, verdient deze medische kwakzalverij zo mogelijk nog krachtiger bestrijding dan de kwakzalverij in engere zin.

De voorgeschiedenis

In de eerste helft van de negentiende eeuw was het vooral de Maatschappij tot het Nut van 't Algemeen (opgericht in 1784) die zich verzette tegen "ondeskundige medische hulp". In 1865 werd de Wet op de uitoefening der geneeskunst ingevoerd, waarbij deze uitoefening "alleen geoorloofd is aan degenen, aan wie de bevoegdheid daartoe volgens de Wet is toegekend". Deze bevoegdheid kwam te berusten bij artsen, die een universitaire opleiding in de geneeskunst hadden gevolgd. Het totstandkomen van deze erkenningseis was één van de belangrijkste doelstellingen waarnaar de in 1839 opgerichte Nederlandse Maatschappij ter bevordering der Geneeskunst (thans K.N.M.G.) streefde. Deze Wet werd veelvuldig overtreden en in 1878 schreven de gebr. Bruinsma, resp. praktiserend geneesheer en leraar scheikunde, een brochure getiteld "De kwakzalverij met geneesmiddelen en de middelen om haar te bestrijden. Een boek voor allen, die hun gezondheid en hun beurs liefhebben". Zij waren op één januari 1881 oprichters van de *Vereniging tegen de Kwakzalverij*. Het eerste Maandblad tegen de Kwakzalverij verscheen op 15 januari 1881.

De eerste periode

De belangrijkste activiteit van de *Vereniging* bestond uit het onderscheppen en vervolgens chemisch analyseren van kwakzalversmiddelen (de zgn. "geheimmiddelen") en het publiceren van de resultaten. Daarnaast werden kwakzalvers opgespoord en voor de rechter gebracht, vaak met succes. Tevens nam de *Vereniging* prominent deel aan de maatschappelijke discussie over de onbevoegde uitoefening der geneeskunde, waarbij zij toch vaak parlementariërs, journalisten en juristen tegenover zich vond. Leden van de *Vereniging* waren (en zijn dat nog altijd), behalve uit de kring van artsen en apothekers, afkomstig uit alle sectoren van de samenleving (een enquête uit 1884 vermeldt oud-ministers, kamerleden, politie-beambten, juristen, leraren, etc.).

Recente geschiedenis

In de jaren vijftig en zestig bestrijdt de *Vereniging* op krachtige wijze het toenemend geloof in paranormale krachten. De parapsychologie, de magnetiseurs, de verkopers van aardstralenkastjes, maar ook artsen als Moerman en Samuels vormden in die periode het doelwit.

In de jaren zeventig braken er voor de kwakzalvers gouden tijden aan, omdat de jurisprudentie veranderde en de Wet op de Uitoefening der Geneeskunst steeds meer een dode letter werd. Het werd steeds moeilijker genezers voor de rechter veroordeeld te krijgen, omdat zij zich steeds nadrukkelijker gingen presenteren als bonafide weldoeners die op basis van (boven-)natuurlijke gaven of op grond van alternatieve inzichten en opvattingen werkten. De rechters konden er steeds vaker van worden overtuigd dat toepassing van de wet de bevolking zou beroven van waardevolle, additieve behandelmethoden.

De vereniging nu

Na een periode van heroriëntatie en statutenwijziging (1979) besloot de *Vereniging* zich vooral te gaan richten op evaluatie van de zgn. alternatieve "geneeskunde", welke een grote bloei doormaakt, zonder dat overtuigende bewijzen voor de effectiviteit ervan beschikbaar zijn. Het "Actieblad tegen de Kwakzalverij" verschijnt vijf maal per jaar. Daarnaast vertolkt de Vereniging zowel in publieke als professionele kring een principieel en consequent standpunt met betrekking tot de kwakzalverij in al zijn verschijningsvormen.

De contributie bedraagt thans minimaal f 40,-; voor studenten en leerling-verpleegkundigen f 10,-; begunstiger wordt men door een schenking aan de vereniging van minimaal f 100,-. (Postgiro 32237 ten name van de Penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Zwolle.)
Secretariaat: Bergse Dorpsstraat 101, 3054 GC Rotterdam.

Notities